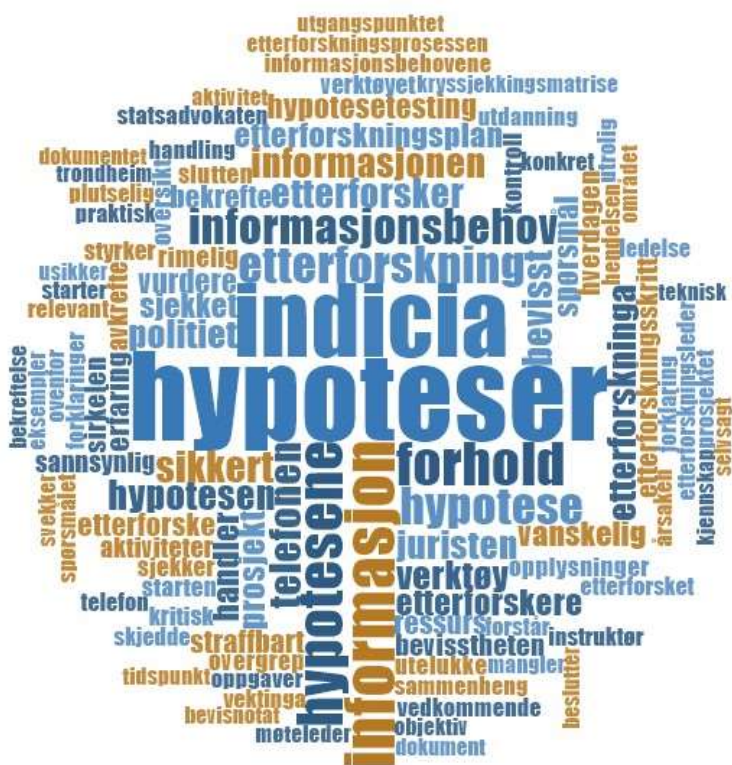

POLITI HØGSKOLEN

Hypotesetesting under politiets etterforskning

En kvalitativ intervjuundersøkelse

Marit Sundstrøm

Erfaringsbasert Master i Etterforskning

Kull 2017

Sammendrag

Etterforskningsfaget har vært gjennom en utvikling og blitt mer profesjonalisert. Utviklingen har ført til at norsk politi i dag skal bruke hypotesetestende metode under etterforskningen. Metoden tilsier at etterforskere skal stille opp alternative forklaringer på hva som kan ha skjedd, for så å teste hvilken hypotese som får best støtte i informasjonen. Metoden ble først implementert gjennom avhørsmetodikken K.R.E.A.T.I.V tidlig på 2000-tallet, men er nå førende for hele etterforskningsprosessen ved innføring av etterforsknings sirkelen som metodikk på Politihøgskolen.

Selv om hypotese som ord flittig brukes i etterforskning, er det ikke gjort mange studier rundt hvordan etterforskere reflekterer rundt begrepet hypotesetesting. Denne avhandlingen ser på tematikken hypotesetesting gjennom kvalitative dybdeintervju av syv etterforskere i et politidistrikt i Norge. Rammeverket i avhandlingen presenterer hvorfor hypotesetestende metode er viktig for etterforskningsfaget og redegjør for enkelte verktøy og metoder etterforskere kan ta i bruk for å teste hypoteser. Gjennom bruk av en fiktiv case, sees det på hvilke hypoteser som genereres og bruken av disse i den videre etterforskningen. Videre i intervjuet blir etterforskerne spurt om hvordan de forklarer testing av hypoteser og hva som eventuelt skal til for å bli bedre i hypotesetestingen.

Funnene viser at det er stor likhet i hvilke hypoteser som genereres. Hypotesene er korte og generelle i utformingen, til tross for at hypotesebegrepet ikke er endelig definert i politiet. Informantene fortalte at de ikke anvender hypotesene videre i etterforskningen, men bruker informasjonsbehov i stedet. Videre er det variasjon i hvordan informantene forklarte at de testet hypoteser. Det utkrystalliseres ingen klar metode hos informantene for å sikre seg at den hypotesen som står igjen mot slutten av en etterforskning er den som forklarer hendelsen best, men bruk av bevisnotat er det som brukes mest. Funn viser også at informantene forklarer testingen på en praktisk måte og ikke teoretisk.

Abstract

Criminal investigation has undergone development and has become more professionalized. As a result of this development, the Norwegian police should now use hypotheses in criminal investigation. This method requires investigators to search for different explanations for what happened and to test different hypotheses. This method was first implemented through the investigative interview with the K.R.E.A.T.I.V-model early in the 2000s. It is now a standard in the investigative process by using the investigative cycle, a method taught at the Police College University.

Even though the word hypothesis is often used in police investigations, few studies have been conducted on how police investigators reflect on and test hypotheses during investigation. This thesis explores this topic through in-depth qualitative interviews with seven police investigators in a police district in Norway. This thesis aims to explain why police investigators need to use hypotheses in investigations and what tools they use to test hypotheses. By using a fictive case, the thesis explores which hypotheses are made and used by investigators in an investigation. During the interviews, the police investigators were asked to explain how they test their hypotheses and how they can do better in testing.

The results show great similarity in the hypotheses generated. The hypotheses generated are short and general, even though the term hypotheses is not finally defined in the police. The investigators explained that they do not use hypotheses during the investigation but use investigative questions instead. The investigators differed in how they test their hypotheses. No specific method was used at the end of an investigation to determine and ensure that the remaining hypothesis is the one that explains the case best. Nevertheless, a summarized report was the method most often used by investigators. Results also indicate that investigators explain the testing in a practical instead of a theoretical way.

Forord

For nesten tre år siden var jeg en forventningsfull student som møtte opp på Politihøgskolen. Nå er jeg straks ved veis ende og kjenner at disse tre årene har vært utrolig lærerike og inspirerende. Det er litt vemodig at det nå er slutt, men samtidig godt å være ferdig. Det har ikke alltid vært like motiverende med masterskriving ved siden av jobb.

En stor takk går til mine veiledere Dag Ellingsen og Asbjørn Rachlew. Denne avhandlingen hadde ikke blitt til uten dere. Takk for mange gode innspill og konstruktive tilbakemeldinger underveis i prosessen, jeg har lært utrolig mye. Jeg vil også takke informantene som tok seg tid til å stille opp til intervju. Uten dere hadde ikke avhandlingen blitt til.

Videre vil jeg takke min arbeidsgiver Troms politidistrikt, som gjennom tre år har hatt troen på at jeg skulle komme gjennom studien. Uten støtte fra arbeidsgiver hadde ikke studien vært fullført.

Jeg ønsker å takke alle mine medstudenter for noen utrolig fine år sammen med mange diskusjoner, ikke alle var like relevant, men morsomme var de. Jeg vil også takke alle lærere som har bidratt til å gjøre studien interessant.

En takk går også til mine søstre, Solveig og Reidun, for å ha lest korrektur og kommet med gode innspill til avhandlingen. Til slutt vil jeg takke min kone Anita for å ha holdt ut med meg disse årene.

Tromsø 14.08.20

Marit Sundstrøm

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	iii
Abstract	iv
Forord	v
Innholdsfortegnelse	vi
Figur og tabelloversikt	viii
Kapittel 1. Innledning	1
1.1. Bakgrunn for valg av tema	1
1.2. Avhandlingens formål og problemstilling.....	2
1.3. Kunnskapsstatus og tidligere forskning	3
1.4. Oppbygning av avhandlingen.....	4
Kapittel 2. Teoretisk forankring	5
2.1. Etterforskning og etterforskningsprosessen	5
2.2. Kognitive forenklingsstrategier - feil og fallgruver i etterforskning.....	8
2.3. Mottiltak gjennom hypotesetestende etterforskning	10
2.4. Slutningsargumentasjon og logikk.....	12
2.4.1. Deduksjon og induksjon.....	13
2.4.2. Abduksjon	14
2.5. Etterforskningssirkelen.....	15
2.5.1. Indicia Prosjektmodul	20
2.5.2. Analyse of Competing Hypotheses	21
2.6. Oppsummering	23
Kapittel 3. Metode	24
3.1. Kvalitativ eller kvantitativ metode?	24
3.2. Valg av design	25
3.3. Utforming av case og intervjuguide	26
3.4. Utvalg og rekruttering av informanter.....	27
3.5. Gjennomføring av intervju	28
3.6. Analytisk tilnærming	29

3.7. Forskningsetiske refleksjoner.....	31
3.8. Undersøkelsens kvalitet – metodiske refleksjoner	32
3.8.1. Pålitelighet.....	32
3.8.2. Gyldighet.....	32
3.8.3. Generaliserbarhet	33
3.8.4. Refleksjoner rundt utvalget	34
Kapittel 4. Presentasjon av funn.....	35
4.1. Bakgrunnsdata om utvalget.....	35
4.2. Kort presentasjon av casen.....	35
4.3. Hvilke hypoteser genereres og hvordan anvendes disse i den videre etterforskningen? Er det likhet eller variasjon i hypotesesettet og bruken?.....	36
4.3.1. Hypoteser i casen	36
4.3.2. Bruken av hypoteser i den videre etterforskningen.....	38
4.3.3. Tanker rundt årsaken til at politiet anvender hypoteser i etterforskningen.....	39
4.3.4. Oppsummering	40
4.4. Hvordan forklarer og reflekterer etterforskere rundt hypotesetesting? Forklares testingen praktisk eller teoretisk?	40
4.4.1. Bruk av etterforskningssirkelen	40
4.4.2. Testing underveis i etterforskningen	41
4.4.3. Bruk av Indicia og etterforskningsplan til testing	45
4.4.4. Bruk av ACH-metoden og Indicias hypotesevurdering til testing	46
4.4.5. Metode på slutten av en sak	47
4.4.6. Oppsummering	48
4.5. Hva tenker etterforskere eventuelt må til for å bli bedre på hypotesetesting?	49
4.6. Oppsummering av hovedfunn	51
Kapittel 5. Diskusjon.....	52
5.1. Hvilke hypoteser genereres og hvordan anvendes disse i den videre etterforskningen? Er det likhet eller variasjon i hypotesesettet og bruken?.....	52
5.1.1. Formulering av hypoteser.....	53
5.1.2. Hypoteser og informasjonsbehov	55
5.2. Hvordan forklarer og reflekterer etterforskere rundt hypotesetesting? Forklares testingen praktisk eller teoretisk?	57

5.2.1. Bruk av Indicia og kryss-sjekkingsmatrise	58
5.2.2. Bruk av bevisnotat.....	60
5.3. Hva tenker etterforskere eventuelt må til for å bli bedre på hypotesetesting?	61
5.4. Oppsummering av forskningsspørsmålene	62
Kapittel 6. Avslutning	65
6.1. Videre forskning.....	65
Litteraturliste.....	67
Vedlegg	73

Figur og tabelloversikt

Figur 1. Etterforskningsstjernen	7
Figur 2. Oppstilling av et argument.....	12
Figur 3. Etterforsknings sirkelen	16
Figur 4. Forholdet mellom hypoteser, informasjonsbehov og etterforsknings skritt	18
Tabell 1. Hypotesevurdering i Indicia	21
Tabell 2. Hypoteser i casen.....	36
Tabell 3. Tabell over informasjonsbehov	39
Tabell 4. Tabell over etterforsknings skritt	43
Tabell 5. Sluttmetode for hypotesetesting	48

Kapittel 1. Innledning

1.1. Bakgrunn for valg av tema

Etterforskningsfaget har vært gjennom en utvikling som har gått fra et slags håndverk til mer profesjonalisering (Bjerknes & Fahsing, 2018; Diderichsen, 2013; Fahsing, 2013; Monckton-Smith, Adams, Hart & Webb, 2013; Stelfox, 2007). Profesjonaliseringen har skjedd i takt med at samfunnet vi lever i har blitt mer komplekst. Økt globalisering og nye digitale medier gjør at politiet i dag har mulighet til å samle inn mer informasjon enn for bare noen ti-år siden. For etterforskningen kan denne muligheten føre til det Innes (2003, s. 205) kaller «informationburst» i saken. Mennesket har begrenset kognitiv kapasitet til å håndtere store mengder informasjon, og denne begrensningen kan føre til at etterforskere tar i bruk kognitive forenklingsstrategier som fører til feil i etterforskningen (Ask, 2013; Fahsing, 2016, s. 23). I et forsøk på å motvirke disse forenklingsstrategiene, har flere forskere argumentert for at politiet bør anvende en metodikk som stimulerer et aktivt søk etter alternative forklaringer, eller hypoteser, på hva som kan ha skjedd (Diesen, 1994; Fahsing, 2016; Kolflaath, 2015). Å sette opp alternative hypoteser og metodisk teste disse kalles abduksjon (Rønn, 2013).

I Norge har saker som Fritz Moen og Birgitte Tengs-saken, gjort at politiets metoder er stilt på prøve, og evalueringer av hva som gikk galt har ført til en utvikling av etterforskningsfaget (Riksadvokaten, 2013a). I dag skal politiet gjennomføre en hypotesetestende etterforskning (Politidirektoratet, 2017). Det vil si, som nevnt over, å stille opp alternative forklaringer på hva som kan ha skjedd for så å teste disse. Utviklingen skjedde først i avhørsfaget ved implementeringen av en ny avhørsmethodikk kalt K.R.E.A.T.I.V¹ (Rachlew & Fahsing, 2015), og videre til hele etterforskningsfaget ved innføringen av etterforsknings sirkelen (Fahsing, 2016). Å gjennomføre en hypotesedrevet etterforskning er også formalisert av Riksadvokaten og Politidirektoratet ved føring av etterforskningsplaner, som et bidrag til å søke å oppnå nødvendig dokumentasjonen og notoritet i saken (Bjerknes & Fahsing, 2018; Politidirektoratet, 2017; Riksadvokaten & Politidirektoratet, 2017). Føring av etterforskningsplaner er i tillegg tatt inn som et kvalitetskrav av Riksadvokaten (Riksadvokaten, 2018). Denne grunnleggende metodikken er en del av opplæringen på Politihøgskolen på Bachelorutdanningen

¹ Metodikken ble innført i norsk politi fra 2002 og ordet K.R.E.A.T.I.V står for **K**ommunikasjon, **R**ettsikkerhet, **E**tikk og empati, **A**ktiv bevisstgjøring, **T**illit gjennom åpenhet og **V**itenskapelig forankring (Rachlew & Fahsing, 2015, s. 233).

(Politihøgskolen, 2017). I tillegg har etterforskningsløftet bidratt til å sette fokus på kvaliteten i etterforskning gjennom blant annet obligatorisk årlig opplæring for etterforskere, hvor metodikken har fått plass (Politidirektoratet & Riksadvokaten, 2016). At politiet bruker hypoteser i etterforskning, er i tillegg synliggjort i samfunnet ved hjelp av avisoppslag slik som: «[Vi] jobber ut fra en rekke hypoteser, og vi skal etterforske hendelsesforløpet objektivt, uten å være bundet til en av hypotesene» (Lindberg, Torheim & Nicolaisen, 2018).

Hypoteser er altså kommet inn for fullt i etterforskning og når jeg snakker med etterforskere i dag er ikke hypotese et fremmedord. Hypoteser lages, men en ting er å sette de opp, noe annet er å teste hypotesene på en systematisk måte. Jeg er usikker på hvordan etterforskere går videre og tester hypotesene. Som sensor på videreutdanning i etterforskning, opplevde jeg at mange studenter hadde generert mange hypoteser, men i etterforskningsplanen var det ikke satt opp etterforskningskritt som kunne teste alle hypotesene. Selv om hypotesetesting også er tema i ulike videreutdanninger, snakkes det ikke like mye om selve testingen i gangpraten mellom kollegaer. Dette har fått meg til å undre på hvilke tanker etterforskere har om hypotesetesting og hvordan de reflekterer rundt hypotesetesting i etterforskning.

1.2. Avhandlingens formål og problemstilling

Avhandlingens tema er hypotesetesting under politiets etterforskning. Formålet er å undersøke hva etterforskere forteller om bruken av hypotesetesting og hvordan de reflekterer rundt temaet ved blant annet bruk av en case. Med det foregående som bakteppe har jeg derfor formulert følgende problemstilling for avhandlingen:

Hvordan bruker og reflekterer etterforskere rundt hypotesetesting i etterforskning?

For å svare på problemstillingen har jeg satt opp følgende tre forskningsspørsmål:

1. Hvilke hypoteser genereres og hvordan anvendes disse i den videre etterforskningen?
Er det likhet eller variasjon i hypotesesettet og bruken?
2. Hvordan forklarer og reflekterer etterforskere rundt testing av hypoteser? Forklares testingen praktisk eller teoretisk?
3. Hva tenker etterforskere eventuelt må til for å bli bedre på hypotesetesting?

1.3. Kunnskapsstatus og tidligere forskning

Det har generelt vært gjort lite forskning rundt etterforskning som fag (Stelfox & Pease, 2005; Tong & Bowling, 2006), men det har blitt et økt fokus på denne typen forskning.

Det er gjort en del studier med fokus på politifolks evne til å lage hypoteser (Alison, Doran, Long, Power & Humphrey, 2013; Fahsing, 2016; Fahsing & Ask, 2013, 2018a). Mye av fokuset i disse studiene har vært hva som påvirker hvilke hypoteser som genereres i form av blant annet «tipping points» i etterforskningen. «Tipping points» vil si beslutninger som endrer tankesettet til etterforskerne til å fokusere på å bekrefte skyld (Fahsing & Ask, 2013). Pågripelse kan være en slik beslutning. Videre har noen studier sett på falsifisering som metode og prøving av hypoteser (Ormerod, Barrett & Taylor, 2008; Rassin, Eerland & Kuijpers, 2010). Disse studiene er kvantitative og er mer rettet mot beslutningstaking og hvordan etterforskere skaper mening i etterforskningen.

Ellers er det gjort studier på hvordan etterforskere jobber i praksis. Både Innes (2003) og senere Hald (2011) studerte henholdsvis engelske og danske politietterforskere og hvordan de jobbet. Dette er store studier som blant annet involverer observasjon, intervju og feltstudie. Innes observerte og intervjuet etterforskere som jobbet med drapssaker og forsøkte å lage en modell for hvordan saksgangen var i disse sakene, mens Hald gjorde en feltstudie av danske etterforskere og hvordan de produserte kunnskap i etterforskningen.

Når det gjelder norske og nordiske studier om hypotesetesting, har Berg (2019) i sin masteravhandling gått inn på temaet. Dette er en kvantitativ undersøkelse som blant annet viste at bevisstheten rundt testing av hypoteser var lav. Sveaas (2019) har sett på bruken av metodikken i Norge. Dette er også en kvantitativ undersøkelse, som blant annet har sett på bruken av hypoteser i etterforskning. Her ble det trukket fram at respondentene mente hypoteser er viktig i arbeidet, men Sveaas stilte også spørsmålet om etterforskere var bevisste på prosessen med hypotesearbeidet.

Av kvalitative studier har Arnesen (2013) gjort en studie med 52 åpne intervjuer av etterforskere, hvor formålet var å lage en modell for etterforskning basert på hva informantene sa. Arnesen gikk derimot ikke i dybden på selve prosessen i form av hva etterforskere tenkte de gjorde da de jobbet ut en hypotese, men stilte spørsmål om styrker og svakheter. Karlsson (2019) har sett på muligheten for å innføre hypotesetesting i svensk politi og gjennomførte en

kvalitativ studie med en testgruppe som fikk opplæring i hypoteser mot en kontrollgruppe som ikke fikk opplæring. Resultatet viste at gruppen som fikk opplæring presterte litt bedre enn kontrollgruppen, men ikke så bra som antatt. Årsakene til dette kan blant annet være at testgruppa ikke fullt ut hadde implementert hypotesemetodikken.

Tidligere forskning viser altså at det er gjort forskning rundt hypoteser internasjonalt. Det er i tillegg gjort noen masterstudier omkring testing av hypoteser i Norge, men det er ikke mange som har intervjuet norske etterforskere kvalitativt for å høre hva de tenker om hypotesetesting. Jeg mener derfor denne avhandlingen kan være et bidrag til å undersøke denne tematikken.

1.4. Oppbygning av avhandlingen

Etter innledningskapittelet følger det teoretiske rammeverket i kapittel to. Først presenteres det kort hva etterforskning er, før det redegjøres for hva kognitive forenklingsstrategier er og hva som er faren med disse i etterforskning. Videre vil det bli redegjort for logikkens plass i etterforskning, herunder deduktiv, induktiv og abduktiv logikk. Logikken vil bli analysert innenfor rammene av etterforskningsfaget og kobles ikke til de mer vitenskapsteoretiske betraktningene rundt disse forståelsesmåtene. Kapittelet vil så presentere etterforsknings-sirkelen som metodikk, samt to verktøy etterforskere kan bruke for å teste hypoteser. Kapittelet avsluttes med en oppsummering. Kapittel tre er metodekapittelet hvor det kvalitative designet for avhandlingen presenteres i tillegg til forskningsetiske og metodiske refleksjoner. Kapittel fire tar for seg funnene i avhandlingen og presenterer disse ved å anvende de tre forsknings-spørsmålene som struktur. I kapittel fem søkes forskningsspørsmålene besvart gjennom å knytte funnene til teorien som er redegjort for i kapittel to og drøfte dette. Avhandlingen avsluttes med kapittel seks hvor avhandlingen som helhet oppsummeres før det pekes på mulig videre forskning.

Kapittel 2. Teoretisk forankring

Teorikapittelet begynner med en innledning om etterforskningens juridiske forankring og etterforskningsprosessen i norsk politi, før det kort blir gjort rede for kognitive forenklingsstrategier og hvordan det kan føre til feil i etterforskningen. Videre presenteres slutningsargumentasjon og logikk med vekt på abduktiv logikk. På slutten vil etterforsknings-sirkelen (Fahsing, 2016) som modell for etterforskningsprosessen gjennomgås. Til slutt redegjøres det for to verktøy som kan brukes til å teste hypoteser: Indicia prosjektmodul og Analysis of Competing Hypotheses (ACH-metoden).

2.1. Etterforskning og etterforskningsprosessen

Politiets oppgaver er mange og etterforskning er blant nøkkelfunksjonene (Politoloven, 1995; Stelfox, 2009, s. 1). Innbyggere har forventninger til at de som begår straffbare handlinger blir identifisert og straffeforfulgt. At staten har et fungerende strafferettssystem bidrar til å skape trygghet i samfunnet (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 55; Kjelby, 2017, s. 21). Etterforskning skal ikke være noen vilkårlig innsamling av informasjon, men en formålsstyrt og regelbundet prosess (Myhrer, 2015; Riksadvokaten, 1999). Juridisk er straffeprosessloven (1981) sentral da den gir føringer for når etterforskning skal foretas jf §224: «Etterforskning foretas når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige», og hva formålet med etterforskning er, jf samme lov, §226:

«(...) Formålet med etterforskningen er å skaffe til veie de nødvendige opplysninger for a) å avgjøre spørsmålet om tiltale, b) å tjene som forberedelse for rettens behandling av spørsmålet om straffeskyld (...). Er en bestemt person mistenkt, skal etterforskningen søke å klarlegge både det som taler mot ham og det som taler til fordel for ham».

Utenom straffeprosessloven (Strp.l.) finnes det flere utfyllende regler for etterforskning i påtaleinstruksen (Påtaleinstruksen, 1985) og i ulike rundskriv fra Riksadvokaten. Strafferetten, og dermed etterforskning, styres også av flere rettslige prinsipper om hvordan straffeprosessen skal gjennomføres. Ikke alle rettsprinsippene er nedfelt direkte i lovverket, men mange er det (Kjelby, 2017, s. 93). Uskyldspresumpsjonen er et slikt rettsprinsipp som vi også finner igjen i den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 6 (Council of Europe, 1950). Uskyldspresumpsjonen handler blant annet om at enhver skal anses uskyldig til det motsatte er

bevist, og ble tatt inn i Grunnloven §96 i 2014 (Grunnloven, 1814). Et annet viktig rettsprinsipp er objektivitetsprinsippet. I tillegg til at etterforskningen skal kartlegge både det som taler for og imot en mistenkt, legger objektivitetsprinsippet til grunn at påtalemyndigheten og etterforskningen skal være upartisk og saklig (Kjelby, 2015, s. 87).

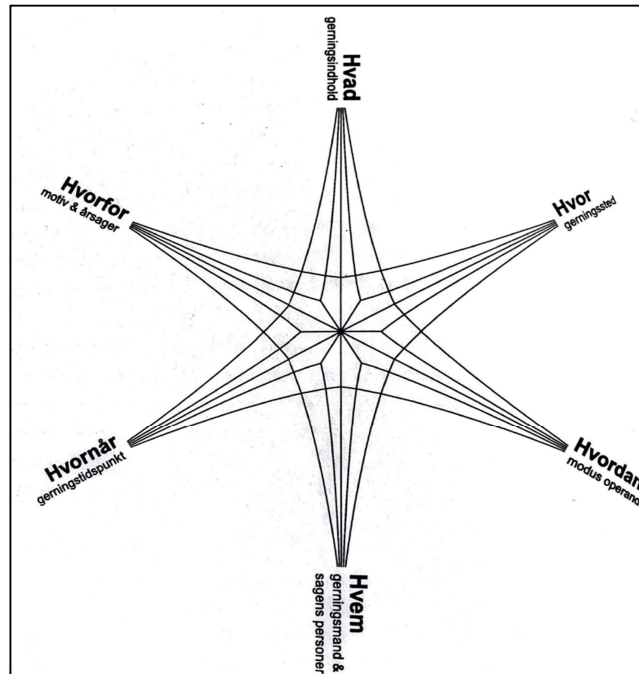
Ut fra ordlyden i Strp.1 §224 er altså etterforskning en undersøkende prosess som går ut på å finne nødvendige opplysninger. Fredriksen (2009, s. 103) skriver at etterforskningsfasen går ut på å samle inn faktaopplysninger. Å samle inn faktaopplysninger kan høres enkelt ut (Hald, 2013, s. 173), og ordlyden forsterker muligens inntrykket av at etterforskere ikke trenger noen spesiell kompetanse eller utdanning for å finne disse opplysningene (Fahsing, 2013, s. 115). Personer kan også få et inntrykk av at innsamlingen er ren rutinemessig (Fahsing & Ask, 2018b; Hald, 2013). I mange saker kan det stemme at etterforskningen er rutinemessig, men det gjelder oftest de sakene hvor en mistenkt raskt blir identifisert gjennom friske spor, eller bevis som blir funnet i den første fasen av innsamlingen. (Innes, 2003; Knutsson, 2013; Stelfox & Pease, 2005). Lovbryteren kan for eksempel selv ringe inn til politiet kort tid etter hendelsen, eller bli tatt på fersk gjerning. Innes (2003) kaller disse sakene for «self-solvers». I Norge vil mye av den rutinemessige innsamlingen tilhøre segmentet mengdesaker (Knutsson, 2013). Altså saker som det er mange av, typisk narkotika eller trafikksaker.

Ifølge Hald (2011) og Innes (2003) er ikke etterforskning en ren rutinemessig faktainnsamling. Ved å gå i dybden på prosessen med å innhente opplysninger, trår et annet bilde av etterforskning frem. Mange ganger starter etterforskningen med lite eller ingen informasjon. Politiet mangler kunnskap om hva som har skjedd, og er i en slags tilstand av ikke-kunnskap (Hald, 2013, s. 176). Jobben til etterforskerne blir å flytte seg fra ikke-kunnskap til kunnskap om hva som har skjedd (Innes, 2003, s. 177). I motsetning til «self-solvers» kaller Innes (2003) slike saker «whodunits». I en studie av danske etterforskere fant Hald (2011) at det var noen sentrale spørsmål politiet alltid stilte når de tolket spor for å sette det sammen til en større mening. Åtte spørsmål gikk igjen i alle deler av etterforskningen og var: Hvem, hvor, hvortil, hvordan, hvorfor, når, hvorfra og hva². Hald (2011, s. 93) satte disse spørsmålene inn i en figur hun kalte etterforskningsstjernen (figur 1). Disse spørsmålene er en metode eller teknikk som kan føre til videre oppdagelse i etterforskningen. Som et eksempel vil en kniv funnet på et åsted

² I doktorgraden til Hald (2011) presenterer hun etterforskningsstjernen med åtte spørsmål. I senere utgivelser har de åtte spørsmålene blitt redusert til seks (Hald, 2013).

kunne gi etterforskerne flere veier til oppdagelse ved å spørre: Hvor kommer kniven fra? Hvem tok kniven med seg? Hvordan ser kniven ut? osv.

Figur 1. Etterforskningsstjernen

(Hald & Rønn, 2013, s. 132)

Disse spørsmålene kalles de seks sentrale etterforskningsspørsmålene, ofte forkortet 5HN³ eller 6Ws på engelsk (Bjerknes & Fahsing, 2018; Fahsing, 2016; Hald, 2011). Nilsen (2012, s. 73) har laget seg en setning ut av spørsmålene: «Hvem har gjort hva mot hvem, hvor, hvordan, hvorfor og når?» Får politiet svar på disse spørsmålene vil etterforskningen som regel være i mål ved at etterforskerne har kommet frem til den beste forklaringen på hva som har skjedd, kalt abduksjon. I prosessen med å få svar på 5HN tolker etterforskere spor, data og tegn, og gjør slutninger på bakgrunn av denne tolkningen (Hald, 2011; Innes, 2003). Sporene og tegnene ligger ikke rett opp i dagen slik at hvem som helst kan finne dem, men oppstår som et resultat av etterforskerens slutninger, aktiviteter og prosesser samt deres utforskning av omgivelsene (Hald, 2013, s. 200). Tolkningene og slutningene er derfor subjektive og Innes og Hald argumenterer for at etterforskning derfor er en subjektiv konstruert meningsdanning (Innes, 2003, s. 7). Dette perspektivet står i kontrast til at etterforskningen skal være objektiv, men objektivitetsprinsippet bør heller forstås som et normativt ideal som etterforskningen bør strebe

³ I førsteopplaget av Bjerknes og Fahsing (2018) skriver de 6HN (s.106), men har i senere opplag forandret dette til 5HN. I andre kilder, slik som Sunde (2019) refereres det til 5HN.

etter å nå gjennom å sette opp hypoteser som ivaretar uskyldspresumpsjonen (Bjerknes og Fahsing, 2018, s.82).

2.2. Kognitive forenklingsstrategier - feil og fallgruver i etterforskning

Mennesket er som sagt ikke skapt til å håndtere store mengder informasjon. Når informasjonsmengden blir for stor prøver vi å effektivisere informasjonsmengden til å bli håndterlig (Ask, 2013, s. 152; Melinder, 2015, s. 493). Personer har også en instinktiv motivasjon til å trekke konklusjoner raskt for å forstå et problem, og vil forsøke å lage fortellinger utfra informasjonen som finnes (Ask, 2013, s. 153; Ask & Granhag, 2008, s. 165). Når mennesket effektiviserer og lager fortellinger, tar vi i bruk heuristikker, også kalt tommelfingerregler, eller bias. I hverdagen hjelper heuristikkene oss til å ta beslutninger uten å bli overveldet av informasjon, men i etterforskning kan heuristikker føre til bekreftelsesfeller ved at beslutningene som tas, skjer på gale premisser (Melinder, 2015, s. 493).

Kahneman (2011) skriver om to typer tenkninger: System-1 og System-2. I hverdagen skjer det meste av menneskets beslutninger gjennom system-1 tenkning (Roach, 2019, s. 133). Dette er en rask tenkning og bærer preg av stereotypier og heuristikker. En slik tenkning fungerer bra i hverdagen og vi ville ikke klart å leve uten. Mennesket kan ikke alltid innhente all mulig informasjon og overveie alle konsekvenser av et valg, da hadde vi stoppet opp og blitt handlingslammet fordi mennesket har begrenset kognitiv kapasitet (Lai, 1999, s. 21 og 41; Rachlew, 2009, s. 22). System-2 tenkningen er en langsom tenkning. Denne er mer systematisk og bærer preg av at mennesket overveier for og imot og hvilke konsekvenser ulike valg får. Hvis vi som mennesker ikke er bevisste nok, vil system-1 alltid vinne over system-2, selv om vi ønsker å fremstå som resonnerende mennesker (Kahneman, 2011, s. 27). Derfor er det viktig å vite om disse to systemene i etterforskning siden etterforskning i stor grad innebærer å ta beslutninger.

Den største utfordringen for etterforskere er derfor begrenset kognitiv kapasitet som fører til kognitive forenklingsstrategier (Fahsing, 2016; Rachlew, 2009). Begrensningene i informasjonshåndteringen gjør det også vanskelig for etterforskerne å ha et åpent sinn i etterforskningen (Ask, 2013, s. 153). I hverdagen fungerer dette greit, men i etterforskning vil raske beslutninger med begrenset informasjon kunne lede til justisfeil i saken. Justisfeil er definert av Forst (2004, s. 4) som ethvert avvik fra sakens optimale utfall. Et optimalt utfall vil

si at uskyldige ikke dømmes, men også at skyldige faktisk blir dømt. Avviket kan dermed oppstå begge veier (Rachlew, 2009, s. 3).

Det er identifisert mange heuristikker eller bias mennesket tar i bruk for å forenkle informasjonen før en beslutning tas. Det som oftest trekkes frem i etterforskningssammenheng er bekreftelsesfellen, også kalt confirmation-bias. I korthet går confirmation-bias ut på at mennesket systematisk leter etter informasjon som kan bekrefte ens egen oppfatning. Hvis informasjon kan tolkes i begge retninger vil personer fortolke informasjonen slik at den passer med oppfatningen vedkommende har (Ask, 2013, s. 157). Når etterforskere har dannet seg en hypotese om hva som kan ha skjedd i en sak, vil altså våre kognitive forenklingsstrategier kunne føre til at det bare søkes etter informasjon som bekrefter hypotesen (mistanken). Nøytral informasjon tas som en bekreftelse på hypotesen, mens informasjon som ikke passer blir bortforklart eller ignorert (Ask & Granhag, 2008, s. 164). At mennesket lar seg påvirke på denne måten er ikke nytt. Francis Bacon skrev allerede i 1620: “The human understanding when it has once adopted an opinion (either as being the received opinion or as being agreeable to itself) draws all things else to support and agree with it” (Gjengitt i Burt, 1939, s. 36). I tillegg til bekreftelsesfellen finnes det mange andre bias etterforskere burde kjenne til for å bli bevisst disse, og på den måten kunne sette i verk mottiltak for å forebygge effektene av dem i etterforskningen. Her henvises det til mer utfyllende litteratur på feltet⁴.

Opp gjennom tiden har mange uskyldige blitt dømt på grunn av justisfeil i etterforskningen, både i England (Roycroft, 2019, s. 18) og Norge (Rachlew, 2009; Riksadvokaten, 2015b, 2015c). Mange av disse uriktige domfellelsene kan spores tilbake til gale beslutninger i etterforskningsarbeidet (Ask, 2013, s. 149). Rapporter skrevet i ettertid på bakgrunn av disse sakene, har forsøkt å finne årsakene til at feilene skjedde. Ofte har disse sakene ført til endringer i lovverk eller praksis (Stelfox, 2007, s. 630). Historisk sett er det forsket mye på hvordan menneskets begrensede kognitive kapasitet fører til gale beslutninger gjennom ulike psykologiske eksperiment (Fahsing & Ask, 2018b, s. 54). Det har allikevel tatt lang tid for politiet å få denne kunnskapen inn i etterforskningen (Fahsing, 2016; Fahsing & Ask, 2018b; Stelfox & Pease, 2005, s. 197).

⁴ Se for eksempel Linda Lai (1999), *Dømmekraft* eller Ask og Granhag (2008) *Psykologiske påverkningsfaktorer ved utredningsarbeide*.

I motsetning til hverdagssituasjoner vil beslutningsfeil i etterforskning føre til store konsekvenser for de berørte, og politiet må derfor gjøre alt de kan for å motvirke dette (Rachlew, 2009; Riksadvokaten, 2015c, s. 486). Blir mennesket bevisst på sine eller andres reaksjonsmønstre, antas det at faren for feilslutninger minsker (Melinder, 2015, s. 481). Det holder allikevel ikke å vite om menneskets kognitive begrensinger for å hindre at de skjer, politiet er nødt til å sette inn effektive mottiltak (Fahsing & Ask, 2018b, s. 59; Rachlew, 2009, s. 28) En måte å sette inn mottiltak på, er å innføre metodikk som kan hjelpe etterforskere med å redusere faren for bruk av forenklingsstrategier (Ask & Granhag, 2008; Fahsing & Ask, 2018b).

2.3. Mottiltak gjennom hypotesetestende etterforskning

En av de vanligste feilene som ofte går igjen i etterforskning er at etterforskerne ikke klarer å tenke flere alternative forklaringer før de begynner å samle informasjon (Fahsing & Ask, 2018b, s. 61). Uten flere alternative forklaringer risikerer etterforskningen å bli lite objektiv. En måte å gjennomføre etterforskning på, som søker å ivareta uskyldspresumpsjonen og objektivitetsprinsippet, er å jobbe utfra en hypotesetestende etterforskning (Rachlew & Fahsing, 2015).

Hypotesetestende etterforskning vil si at etterforskere stiller opp plausible hypoteser på hva som kan ha skjedd. Olsvik (2013, s. 55) definerer en hypotese som en antagelse, mens Bjerknes og Fahsing (2018, s. 134) skriver at: «en hypotese kan defineres som en gjetning, en antagelse eller en forklaring» Ved å sette opp forskjellige hypoteser, tvinger etterforskerne seg til å tenke flere muligheter på én gang, og reduserer dermed faren for å låse seg til det første de tenker har skjedd, og dermed risikere å gå i bekreftelsesfellen. En oppstilling av sakens alternative forklaringer (hypoteser), vil også hjelpe politiets etterforskere i deres arbeid med å finne og tolke spor. Det å jobbe utfra en hypotesetestende etterforskning er relativt nytt i politiet. Vi skal ikke lengre tilbake enn til 80-90 tallet hvor politiet søkte etter bekreftelser gjennom tilståelsesfokuserede avhør (Olsvik, 2013, s. 90; Rachlew & Fahsing, 2015, s. 231). Hypoteser kom inn for fullt da politiet mellom 2002-2012 implementerte en ny metode å gjennomføre avhør på, kalt K.R.E.A.T.I.V-metoden (Rachlew & Fahsing, 2015, s. 234), men Diesen lanserte tanken om alternativhypoteser i bevisvurderingen allerede i 1994.

Et grunnprinsipp i etterforskningslæren er å forsøke å svekke hypotesene (Olsvik, 2013, s. 60). Grunnprinsippet bygger på Karl Poppers generelle teori om vitenskap, hvor det anbefales at den

som står ovenfor en problemstilling vil nå det mest riktige resultatet gjennom bruk av falsifisering som metode. Popper ønsket å ta et oppgjør med hva som var sikker vitenskap da han mente mye i vitenskapen ikke kan sies sikkert. En observasjon som bekrefter en hypotese, vil ikke gjøre hypotesen mer sikker. Selv ikke all verdens observasjoner vil gjøre den mer sikker, siden det bare trengs én observasjon for å forkaste hele hypotesen. Det er derfor bedre å forsøke å falsifisere hypoteser enn å bekrefte (Olsvik, 2013, s. 66). Ønsker vi å teste hypotesen «alle hunder løper etter katter», vil observasjoner hvor hunder løper etter katter ikke gjøre hypotesen mer sikker, siden det kun trengs én observasjon av en hund som ikke løper etter katter for å falsifisere hypotesen. Hvis politiet hele tiden leter etter informasjon som kan bekrefte en hypotese, er det fare for å overse informasjon som taler mot hypotesen og dette kan føre til bekreftelsesfeller i etterforskningen. Et mottiltak er derfor å forsøke å finne svar på hva som kan svekke hypotesen. Forsøker politiet det, men ikke klarer det, er hypotesen styrket (Fahsing, 2016, s. 16). Sann falsifisering, altså å fullstendig avkreftede en hypotese, vil som regel være vanskelig i etterforskning, men etterforskerne må metodisk ta høyde for at en hypotese om skyld kan være feil. Politiet leter med andre ord etter informasjon som kan bekrefte uskyld. Finner etterforskerne ikke det, støttes hypotesen om skyld. Etterforskerne må altså sette opp hypoteser som er gjensidig utelukkende og som kan testes gjennom avkreftelse og bekreftelse (Fahsing, 2016, s. 14). Det blir nærmere redegjort for oppsett av hypoteser under punkt 2.5.

I dag er hypotesetestende etterforskning måten norsk politi skal gjennomføre etterforskningen på (Politidirektoratet, 2017; Riksadvokaten, 2016). I alvorlige saker⁵ skal hypotesene skrives ned i en etterforskningsplan hvor etterforskerne også skal redegjøre for straffebud⁶ og etterforskningskritt i saken (Riksadvokaten, 2016). Selv om politiet kun plikter å føre etterforskningsplan i alvorlige saker, betyr det ikke at politiet ikke skal tenke alternative forklaringer i mindre alvorlige saker. Et anmeldt sykkeltyveri kan for eksempel være forsøk på forsikringsbedrageri. Denne hypotesen må være tenkt på, men mengden informasjon vil nok ikke være så stor at den kognitive kapasiteten krever at informasjonen noteres ned i en omfattende plan. Et mottiltak til bekreftelsesfeller er altså å sette opp hypoteser og metodisk teste disse (Fahsing, 2016). Når etterforskere tester ulike hypoteser gjør vedkommende

⁵ I Politidirektoratets (2017) retningslinjer skal etterforskningsplan føres i saker om seksuallovbrudd, voldtektssaker, familievoldssaker og saker hvor det er mistanke om drap. Riksadvokaten har tidligere anbefalt å føre etterforskningsplan i alvorlige saker som er omfattet av Riksadvokatens prioriteringer (Riksadvokaten, 2015a).

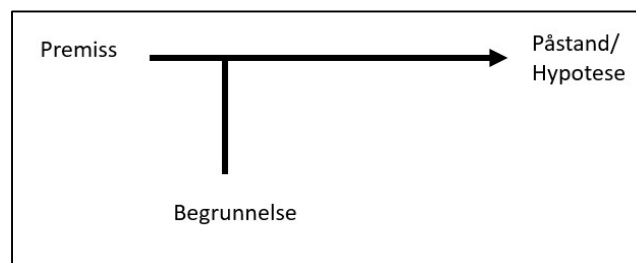
⁶ Et straffebud er en lovbestemmelse som inneholder et forbud og hvilken straff som kan gis.

slutninger (Carson, 2009b). Spørsmålet er dermed hvordan politiet best kan gå frem for å teste om en hypotese holder stand, og hvilken slutningsform etterforskning skal bygge på.

2.4. Slutningsargumentasjon og logikk

Hypoteser eller påstander er en del av et argument. Argumentet inneholder i tillegg bakgrunnen for påstanden, altså premissene og begrunnelsen for hvordan premissene underbygger påstanden. Når personer går fra premiss til påstand via en begrunnelse, gjøres det med andre ord en slutning (Hendricks, 2013). Ved å oppstille argumentet i en figur, kan det illustreres slik:

Figur 2. Oppstilling av et argument

(Hendricks, 2013, s. 101)

Logikk er studien av metoder og prinsipper som brukes til å skille god argumentasjon fra dårlig (Viskum, 2013, s. 221). Ved å bruke prinsipper for korrekt argumentasjon blir det lettere å vurdere gyldigheten av ulike argumenter, både våre egne og andres. Å anvende logikk vil si at mennesket går fra ikke-kunnskap til kunnskap, men for å få ny kunnskap må man vite hva som er sant. Mennesket må ha en bevissthet om forskjellen på det å vite og det å tro. Hvis naboen tror A driver med narkotikakriminalitet, trenger ikke påstanden noen begrunnelse, men hvis naboen vet at A driver med narkotikakriminalitet, må påstanden underbygges med en begrunnelse som kan sjekkes (Hendricks, 2013, s. 97). Å anlegge en tenkning i tråd med disse prinsippene, gjør at personer mer effektivt klarer å gjenkjenne og unngå feil i slutningsprosessen (Girod, 2014, s. 25).

Carson (2009b) skriver at all etterforskning og bevisvurdering involverer slutningsargumentasjon. Det kommer av at hovedoppgaven i etterforskning ligger i å slutte seg til noe nytt utfra informasjon som hentes inn (Stelfox & Pease, 2005, s. 197). Det finnes tre ulike vitenskapelige slutningsformer i forhold til hvordan argument er strukturert (Hendricks, 2013,

s. 110). Disse er deduksjon, induksjon og abduksjon (Carson, 2009b; Hald, 2011; Hendricks, 2013; Rønn, 2013).

2.4.1. Deduksjon og induksjon

Hendricks (2013, s.102) skriver at deduktive argumenter er bygd opp av en eller flere påstander som leder til en konklusjon via et premiss. Er argumentet bygd opp korrekt innebærer det at konklusjonen alltid er sann om premissene er rett. Deduktive argumenter er derfor enten gyldige eller ugyldige. Et kjent deduktivt argument er dette: Alle mennesker er dødelige (påstand). Sokrates er et menneske (premiss), derfor er Sokrates dødelig (konklusjon).

Begrensningen i deduktive argumenter ligger i premissene, siden de må være rett for at argumentet skal være korrekt. Det er sjeldent det er mulig å være kategorisk på at premissene er helt rett. Slutninger som er bygd opp med at «alle er \rightarrow derfor» gir inntrykk av at konklusjonen er gyldig og uunngåelig og tillegges ofte stor vekt. Det er dessuten ofte lett å gjøre feilslutninger ved å bruke premiss som ikke stemmer. Det kan være enkelt å oppdage ved bruk av enkle eksempler slik som: Alle hunder er collier, Rover er en hund, derfor er Rover en collier (Carson, 2009a), men hvis Rover faktisk er en schæfer ser man fort at argumentet ikke holder. Premisset «alle hunder er collier» er feil. Når argumentene blir kompliserte, er feilslutninger ikke like lett å oppdage. For politiet finnes det få slike hovedpremiss, altså «alle er» som kan legges til grunn. DNA og fingeravtrykk som bevis, kan for eksempel tolkes feil (Roberts & Stockdale, 2018). Videre vil deduktive argumenter være begrensende i etterforskning ved at deduksjon bare gir oss innsikt i det vi allerede vet, fordi det bare utledes noe fra et allerede kjent premiss (Carson, 2009a; Hendricks, 2013, s. 105; Olsvik, 2013).

Induktive argumenter er bygd opp på den måten at konklusjonen ikke nødvendigvis er gyldig, men bare sannsynlig utfra et (i prinsippet ubegrenset) antall observasjoner. Et av de mest kjente induktive argumentene er: Alle svaner som er observert er hvite (observasjon 1,2, $n \rightarrow \infty$), derfor er alle svaner hvite (konklusjon). Vi vet i dag at denne konklusjonen er feil, da det faktisk finnes sorte svaner (Olsvik, 2013). Daglig gjør mennesker induktive slutninger. Vi observerer for eksempel at mange blir voldelige når de drikker eller at savnede personer som regel kommer tilbake etter 72 timer. Gjennom observasjoner gjør mennesket tolkninger og slutninger, og utfra disse generaliserer vi at for eksempel alle som drikker blir voldelig. Problemet er at denne generaliseringen ofte ikke stemmer (Carson, 2009a). Induktive argumenter kommer derfor også

til kort i etterforskning, da det ikke alltid vil være slik at det vi opplever som riktig i ett tilfelle, nødvendigvis er riktig i neste. Alle som drikker, blir ikke voldelige og noen savnede kommer aldri tilbake.

Det er altså sjeldent politiet kan slå fast at noe er hundre prosent sikkert, slik deduktive argument er bygd opp. Ofte er det for mange ukjente og usikre faktorer til at de kan isoleres og testes slik det gjøres i laboratorium. Siden politiet i tillegg jobber med enkeltsaker, vil induktive slutninger ofte komme til kort, fordi det faktisk kan være at enkeltsaken skiller seg fra det generelle. I tillegg er deduktive og induktive argumenter gjerne konsentrert om en enkelt hypotese som skal bekreftes eller falsifiseres. Som regel vil politiet stå ovenfor flere mulige forklaringer på hva som kan ha skjedd (Fahsing, 2016, s. 14; Hendricks, 2013, s. 110). Politiet trenger derfor en annen slutningsform til bruk i etterforskning.

2.4.2. Abduksjon

Abduksjon er bygd opp på den måten at man ut fra observasjoner stiller opp mulige hypoteser og tester disse før man til slutt slutter seg til den mest sannsynlige forklaringen utfra informasjonen som foreligger. Et eksempel kan være: En død hund ligger på veien (observasjon). Den kan være påkjørt av en bil, eller noen har lagt den fra seg på veien (mulige hypoteser). På veien er det tydelige bremsespor (observasjon) og det ligger karosserimateriale nær hunden (observasjon). Den mest sannsynlige forklaringen er at hunden er påkjørt (beste forklaring). Abduksjon vil si at man kan ha gyldige premisser, men konklusjonen trenger ikke å være riktig. Ny informasjon kan gjøre en annen forklaring mer sannsynlig. Det er derfor man kaller abduksjon for slutning til den beste forklaringen (Fahsing, 2016; Hendricks, 2013; Rachlew & Fahsing, 2015; Viskum, 2013). Abduksjon ble første gang nevnt av filosofen Charles Pierce og han mente videre at abduksjon var starten på alle undersøkende prosesser, og at man derfra jobbet seg videre frem mot teorier som kunne vurderes (Carson, 2009a).

Som tidligere nevnt kan politiet ha lite eller ingen informasjon om hva som har skjedd i en sak. Abduksjon vil derfor være til hjelp når politiet ikke har fullstendig kunnskap om alt i saken. Det kan være mange ulike forklaringer uten at noen av forklaringene peker seg ut som mer riktig i et tidlig stadium. Til forskjell fra induksjon gir abduksjon rom for kvalifiserte gjetninger som kan bringe ny kunnskap inn i etterforskningen (Fahsing, 2016, s.12). Riksadvokaten støtter

at abduksjon, altså oppsett av alternative forklaringer som skal testes, bør være den førende logikken i etterforskning (Riksadvokaten, 2016).

Innes (2003) og Hald (2012) observerte i sine studier at etterforskerne tok i bruk abduktive slutninger under etterforskningen. De fant videre at etterforskerne laget seg fortellinger da de forsøkte å skape mening rundt blant annet spor, åsted eller vitneavhør (Innes, 2003, s.193; Hald, 2011, s.84). Fortellingene ble brukt til å finne ut hvor etterforskerne kunne lete etter flere spor. Når etterforskerne laget fortellinger, tok de i bruk erfaring for å komme på mulige forklaringer. Felles for etterforskerne var at de ikke kalte det de gjorde for abduktive slutninger, men snakket om en «hunch» (magefølelse) (Innes, 2003, s.10). Dette kan ligne det Finstad (2000, s. 60) kaller politiblikket, hvor politifolk gjennom erfaring, får et blick for hva de bør undersøke nærmere uten at de klarer å sette ord på hvorfor, altså en form for taus kunnskap (Quinton, 2011). Ved å forstå prinsippene bak abduksjon og oppbygningen rundt, kan det bli lettere for etterforskere å oppdage at de bruker abduksjon i den daglige jobben i stedet for å kalle det magefølelsen eller taus kunnskap. Samtidig er denne formen for slutninger sjeldent beskrevet eller diskutert (Carson, 2009a). Stelfox og Pease (2005, s. 207) argumenterer for at kunnskap om slutninger er viktig for å forbedre beslutningene som skjer og forsøke å forhindre faktorer som leder til feilslutninger. Fahsing (2013, s.141) skriver også at etterforskere selv har identifisert at de bør kunne logisk og metodisk tenking.

2.5. Etterforskningssirkelen

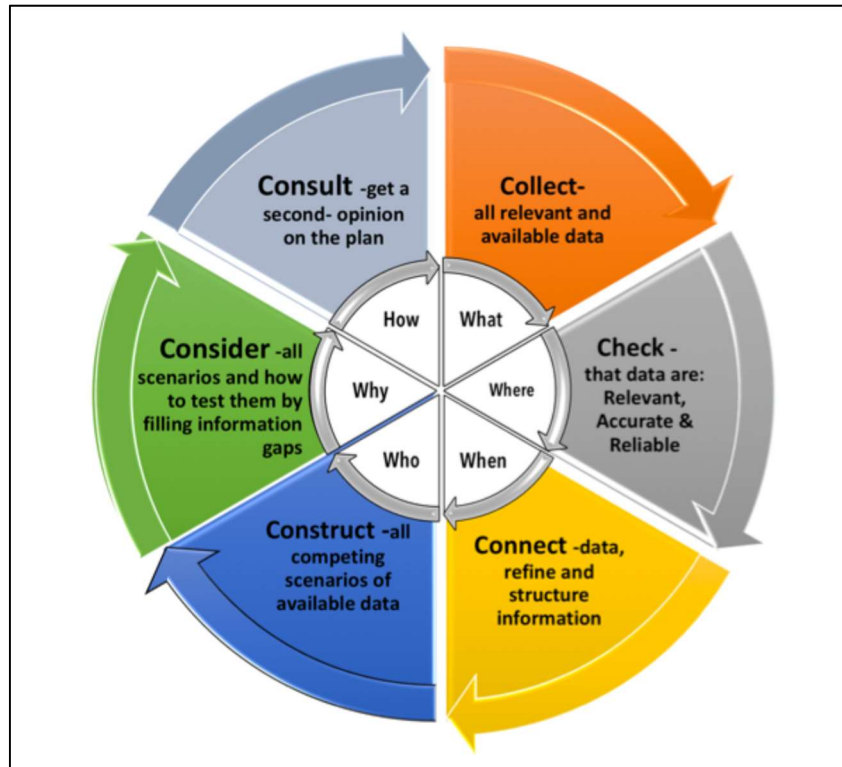
For å kunne bruke hypotesetestende etterforskning er det viktig med en ensartet metode og metodikk (Bjerknes & Fahsing, 2018). Metodikken vil kunne være et bidrag til at politiet setter opp flere mulige hypoteser og tester disse grundig for på den måten å redusere risikoen for å havne i bekreftelsesfellen.

En modell for etterforskningsprosessen, som er videreutviklet av Fahsing (2016) kalles etterforskningssirkelen (figur 3). Sirkelen er inspirert av flere modeller og Fahsing samlet disse sammen til én enkel modell i 2014⁷. Etterforskningssirkelen er ifølge Fahsing et forsøk på å beskrive den abduktive prosessen ved å vise hvordan spørreordene 5HN kan undersøkes gjennom en systematisk prosess, og er et bidrag til å tette gapet mellom den praktiske

⁷ Etterforskningssirkelen ble først publisert i Fahsings doktorgrad i 2016, men ble redegjort for på en konferanse i Lausanne i Sveits allerede i 2014 (Fahsing, 2014).

etterforskningen og akademia (Fahsing & Ask, 2018b, s. 54). Etterforskningssirkelen er derimot ikke testet empirisk og det er fortsatt usikkert om modellen forbedrer etterforskere i deres beslutningstaking (Fahsing & Ask, 2018b, s. 64).

Figur 3. Etterforskningssirkelen

(Fahsing, 2016, s.20)

Modellen består av to sirkler, en indre og en ytre. I den indre sirkelen finner vi etterforskningsspørsmålene 5HN. Disse er styrende for hele etterforskningen og den indre sirkelen er inspirert av etterforskningstjernen til Hald (2011) (figur 1). Den ytre sirkelen består av seks trinn kalt 6 C-er: Collect, Check, Connect, Construct, Consider og Consult. Oversatt til norsk blir det: Samle inn, sjekke, knytte, konstruere, vurdere og konsultere. Denne prosessen er lik i alle undersøkende prosesser, enten det er etterforskning eller diagnostikk (Fahsing, 2013, 2016). Sirklene og pilene viser at trinnene skal gjenta seg igjen og igjen, til det ikke er flere ubesvarte spørsmål. Denne syklusen gjør at etterforskere kan jobbe seg mot slutning til beste forklaring, altså abduktiv logikk. Under presenteres det hva som ligger i de seks trinnene.

Første trinn er å samle inn (**collect**) informasjon. Før etterforskerne kan si noe om en sak må de ha informasjon å bygge på. Informasjonen kan blant annet være fra en innringer til politiet eller at en politipatrulje observerer noe som har skjedd eller andre innledende undersøkelser.

Informasjonen politiet samler inn skal deretter sjekkes (**check**). Å sjekke informasjon vil si at etterforskerne sjekker det som kommer fram opp mot annen kjent informasjon. Stemmer det for eksempel at det bor en mann på den adressen? Hva sier annen informasjon om det samme? Ved å sjekke informasjonen kan politiet avdekke om den er pålitelig og om etterforskningen kan bygge videre på informasjonen.

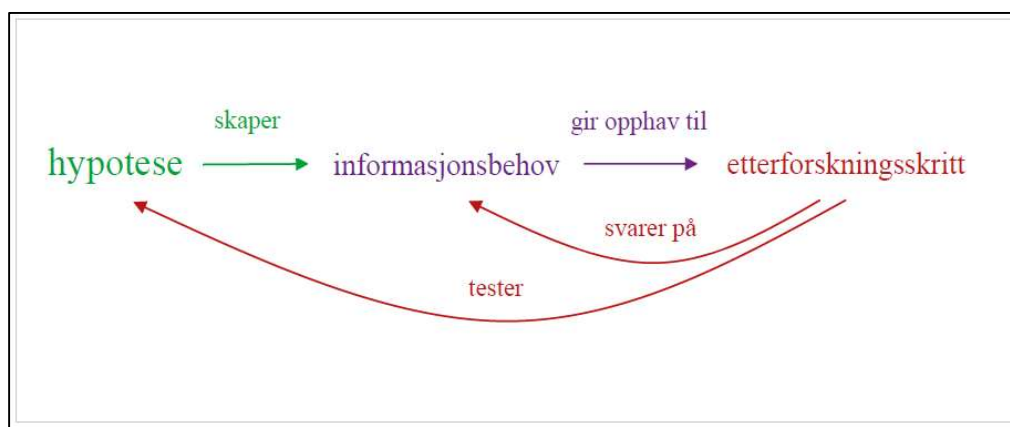
Neste steg i prosessen er å koble (**connect**) informasjonen. Å koble vil si å sette informasjonen sammen for å se nye sammenhenger. Ved å koble informasjon gjennom illustrerende analyseverktøy slik som tidslinjer, relasjonsdiagrammer eller lignende, kan det bli enklere å se sammenhenger som ellers kan være vanskelig å få øye på. Visualiseringen kan også hjelpe til å identifisere informasjonshull i etterforskningen.

Ved å koble informasjon skapes grunnlaget for det neste trinnet som er å konstruere (**construct**). Etterforskerne skal nå konstruere hypoteser i saken som bygger på den informasjonen politiet har samlet inn, og som er sjekket og koblet. Begynner politiet å sette opp hypoteser med én gang, kan mange av hypotesene være usannsynlige eller irrelevante for saken, fordi hypotesene ikke bygger på den tilgjengelige informasjonen. Helt i starten av en etterforskning bør etterforskerne lage hypoteser rundt spørsmålet «hva har skjedd» hvis ikke dette allerede er kjent (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 109). Hvis politiet lager hypoteser rundt alle de seks sentrale etterforskningsspørsmålene i starten av saken, kan det føre til at hypotesesettet blir for omfattende og uoversiktlig (Sunde, 2019, s.43). Når de relevante hypotesene stilles opp er det viktig at de er gjensidig utelukkende. Gjensidig utelukkende betyr at hvis den ene hypotesen er sann, kan ikke den andre hypotesen være sann. Blir en person funnet med en kniv i ryggen og det for øvrig er lite som tyder på at en ulykke kan ha inntruffet, kan hypotesen «drap» legges til grunn, mens hypotesen «selvdrap» kan utelukkes. Hypotesene «drap» og «selvdrap» er gjensidig utelukkende. Videre skal etterforskerne identifisere straffebud til hypotesene og skrive disse ned i en etterforskningsplan (Politidirektoratet, 2017). Konstruering av hypoteser skjer gjerne i to faser hvor den første fasen kalles brainstorming. Her lages alle mulige forklaringer til saken før etterforskerne i neste fase, bearbeidelsesfasen, formulerer hypotesene ned i en etterforskningsplan (Sunde, 2019, s. 36). Selv om hypotese-

begrepet brukes hyppig i politiet, peker Kolflaath (2019b) i sin artikkel på at hypotesebegrepet i politiet ikke er endelig definert opp mot hvordan hypotesene skal formuleres.

Etter at alle relevante hypoteser er konstruert, er neste trinn å vurdere (**consider**). Politiet skal nå vurdere hva som skal til for å falsifisere eller bekrefte de ulike hypotesene. Etterforskerne må vurdere hver enkelt hypotese. En måte å vurdere hypoteser på er å utlede de logiske konsekvensene av hypotesen og undersøke om disse konsekvensene kan bekreftes eller avkreftes empirisk gjennom etterforskningskritt (Hendricks, 2013, s. 109). Etterforskerne bør stille seg spørsmål om hva politiet trenger å vite for å undersøke denne hypotesen. Hva er det (for eksempel i form av spor) politiet burde finne dersom hypotesen er sann, og vel så viktig; hva vil politiet ikke finne om hypotesen er usann? Hvis politiet for eksempel får melding om et innbrudd, kan etterforskerne forvente å finne brytespor på låsen eller et knust vindu. Hvis etterforskerne også har tenkt på at hypotesen kan være usann, vil fraværet av brytespor eller andre spor som indikerer innbrudd, peke mot at hypotesen er usann. Etterforskerne må tenke gjennom hva vet vi nå? Hva trenger vi å vite og hvilken informasjon trenger vi å hente inn? Disse spørsmålene utgjør politiets informasjonsbehov i saken og bygger på 5HN, altså etterforskningsstjernen (Bjerknes & Fahsing, 2018, s.105). For å finne svaret på informasjonsbehovene, må politiet gjennomføre etterforskningskritt. Figuren under viser forholdet mellom hypotese, informasjonsbehov og etterforskningskritt og kan hjelpe etterforskere å visualisere hvordan spørsmål kan utledes fra hypotesene (Kolflaath, 2019a, s. 66).

Figur 4. Forholdet mellom hypoteser, informasjonsbehov og etterforskningskritt

(Kolflaath, 2019a, s.66)

Skal politiet for eksempel vurdere hypotesen voldtekt som angivelig skulle ha skjedd på en fest, vil et informasjonsbehov være: Hvem var på festen? For å svare på informasjonsbehovet kan

politiet gjennomføre flere etterforskningskritt, blant annet avhør av fornærmede, avhør av huseier, åstedsundersøkelse for å finne DNA fra ulike personer m.m. Etterforskerne vil i tillegg ved hjelp av erfaring ofte vite hvilken informasjon som vil være relevant i saken, og har da et sett etterforskningskritt som blir utført (Bjerknes og Fahsing, 2018, s.136). Dette ligner det de i England beskriver som «fast track actions» i deres Murder Manual som er et sett med arbeidsoppgaver de gjør i drapssaker (ACPO, 2006, s. 42). Hvis saken er alvorlig nok vil det å vurdere hypotesene bli skriftliggjort i en etterforskningsplan (Politidirektoratet, 2017). I mindre alvorlige saker hvor det ikke er krav til skriftlig etterforskningsplan kan vurderingene for eksempel føres i notater.

Det siste trinnet før prosessen gjentas, er å konsultere (**consult**). Trinnet er tatt med på bakgrunn av forskning som viste hvor vanskelig det var å teste hypoteser uttømmende og helt uten forutinntatthet. Ved å konsultere kan kanskje noe av denne forutinntattheten oppdages (Fahsing, 2016, s. 20). Å konsultere vil si at etterforskerne bør la andre gå over det som er vurdert for å se om det er lagt til grunn premisser som ikke er riktig, eller om viktig informasjon er oversett. Når konsulteringen er gjort, begynner etterforsknings sirkelen på ny ved at politiet starter med en ny informasjonsinnhenting. Trinnene gjentas så lenge politiet har tilgjengelig informasjon til å teste hypotesene eller har behov for å utvikle hypotesene. Eventuelt til saken ikke har flere uavklarte spørsmål, eller politiet har fått svar på alle hypotesene. Å teste hypoteser henger sammen med beviskravet i straffesaker. For å dømme noen må det være bevist utover enhver rimelig tvil at vedkommende er skyldig. Klarer politiet gjennom testing å avkrefte alle hypoteser utenom én, vil det ikke være noe rimelig tvil rundt hva som har skjedd. Klarer ikke politiet å avkrefte alle hypotesene, vil det være tvil i saken og saken blir som regel henlagt, eller den tiltalte blir frifunnet i retten.

Det å benytte seg av en spesifikk metode når politiet etterforsker, slik som etterforsknings sirkelen, sikrer at etterforskerne gjør det samme hver gang. Modellen visualiserer trinnene og kan hjelpe etterforskerne til å huske på dem. Ved å bruke modellen, tvinges etterforskere inn i system-2 tenkning, som bidrar til å unngå kognitive forenklingstrategier. Etterforsknings sirkelen er også med på å gi norsk politi en felles standard for etterforskning, hvor det før har vært opp til enkeltindivider, som brenner for faget, å utvikle faget videre. Selv om etterforskere kjenner til etterforsknings sirkelen og abduktiv logikk, gir ikke etterforsknings sirkelen alene svaret på hvilken systematisk måte politiet skal vurdere hypotesene på. Hvordan blir ulike spor etterforskerne finner vurdert opp mot hypotesene?

Hvilke verktøy blir benyttet for å vurdere om en hypotese er styrket eller svekket? Under vil det bli redegjort for to slike mulige verktøy etterforskere kan benytte seg av og som kan være med på å operasjonalisere trinnet «consider» til en praktisk gjennomførbar metode.

2.5.1. Indicia Prosjektmodul

Til daglig bruker norsk politi et saksbehandlingssystem til straffesaker som kalles Basis-Løsning (BL). Systemet ble innført i 1996 (Trædal, 2016), og består av ulike rutinetrikk for å skrive dokumenter i straffesaker slik som anmeldelser, samt å utføre påtaleavgjørelser slik som forelegg og stevninger. BL gir videre en oversikt over rekkefølgen på dokumentene i saken. Politiet har også et annet dataverktøy som kan brukes i tillegg til BL, kalt Indicia prosjektmodul (Indicia). I Indicia kan opplysninger og arbeidsoppgaver systematiseres slik at det gir en bedre oversikt enn i BL. I tillegg kan etterforskere lage hypoteser og knytte disse til straffebud og informasjonsbehov. Informasjonsbehov kan igjen knyttes til etterforskningskritt. Arbeidsoppgavene, eller aktiviteter som de kalles i Indicia, kan videre knyttes opp mot objekter slik som personer, kjøretøy, steder osv. På den måten får politiet en struktur på hvordan informasjonen forholder seg til hverandre. Riktig bruk av Indicia kan òg hjelpe andre rettsaktører til enklere å sette seg inn i saken. Andre politifaglige etterforskningsledere eller påtalejurister kan lettere overta saken og se hva som har blitt gjort og hvorfor noe eventuelt ikke har blitt gjort. Hvis saken skal evalueres av andre i ettertid for å se hva som gikk galt i etterforskningen, vil god føring i Indicia vise fortløpende vurderinger som ble gjort på en mer oversiktlig måte enn hva BL kan. Det som er gjort blir dermed etterprøvbart. Indicia er erfaringsmessig i dag det beste verktøyet politiet har til å lage en etterforskningsplan i, og Riksadvokaten støtter at planene føres i Indicia (Riksadvokaten, 2013b, s. 3). Alternativer utenom Indicia kan være å føre planen i excel eller word. I Indicia kan etterforskere i tillegg bryte ned informasjon, i for eksempel et avhør, til enkelthendelser. Denne nedbrytningen kan så fremstilles i tidslinjer eller relasjonsdiagram (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 142). Indicia kan dermed bidra til å gi en bedre oversikt over saken politiet ellers ikke får i BL. Det gir etterforskere muligheten til å håndtere større mengder informasjon. I Indicia kan etterforskere også vurdere hypotesene ved å vekte hendelser eller dokument i saken. Svaret vil komme opp i en tabell (tabell 1). Tabellen gir etterforskerne oversikt over hvilke hypoteser som er styrket og svekket i saken ved at det som er styrket merkes grønt, og det som er svekket merkes rødt. Tabellen vil derfor kunne gi en oversikt over hvordan informasjonen eller bevisene tester de ulike hypotesene. Faren med en slik tabell er at én hypotese kan oppfattes som meget sterk om

den bekrefte av mange hendelser, altså mye grønt. Hypotesen kan allikevel være feil om det er én rød markering som fullstendig forkaster hypotesen.

Tabell 1. Hypotesevurdering i Indicia

	Hypotese 1	Hypotese 2	Hypotese 3	Hypotese 4
Informasjon 1				
Informasjon 2				
Informasjon 3				
Informasjon 4				
Informasjon 5				

Forenklet tabell som viser hvordan hypotesevurderingen vil kunne se ut i Indicia.

2.5.2. Analyse of Competing Hypotheses

Analyse of Competing Hypotheses (ACH-metoden) er et annet verktøy etterforskere kan ta i bruk for å vurdere hypoteser. Metoden ble først utviklet på 80-tallet og brukes mye i etterretningsanalyser (Heuer & Pherson, 2015, s. 192). Metoden ligner hypotesevurderingen i Indicia, men skiller seg ut på flere punkter. ACH-metoden vurderer hypotesene på en systematisk måte hvor etterforskerne eller analytikerne skal gå gjennom åtte steg. Disse stegene er:

- 1) Konstruer alle mulige hypoteser, gjerne sammen med andre ved hjelp av brainstorming.
- 2) Sett opp en liste med all relevant informasjon for å evaluere hypotesene. Relevant informasjon vil kunne være bevis, fravær av spor og antagelser som gjøres av etterforskerne. Det er viktig å skrive ned antagelsene siden etterforskerne da kan skille mellom bevis og antagelser og samtidig utfordre antagelsene som er gjort (Heuer & Pherson, 2015, s. 129). Dette steget kan ligne trinn nummer fem i etterforsknings-sirkelen (consider) hvor politiet skal vurdere hver enkelt hypotese og hva som skal til for å teste hypotesen.
- 3) Lag en matrise med hypotesene bortover og bevis eller informasjon nedover. Etterforskerne skal så analysere bevis og informasjon på en undersøkende måte og spørre seg: Styrker, svekker eller er informasjonen nøytral for denne hypotesen? Etterforskerne jobber seg systematisk gjennom informasjonen og det som styrker markeres med en C eller +. Informasjon som svekker markeres I eller -. Hvis noe informasjon styrker hypotesen betraktelig, noterer man CC eller ++ osv. Matrisen kan enten lages manuelt eller det kan brukes en software-løsning.

- 4) Evaluer matrisen ved å revurdere hypotesene. Kan noen hypoteser slås sammen til én, eller bør det lages nye hypoteser? Nøytral informasjon som ikke bidrar i vurderingen tas bort.
- 5) Trekk foreløpige konklusjoner for hvor sannsynlig hver hypotese er. Målet er å falsifisere hypotesene heller enn å bekrefte dem. Etterforskerne bør altså lete etter informasjon som kan avkrefte hypotesen.
- 6) Analysere hvor følsom konklusjonen er for noen få bevis. Etterforskerne skal altså vurdere konsekvensene for om de få bevisene konklusjonen bygger på, er feil eller gir rom for en annen tolkning.
- 7) Rapportere konklusjoner og diskuter den relative sannsynligheten for alle hypotesene, ikke bare den som er mest sannsynlig.
- 8) Identifiser milepæler for fremtidige observasjoner som kan indikere at saken tar en ny vending. (Heuer Jr., 1999, s. 97).

ACH-metoden kan supplere etterforskningen ved at den gir etterforskerne et verktøy for å systematisk sjekke hypotesene i saken. Ved å ta i bruk de åtte stegene, tvinger det etterforskerne til å tenke mer gjennom antagelser, bevis og vurderinger, altså system-2 tenkning. Til forskjell fra Indicias hypotesevurdering, kan etterforskere også vekte graden av styrking og svekking i ACH-metoden. Kryss-sjekkingsmatrisen, som er pensum på Politihøgskolen og videreutdanning i etterforskning, viser til ACH-metoden og ligner denne, men det gis ingen innføring i de åtte stegene og den systematiske fremgangsmåten for å vurdere hypoteser i læreboken (Bjerknes & Fahsing, 2018; Politihøgskolen, 2015). Fordelen med ACH-metoden er at den opprettholder en oversikt over informasjonen som er samlet inn og hvordan informasjonen relaterer seg til hypotesene. Den er særlig til hjelp når det er mye informasjon å holde styr på. Ved å skrive ned antagelser og vurderinger blir det notoritet rundt hypotesetestingen. Dette lar seg ikke gjøre i Indicias hypotesevurdering, der kan etterforskerne bare trykke på et pluss, minus eller nøytral-tegn. Vurderingen må i så fall skrives et annet sted, noe som kan være uheldig fordi det ikke er sikkert at det blir gjort.

Utfordringer med metoden er at den tar lang tid og er vanskelig å gjennomføre hvis etterforskerne aldri har gjort det før. I tillegg er metoden avhengig av at alle bevisene eller informasjonen som skal legges inn er identifisert. Metoden i seg selv er ingen garanti for å vurdere informasjonen riktig (Heuer & Pherson, 2015, s. 189). Etterforskerne kan fortsatt få informasjonen til å passe med den hypotesen de mener er den riktige, og dermed havne i

bekreftelsesfellen. Det er allikevel en bedre måte å vurdere informasjon eller bevis på enn magefølelsen (Heuer & Pherson, 2015, s. 181). Metoden vil altså kunne hjelpe etterforskerne inn i system-2 tenkning, men heller ikke ACH-metoden er empirisk testet og forskere vet ikke om denne metoden i likhet med etterforskningssirkelen hjelper etterforskere i beslutningstakingen (Fahsing & Ask, 2018b, s. 64).

2.6. Oppsummering

Etterforskning er som beskrevet en undersøkende prosess som er styrt av lover og regler blant annet uskyldspresumpsjonen og objektivitetsprinsippet. Siden mennesket har begrenset kognitiv kapasitet, vil store informasjonsmengder føre til at mennesket tar i bruk kognitive forenklingsstrategier som kan føre til gale beslutninger. Kognitive forenklingsstrategier gjelder også etterforskere, og for å forsøke å motvirke disse må politiet ta i bruk metodikk og verktøy. Etterforskning innebærer slutninger og resonneringer. Det finnes tre ulike måter å gjøre slutninger på, deduktiv, induktiv og abduktiv. Bruk av abduktiv logikk er en god måte å operasjonalisere uskyldspresumpsjonen på, siden logikken går ut på å sette opp flere hypoteser før etterforskerne slutter seg til den beste forklaringen. Abduktiv logikk kan altså bidra til at etterforskere ikke låser seg til én hypotese som kan føre til justisfeil, fordi politiet også skal sette opp hypoteser på uskyld og teste disse. Politiet skal i dag gjennomføre en hypotese-testende etterforskning. En metodikk for å hjelpe politiet i å gjennomføre dette, er å ta i bruk etterforskningssirkelen laget av Fahsing (2016). I sirkelen er også den abduktive tankemåten tatt inn. Videre kan politiet i tillegg ta i bruk to verktøy for å teste hypoteser, Indicia prosjektmodul og ACH-metoden.

Avhandlingen skal som sagt undersøke hvordan etterforskere reflekterer rundt bruken av hypotesetesting, herunder hvilke hypoteser som genereres, hvordan de anvendes og hvordan etterforskere forklarer hypotesetesting. Det vil være interessant å vite hva etterforskere tenker rundt temaet da det er gjort få kvalitative studier omkring dette. Jeg vil studere temaet ved å anvende teorien redegjort for i dette kapitlet opp mot hva som ble sagt i de kvalitative intervjuene.

Kapittel 3. Metode

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for den metodiske fremgangsmåten som er valgt i avhandlingen. Jeg vil beskrive hva som er gjort, begrunne fremgangsmåten og hvilke metodevalg som ble gjort underveis. På slutten av kapitlet reflekteres det rundt forskningsetiske betraktninger og ikke minst hva metoden har å si for kvaliteten på funnene i avhandlingen.

3.1. Kvalitativ eller kvantitativ metode?

Ordet metode er hentet fra det greske ordet *methodos* og betyr veien til målet (Johannessen, Christoffersen & Tufte, 2016, s. 25). Metoden er altså måten forskere går frem på for å finne svar på en problemstilling. Metoden som anvendes, skal bestemmes utfra problemstillingen og ikke være bestemt på forhånd. Forskeren skal altså ikke bestemme seg for en metode før man har klart for seg hva som skal svares på (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 135; Tjora, 2017, s. 17).

I samfunnsvitenskapen går det et skille mellom kvantitativ og kvalitativ metode (Tjora, 2017, s. 24). Meget forenklet kan vi si at kvantitativ metode er egnet til å telle fenomener og si noe om utbredelse (Johannessen et al., 2016, s. 28), mens kvalitativ metode gir mer dybde og forståelse (Tjora, 2017, s.28), og hvor datamateriale som regel består av tekst fremfor tall (Fekjær, 2015, s. 26; Tjora, 2017, s. 24). Forskeren stiller andre spørsmål til datamaterialet ved de to metodene, og får ulik innsikt alt ettersom hvilken metode som brukes (Tjora, 2017, s. 29).

Problemstillingen min er som nevnt: «Hvordan bruker og reflekterer etterforskere rundt hypotesetesting i etterforskning?»

Videre er det formulert tre forskningsspørsmål for å svare på problemstillingen:

1. Hvilke hypoteser genereres og hvordan anvendes disse i den videre etterforskningen?
Er det likhet eller variasjon i hypotesesettet og bruken?
2. Hvordan forklarer og reflekterer etterforskere rundt testing av hypoteser? Forklares testingen praktisk eller teoretisk?
3. Hva tenker etterforskere eventuelt må til for å bli bedre på hypotesetesting?

Det følger av problemstillingen at jeg er ute etter tanker, refleksjoner, forklaringer og erfaringer fra etterforskere. For å få tak i disse tankene og refleksjonene måtte jeg være tett på de jeg skulle

studere (Tjora, 2017, s.15). Tanker og refleksjoner lar seg vanskelig tallfeste når forskeren ønsker å gå i dybden, og jeg valgte derfor en kvalitativ tilnærming i avhandlingen. Jeg var ute etter å forstå etterforskernes tanker rundt hypotesetesting. Jeg ønsket altså en forståelse av et fenomen ut fra informantens ståsted. Som forsker var det viktig å være åpen på at informantenes uttalte forståelse ikke er en objektiv sannhet som hentes direkte ut fra dem. Denne formes sammen med forskeren og dens forforståelse.

3.2. Valg av design

Design betyr hva forskeren skal gjøre fra start til mål for å få svar på problemstillingen (Johannessen et al., 2016, s. 69). I kvalitative studier kan forskere blant annet samle inn data ved bruk av intervju, observasjon eller feltstudie (Tjora, 2017). Jeg vurderte å gjennomføre en observasjonsstudie med mulighet for etterfølgende intervju for å se hva etterforskere faktisk gjorde for deretter å høre deres tanker og meninger om hva de gjorde. Dette designet ligner det Hald (2011) og Innes (2003) gjorde i sine studier, men det ble åpenbart at det ville være for tidskrevende med tanke på forskningsetiske avklaringer slik som samtykke, frivillighet, søknader og ressurser.

Kvale og Brinkmann (2015, s. 135) skriver at spørsmål som starter med «*hvordan*», egner seg godt til bruk av intervjudesign. Dybdeintervju brukes når forskeren ønsker detaljerte beskrivelser av refleksjoner, meninger og erfaringer (Johannessen et al., 2016, s. 146; Thagaard, 1998, s. 87), mens gruppeintervjuer/fokusgruppeintervjuer ofte velges når forskeren ønsker en bredde av synspunkter (Johannessen et al., 2016, s. 147). Jeg ønsket å gå i dybden på hvordan den enkelte informant fortalte om hypotesetesting, og valgte derfor dybdeintervjuer.

For å sikre meg at informantene svarte på de samme spørsmålene ønsket jeg en viss struktur på intervjuet. Jeg landet derfor på et semistrukturert design på intervjuguiden. Fordelen med en slik struktur, er at samtalen kan flyte mer fritt fordi forskeren kan frigjøre seg fra rekkefølgen på temaene i intervjuguiden, og gå i dybden på nye temaer som dukker opp. I tillegg ønsket jeg en intern sammenheng i intervjuet opp mot det å lage hypoteser. Hvis informantene ikke laget hypoteser utfra samme sakstype, kunne det være vanskelig å sammenligne svarene. Jeg ville derfor bruke en case som utgangspunkt for intervjuet. Å bruke en case ligner i på mange måter det forskere kaller vignettmetoden hvor forskeren lager variabler i casen som senere brukes i analysen (Ejrnæs & Monrad, 2012). I mitt tilfelle hadde ikke casen variabler og var kun ment

som et felles utgangspunkt til refleksjon og tanker uten noen fasit. Studien min kan derfor ligne en vignettstudie, men er ikke designet slik fullt ut.

3.3. Utforming av case og intervjuguide

Jeg laget casen selv ved å bruke min etterforskningserfaring fra lignende hendelser jeg har etterforsket, men casen bygger ikke på en konkret, reell sak, og er således helt fiktiv (vedlegg 5). Det finnes altså ingen taushetsbelagt informasjon i casen. For å få gode svar ut av en case må den være relevant og virkelighetsnær (Ejrnæs & Monrad, 2012, s. 56). I avhandlingen vil det si at de som ble intervjuet måtte kunne lage hypoteser ut fra casen og kunne ha nok informasjon til å si noe om hvordan de ville ha testet hypotesene. Da jeg hadde laget casen, fikk jeg to kollegaer til å lese gjennom som piloter, for å sjekke om casen var relevant og virkelighetsnær. Jeg utformet aldri noen fasit til casen, da målet mitt som sagt ikke var å teste hvordan informantene løste det konkrete casen.

Jeg brukte en del tid på intervjuguiden (vedlegg 6) og bygget den opp ved å først ta for meg såkalte oppvarmingsspørsmål slik som politibakgrunn og utdanning, før casen ble introdusert som tema. Etter dette hadde jeg temaer som åpnet opp for tanker og refleksjon, før jeg hadde noen avrundingspørsmål. Jeg forsøkte på den måten å bygge opp intervjuet slik Tjora (2017, s.147) beskriver med en myk start og grei avrundning. Tjora advarer mot å begynne intervjuet rett på refleksjonsbiten. Det kan være vanskelig for en informant å åpne seg opp og reflektere uten å få noen trygge rammer først. Dette mener jeg er ivaretatt i min intervjuguide, og for øvrig i tråd med hvordan jeg er opplært til å gjennomføre politiavhør.

Johannessen et al. (2016, s. 155) skriver at det er lurt å teste intervjuguiden før forskeren starter datainnsamlingen. På den måten kan det avdekkes mulige mangler ved designet eller intervjuguiden. Jeg testet derfor ut intervjuguiden og casen på en kollega (pilot). Testingen gjorde jeg for det første for å sjekke hvor lang tid jeg brukte på intervjuet, og for det andre ønsket jeg å se om jeg traff med spørsmålene mine og hvilke svar jeg kunne forvente å få. På grunn av prøveintervjuet og tilbakemelding fra veileder forandret jeg litt på opplegget i innledningen til casen. I utgangspunktet ønsket jeg bare å se på testing av hypoteser og ikke hvilke som ble generert. Tidlig i casen var det dermed satt opp et antall hypoteser, men disse ble fjernet for å få frem hvilke hypoteser som også ble generert av informantene.

3.4. Utvalg og rekruttering av informanter

For å svare på problemstillingen trengte jeg å snakke med etterforskere i politiet som arbeider med hypotesetesting. Dette vil gjelde alle etterforskere fordi all etterforskning skal være hypotesetestende (Politidirektoratet, 2017; Riksadvokaten, 2016). Avhandlingen er ingen sammenligningsanalyse mellom distrikter. Jeg ville derfor kun rekruttere informanter fra ett distrikt, men jeg ville variere hvor de ulike informantene jobbet for å unngå å få en for homogen gruppe med for lik forståelse (Johannessen et al., 2016, s. 122). Jeg ønsket ikke å intervju informanter i eget distrikt av to grunner. For det første kunne det bli stilt spørsmål ved frivillig samtykke hvis informantene ble spurt direkte av noen de kjenner, det kunne vært vanskelig å si nei (Bjørge, Myhrer & Politihøgskolen, 2015, s. 11; NESH, 2016, s. 14). For det andre ønsket jeg mest mulig distanse til de jeg intervjuet, for at min forforståelse skulle få mindre betydning og dermed øke avhandlingens pålitelighet. I mitt eget distrikt vet jeg mer om hvordan fenomenet forstås, mens det kan være annerledes i andre distrikt. Jeg forsøkte først å rekruttere informanter fra et distrikt nært mitt eget, men det viste seg å være vanskelig å rekruttere nok informanter i nabolikdistriktet. I tillegg ville reiseveien og tiden for gjennomføring bli lang, noe som ville bli økonomisk vanskelig å gjennomføre. Jeg valgte derfor et større distrikt lenger unna. Da var det lettere å rekruttere informanter fordi det var flere av dem, i tillegg fikk jeg samlet alle på et sted uten at de jobbet i samme avdeling eller enhet. Selve rekrutteringen ble gjort ved å sende en formell henvendelse til distriktet via deres HR-avdeling, hvor jeg la ved informasjonsskriv og samtykkeskjema til informantene (vedlegg 3). Etter godkjenning fra HR-avdelingen (vedlegg 4) kontaktet jeg distriktets fag-og opplæringsansvarlig for etterforskning, og fortalte hvilke kriterier jeg hadde til informantene, og hvor mange jeg så for meg å trenge. Fag-og opplæringsansvarlig fant så informanter som samtykket til studien. Jeg fikk tilsendt en e-post med tidspunkt for de ulike intervjuene. Det ble dermed gjort en strategisk, kriteriebasert utvelgelse (Johannessen et al., 2016, s. 117 og 120). Jeg vil diskutere hva utvalget kan ha å si for kvaliteten på avhandlingen i siste del av kapittelet.

Totalt ble det rekruttert åtte informanter. Kvale og Brinkmann (2015, s.148) skriver at forskeren trenger så mange informanter til at nok data blir innhentet, men at det vanligste i kvalitative intervjuer er 15 +/- 10 personer. Johannessen et al. (2016, s. 114) skriver at det er viktigere å skaffe informanter som gir studien relevante data, enn å henge seg opp i et spesifikt antall. I en ideell verden kunne man sett for seg at jeg ikke hadde oppgitt et bestemt antall, men kunne gjennomføre datainnsamlingen gjennom en lengre periode. Jeg måtte allikevel velge et antall og valgte derfor å gå for åtte stykker, det ble derfor en pragmatisk løsning ut fra hvor lang tid

jeg kunne være bortreist fra jobben, og hvem distriktet fikk rekruttert. Den siste informanten ble forhindret fra å møte på grunn av jobb, og derfor ble det gjennomført syv intervjuer. Det er vanskelig å si om et åttende intervju ville gitt meg mer data (Tjora, 2017, s. 132), men samtidig opplevde jeg en viss grad av metning ved at informantene kom med gradvis mindre ny informasjon (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 148). Jeg kan allikevel ikke utelukke at den siste informanten ville tilført ny informasjon til studien min, men datainnsamlingen ble stoppet da jeg måtte reise hjem.

3.5. Gjennomføring av intervju

Før datainnsamlingen ble gjennomført, meldte jeg prosjektet inn til både Politidirektoratet (POD) og Norsk senter for forskningsdata (NSD). Jeg fikk godkjenning begge plasser (vedlegg 1 og 2).

Intervjuene startet ved at jeg først gikk gjennom samtykkeskjema for å forsikre meg om at informantene hadde forstått hva det innebar å være med på studien, og at de samtykket til dette. Informanten skrev så under på skjemaet som ble scannet og lagret elektronisk på Politihøgskolens OneDrive konto. Papiroriginalene ble makulert.

Før intervjuet startet, fikk alle informantene ti minutter på seg til å lese casen og tenke over hva som kunne ha skjedd og hva de ønsket å gjøre. Før de gikk i gang ble de informert om at det ikke var om å gjøre å komme på flest mulig etterforskningskritt, men at det var tankene bak jeg ønsket å få fram. De ble også gjort kjent med at det ikke var laget noen fasit til casen. Mens de jobbet med casen gikk jeg ut av rommet fordi jeg ikke ønsket å forstyrre informantene. Da ti minutter var gått gikk jeg inn igjen. En informant ønsket fem minutter ekstra og fikk det. Jeg valgte å ta opp intervjuene på diktafon for å lettere konsentrere meg om hva informantene sa, og ikke skrive ned hvert ord. Fokuset på hva informantene sa kunne bli borte fordi jeg var for opptatt av å skrive, og dermed gå glipp av mulige oppfølgingsspørsmål. I tillegg kan mye notering hemme kommunikasjonen (Tjora, 2017, s. 166). Det var ingen av informantene som stilte spørsmål ved at intervjuene ble tatt opp. En av grunnene kan være at etterforskere er vant med at alle avhør skal tas opp på lyd (Riksadvokaten, 2016). Det å ha på en diktafon kan dermed ha vært naturlig for informantene.

Intervjuene varte mellom 45-68 minutter. Jeg satt på samme kontor under alle intervjuene, som tilhørte fag- og opplæringsansvarlig i distriktet. Det er viktig for forskere å lage en trygg atmosfære for informantene. Det kan for eksempel gjøres ved å sitte på informantens eget kontor (Tjora, 2017, s. 121). Jeg kunne ha valgt å ta intervjuene på informantenes kontor, men da kunne vi opplevd avbrytelser fra andre ansatte. Selv om vi ikke satt på informantenes kontor, var jeg allikevel på deres arbeidsplass i trygge omgivelser, noe som er av betydning når forskeren foretar intervju. Særlig når det er snakk om å reflektere rundt enkelte tema (Tjora, 2017, s. 122). Det virket ikke som informantene var utrygge på grunn av lokalitetene mens intervjuet pågikk.

Under intervjuet forsøkte jeg å lytte aktivt uten å fokusere på neste spørsmål (Thagaard, 1998, s. 91). Ved oppfølgingsspørsmål forsøkte jeg å ta tak i det de hadde sagt og oppmuntre til videre refleksjon ved å bruke spørsmål som: «hva mener du med?», og «fortell mer om det». Slike spørsmål skriver Johannessen et al. (2016, s. 154) er gode spørsmål. Å ta tak i det informantene sier, er viktig i den fenomenologiske tilnærmingen, ved at jeg som forsker er åpen for hva informantene faktisk sier (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 170). Noen ganger var det vanskelig å formulere åpne spørsmål og enkelte spørsmål ble dermed for lang ved at jeg forsøkte å formulere spørsmålet på ny. Det endte av og til opp med flere spørsmål i en og samme setning, noe som ikke er heldig (Johannessen et al., 2016, s. 154). Jeg forsøkte imidlertid alltid å åpne opp for at informantene skulle tenke mest mulig selv og ikke komme med «svarene» for dem. Jeg var tross alt ute etter deres tanker, refleksjoner og erfaringer.

3.6. Analytisk tilnærming

Etter gjennomføringen av hvert intervju lastet jeg opp lydfilen til Politihøgskolens OneDrive-konto. Lydfilen på diktafonen ble slettet. Etter at alle intervjuene var gjort, startet jeg å transkribere disse. Ved å transkribere gjør forskeren muntlig tale om til tekst og vil dermed miste noe informasjon på veien (Tjora, 2017 s.174). Jeg skrev transkriberingen på bokmål og «oversatte» dermed dialekten til informantene og meg fordi dialekt kan være med på å identifisere informantene (Tjora, 2017, s.174). Under presentasjonen bruker jeg sitater fra informantene og har nummerert de som informant 1, 2 osv. Disse numrene gjenspeiler ikke den faktiske rekkefølgen intervjuene ble utført på, da det kan være med på å identifisere informantene. Den nye nummereringen ble utført ved loddtrekning og kodeboken for nummereringen er lagret adskilt fra de transkriberte intervjuene.

Etter transkriberingen begynte jeg å kode dataene. I starten forsøkte jeg å bruke analyseprogrammet NVivo, og gikk noen runder for å forsøke å gjøre kodingen så empirinær som mulig. Det var fristende å sette på merkelapper allerede ved første gjennomlesing utfra hvilken kategori jeg tenkte informasjonen ville falle inn under. Jeg tvang meg derimot til å bare gå gjennom teksten for virkelig å se hva informantene sa, og dermed bruke åpen koding (Nilssen, 2012, s. 82). Denne tilnærmingen gjorde at jeg på det første intervjuet endte opp med over 100 koder. Ved å ta utgangspunkt i hva informanten faktisk sa, i stedet for hva svarene handlet om, slapp jeg å gå tilbake til det transkriberte intervjuet under den videre analysen. Jeg reduserte altså mitt transkriberte intervju til 100 koder i stedet for en større mengde tekst (Tjora, 2017, s.198). Siden koding var nytt for meg som forsker, ble jeg bedre på å ikke kode for mye underveis. Etter at jeg hadde kodet alle syv intervjuene, gikk jeg derfor tilbake til det første intervjuet og kodet det på nytt, da endte jeg opp med færre koder. Ulempen med denne fremgangsmåten var at jeg fikk veldig mange koder å holde styr på i NVivo. Det var i tillegg noen passasjer i intervjuene det var vanskelig å dele opp i koder, og hvor jeg til slutt satte på en merkelapp. I tillegg til bruk av NVivo, valgte jeg derfor å lese nøye gjennom de ferdig transkriberte intervjuene for så å lage en oppsummering av dem.

Neste steg var å lage kodegrupper. Jeg tok for meg alle intervjuene og forsøkte å lage grupper utfra den første kodingen. På dette stadiet gikk jeg bort fra NVivo, da jeg ikke klarte å utnytte programmet godt nok fordi det ble for mange koder som gjorde at jeg mistet oversikten på en liten skjerm. Jeg skrev ut kodene jeg hadde laget fra hvert intervju og satt med arkene foran meg og forsøkte å lage kodegrupper ved å skrive ved siden av de gamle kodene. På den måten ble det mer oversiktlig for meg enn i NVivo og jeg kunne dessuten lettere prøve meg frem på ulike navn på kategoriene. Dette reduserte antall kodegrupper ned til 21. Her hjalp oppsummeringene jeg hadde laget fordi det var lettere å bruke oppsummeringene til å si noe om hvor mange informanter som hadde ment det samme om enkelte tema, enn å lete i de opprinnelige kodene. På den siste gjennomgangen, gikk jeg fra kodegrupper til tema og endte til slutt opp med tre hovedtema (vedlegg 7). Det kan høres ut som analysen foregikk i en lineær rekkefølge, men jeg gikk flere ganger mellom trinnene og leste intervjuene flere ganger. De tre hovedtemaene jeg endte opp med, gjenspeiler underoverskriftene i funn og diskusjonskapittelet.

3.7. Forskningsetiske refleksjoner

Historisk har det hersket en forestilling om et nøytralitetsideal for forskeren. Det som undersøkes ligger der ute og forskeren skal bare hente det inn. Idealet henger igjen fra den positivismen og naturvitenskapen. I senere tid har nøytralitetsidealet endret seg og vitenskapen er enig om at forskeren under kvalitative intervjuer er med på å forme det som blir sagt (Thagaard, 1998, s. 30). Forskeren tar med seg sine erfaringer, meninger og holdninger inn i arbeidet. Dette kalles forforståelse og påvirker det forskeren gjør (Bukve, 2016, s. 29).

Rachlew (2010, s.130) skriver at forskeren tradisjonelt har stått mellom dikotomien nærhet og distanse, eller deltaker og tilskuer slik Skjervheim (1996) har beskrevet det. Forskeren må på den ene siden ikke være for nær de man forsker på, men samtidig være nær nok til at forskeren kjenner feltet til en viss grad. For forskere som forsker på sin egen profesjon er problemet heller det å få nok distanse til forskningen. Å være ansatt i politiet og samtidig forske på politiet, gjorde at jeg havnet i kategorien innside-innside rolle (Rachlew, 2010, s. 134). Som andre forskere har jeg med meg holdninger og meninger som er med på å forme forforståelsen min på feltet. Før jeg begynte på avhandlingen, hadde jeg en oppfatning om at bevisstheten rundt hypotesetesting var varierende hos etterforskere. Dette er holdninger jeg tok med inn i avhandlingen og jeg ville vært naiv om jeg ikke trodde denne forforståelsen påvirket mitt forskningsprosjekt. Det var også årsaken til at jeg ønsket en empirinær koding i starten slik at jeg gikk ut fra hva informantene faktisk sa, og ikke laget kategorier som var forhåndsbestemt. På den ene siden har jeg kjent på at nærheten jeg har til det jeg forsker på var en fordel. Jeg hadde ikke hatt kjennskap til min problemstilling uten å ha jobbet i politiet. Min politierfaring bidro altså i planleggingsfasen ved at jeg undret på temaet hypotesetesting uten å finne svar på det (Rachlew, 2010, s. 135). En annen fordel med å være innside-innside forsker, kan være at de jeg intervjuet følte en trygghet ved at de oppfattet at jeg forsto hva de snakket om. De kunne bruke et språk som falt dem naturlig og jeg kunne bruke mer tid på å gå i dybden av deres tanker og refleksjoner, enn å bruke tid på at de forklarte meg ulike forkortelser og lignende. På den andre siden kan dette igjen hemme innsamlingen ved at jeg som forsker kanskje tok for gitt noe de sa uten å sjekke om jeg forsto dem rett. Av og til fullførte de ikke setningene sine og jeg kan ha tillagt dem en mening ut fra min forforståelse som de kanskje ikke hadde. Videre kan min erfaring ha vært med å påvirke hvordan jeg trodde det sto til i resten av politi-Norge, og derfor stilte spørsmålene mine på en ledende måte slik at jeg fikk de svarene jeg ønsket. Allikevel forsøkte jeg å bruke oppsummeringer i intervjusituasjonen for å forsikre meg om at jeg ikke misforsto.

3.8. Undersøkelsens kvalitet – metodiske refleksjoner

I kvalitativ forskning er det viktig å fortelle hva som er gjort, hvordan man som forsker har tenkt, hvilke valg som er gjort og hvilken betydning disse har for avhandlingen. Det sier noe om gyldigheten, påliteligheten og overførbarheten ved studien. Når forskeren gjør rede for disse punktene viser man transparens i avhandlingen, noe som øker kvaliteten på undersøkelsen (Tjora, 2017, s.231). Under vil jeg gå gjennom hvert punkt og drøfte dem opp mot valgene jeg har tatt underveis, før jeg helt på slutten diskuterer hva utvalget kan ha å si for kvaliteten.

3.8.1. Pålitelighet

Pålitelighet, eller reliabilitet, handler om forskningen kan sies å være utført på en pålitelig og tillitsvekkende måte (Thagaard, 1998, s. 198). Begrepet deles gjerne opp i ekstern og intern reliabilitet hvor ekstern reliabilitet handler om forskningen som er gjort kan gjentas av andre med samme resultat (Bukve, 2016, s. 101). Dette er vanskelig å oppnå i kvalitative studier. I kvalitative studier måler forskere derfor den interne reliabiliteten. Intern reliabilitet handler om å beskrive strategier og metodevalg på en slik måte at forskningsprosessen blir synliggjort og på den måten kan vurderes av andre (Thagaard, 1998, s. 199).

I dette kapittelet har jeg forsøkt å redegjøre nøye for de valgene som ble tatt underveis med tanke på utforming av case, intervjuguide, analytisk fremgangsmåte og ikke minst min forforståelse som forsker (Tjora, 2017, s. 235). På den måten mener jeg at forskningsprosessen er blitt synliggjort og at andre kan vurdere hvordan jeg har kommet frem til de funnene jeg redegjør for i kapittel fire. Ved å bruke sitater fra informantene for å underbygge mine tolkninger, bidrar det også til at påliteligheten styrkes (Tjora, 2017, s.237).

3.8.2. Gyldighet

Gyldighet eller validitet, handler om det er en logisk sammenheng mellom det datamaterialet som er samlet inn og de svarene som skal besvares i avhandlingen. Siden analysen blir til gjennom tolkning handler validitet også om resultatet forskeren har kommet frem til, representerer den virkeligheten som er studert (Thagaard, 1998, s.201). Dette kalles intern validitet. Ved dybdeintervjuer er det også viktig å vurdere intervjukvaliteten siden avhandlingen i sin helhet bygger på data samlet inn fra intervju. Et dårlig intervju vil senke kvaliteten på den videre analysen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 193).

Når en forsker bruker dybdeintervjuer, må det foreligge tillit mellom forsker og informant slik at det oppstår en god atmosfære og informantene kan snakke åpent om erfaringene sine (Thagaard, 1998, s.103). I min studie var jeg nøye på å presentere studien og gangen i intervjuet før jeg gikk i gang for å skape trygghet. Jeg presiserte også at jeg var ute etter tanker og erfaringer og at casen ikke var ment som en test. Når forskeren stiller spørsmål i et intervju vil det alltid kunne være en mulighet for at informanten svarer det vedkommende tror forskeren vil høre, eller svarer på den måten de ønsker å fremstå på (Thagaard, 1998, s.105). Jeg kan ikke utelukke at svarene på casen og videre i intervjuet var svar på hvordan informanten ønsker det skulle være og ikke hvordan virkeligheten faktisk var (Tjora, 2017), men gjennom datainnsamlingen fikk jeg samtidig noen svar som ikke var ensbetydende med at informantene ville tegne et glansbilde. Jeg mener kvaliteten på intervjuene er god ved at informantene blant annet pratet lenge uten avbrytelser og delte mange erfaringer fra sin hverdag (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 194). Videre har jeg vært bevisst på min forforståelse til feltet og på den måten forsøkt å unngå å finne det jeg ønsket å finne i resultatene, men faktisk se nøye på det informantene sa. En av grunnene til at jeg ønsket en empirinær koding var nettopp å forsøke å redusere påvirkningen min på kodingen. Forskerrollen minner i denne sammenhengen på mange punkter om etterforskerrollen, ved at etterforskerne òg må være bevisst sin «forforståelse» av saken, særlig i avhør hvor etterforskerne kan bli ledende i sin spørsmålsstilling og hvor den avhørte må trygges før avhøret går i gang. Erfaringen som etterforsker var grei å ha med seg inn i rollen som forsker da jeg gjennomførte intervju. Men jeg var også bevisst på at det stilles helt forskjellige krav til etterforskerrollen og forskerrollen opp mot verifiserbarhet og skyld.

3.8.3. Generaliserbarhet

Generaliserbarhet, eller overførbarhet handler om i hvor stor grad resultatet i studien kan være relevant i andre sammenhenger (Thagaard, 1998, s.207; Tjora, 2017, s.240). Avhandlingen bygger på datainnsamling fra syv informanter. Dette utvalget er alt for lite til å kunne si noe representativt om norsk politi på en statistisk måte, men det kan være et bidrag på hva enkelte etterforskere mener om hypotesetesting, og kan derfor være et bidrag til forskning rundt denne tematikken. Eventuelle funn fra informantene kan gi innganger til videre undersøkelser til mer generelle spørsmål slik som pensum, etterutdanning og opplæring. Dette kan gjøre en studie mer generaliserbar.

3.8.4. Refleksjoner rundt utvalget

Rekrutteringen av utvalget kan også ha betydning for avhandlingens kvalitet. I mitt tilfelle ble det gjort en strategisk kriteriebasert utvelgelse. Jeg valgte ikke informantene mine selv, men overlot jobben til fag- og opplæringsansvarlig i det valgte distriktet. Selv om vedkommende fikk beskjed om utvalgskriteriene, kan jeg ikke være helt sikker på hvordan utvelgelsen skjedde. Jeg vet heller ikke hva som var motivasjonen til å bli med i studien. Tjora (2017, s.138) skriver at det er viktig å reflektere over hvordan utvalget kan ha betydning for de dataene forskeren får. De som samtykket, kan ha hatt et engasjement rundt temaet og studien kunne ha fått andre resultater om det var andre personer med i utvalget. Allikevel er syv informanter for lite til å kunne gi noe representativt utvalg av hva hele politiet mener. De som deltok i studien representerer kun seg selv som enkeltpersoner, men samtidig er det også viktig å være bevisst på at de er representanter for politiet og har innflytelse utover sin egen person.

Kapittel 4. Presentasjon av funn

Jeg vil i dette kapitlet presentere funnene fra datainnsamlingen. Først vil jeg gi en kort presentasjon av informantene og deres bakgrunn slik at leseren kan danne seg et bilde av dem. Etter dette presenteres de viktigste punktene i casen slik at det blir lettere å følge funnkapitlet. Videre vil funnene bli presentert gjennom underkapitler som følger de tre forsknings-spørsmålene i avhandlingen.

4.1. Bakgrunnsdata om utvalget

Av de syv informantene var tre menn og fire kvinner. Det var et spenn på 9-20 års erfaring i politiet. Gjennomsnittlig hadde informantene 13,4 års erfaring fra politietaten. Vedrørende jobberfaring var de fleste informantene etterforskningsledere eller hadde et overordnet fagansvar. Men flertallet utførte også typisk etterforskerjobb ved å blant annet ta avhør og skrive egenrapporter.

Av de syv informantene hadde fem gjennomført videreutdanning i etterforskning (VEF). To av informantene hadde også gjennomført etterforskningslederstudie. Når det gjelder VEF hadde noen fullført studie for seks år siden, mens noen fullførte nettopp. Alle informantene gjennomfører obligatorisk årlig opplæring (OÅO) og alle var ferdig med OÅO høsten 2019. Ytterligere bakgrunn av utvalget vil ikke bli gitt her av hensyn til anonymisering, men samlet sett har informantene et forholdsvis høyt kvalifikasjonsnivå.

4.2. Kort presentasjon av casen

Casen beskriver en død person som ble funnet av en forbipasserende klokken 04:10. Politipatruljen på stedet beskrev at det så ut som avdøde hadde falt ned fra et utkikkspunkt. Avdøde hadde sår i ansiktet og på hodet, men ellers ingen synlige skader. I lommen ble det funnet en lommebok med bankkort og en hundrelappsedel, men ingenting mer. Avdøde hadde vært på en kompistur på byen og siste livstegn fra avdøde var en SMS til en kompis klokken 23:13. Videoovervåking fra et kamera i nærheten viste en person klokken 00:26, som lignet beskrivelsen av avdøde, gående alene mens det så ut som han tastet på en mobiltelefon. Det vises for øvrig til hele casen i vedlegg 5.

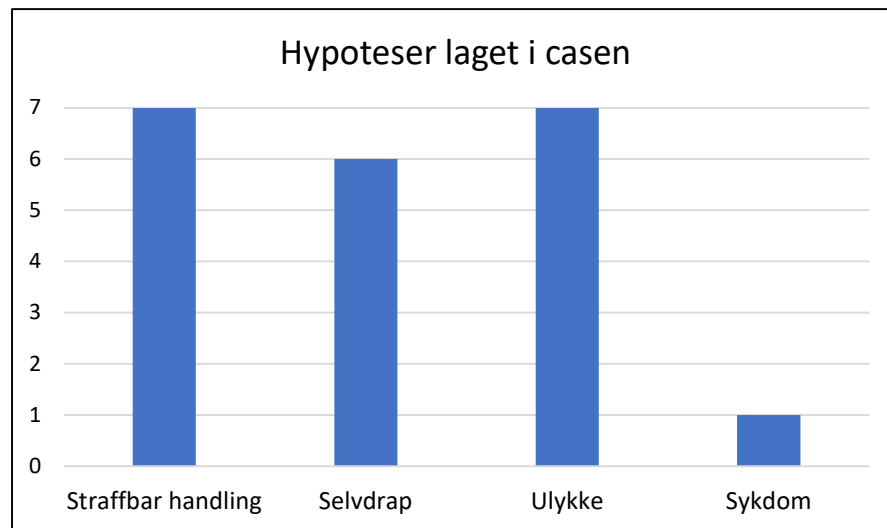
4.3. Hvilke hypoteser genereres og hvordan anvendes disse i den videre etterforskningen? Er det likhet eller variasjon i hypotesesettet og bruken?

Dette spørsmålet blir besvart ved å først se på hypotesene i casen for deretter å undersøke hva informantene sa om hypotesebruk generelt senere i intervjuet.

4.3.1. Hypoteser i casen

Seks av syv informanter fortalte fritt om generering av hypoteser uten at de på forhånd hadde blitt spurt om det. Den siste informanten nevnte hypotesene først på spørsmål. Hypotesene som ble generert av informantene vises i tabellen under.

Tabell 2. Hypoteser i casen

Tabellen viser hypotesene informantene laget⁸

Den siste informanten som ikke nevnte hypoteser fritt, sa det kunne være andre forklaringer til dødsfallet enn det opplagte fallet:

Informant 4: «Jeg ser jo hva som står i forhold til at han er funnet på den utkikksposten og at det er fire meter. Altså folk kan jo drukne i en søledam, så det er jo ikke umulig, men du må jo på en måte få verifisert at for eksempel skadene er forenelig med et slikt fall da [...]. Det er jo en januardag ikke sant, kan jo være glatt, men var det glatt der? Altså var det strødd der? Var det bart? Er det logisk at han kunne ha sklidd og falt og slått seg?».

⁸ Kategorien straffbar handling inkluderer også hvor informantene spesifikt nevnte hypotesen drap eller forsettlig drap. Hypotesene er slått sammen for å forenkle tabellen.

Da samme informant ble spurt om hva vedkommende mente kunne ha skjedd i saken, ble hypotesene nevnt:

«Det er jo hypotesetenkning da. Altså det er jo fra at han har falt og slått seg, gått i strifylla eller hjertesorg eller ett eller annet og så forsvunnet, til at han har blitt drept Det er liksom de to ytterpunktene».

Med hensyn til hvilke hypoteser som ble laget, var det likhet mellom informantene. Alle informantene hadde med seg hypotesene straffbar handling og ulykke. Seks av syv hadde selvdrap og en av syv hadde i tillegg nevnt sykdom som en egen hypotese. En annen informant, som ikke nevnte sykdomshypotesen i intervjuet, hadde notert sykdom som en underhypotese til ulykke på kladdarket innledningsvis. Da hypotesene ble sagt høyt i intervjuet, ble ikke sykdom spesifikt nevnt, kun ulykke som hovedkategori. Sykdom var på en måte bakt inn i ulykkeshypotesen. Enda en informant nevnte sykdom underveis i intervjuet som en del av en ulykke: *«Han ble syk og på en måte sånn sett blir en ulykke»* (Informant 7).

Et annet fellestrekk med hypotesene, var at ingen informanter gikk i detalj på straffebud ved å nevne paragrafene eller lage hypotesene som hele setninger. Hypotesene var korte og generelle: Informant 6: *«(...) Avklart om vi sto overfor et selvdrap, eller en ulykke eller da en straffbar handling»*. Fire av syv informanter nevnte straffbar handling som hovedkategori, mens resten spesifikt nevnte hypotesen drap. To av informantene som hadde hovedkategorien straffbar handling fortalte at det straffbare kunne være for eksempel et drap. Informant 2 sa det slik:

«Så da hadde jeg ville satt opp hva er mest alvorlig kanskje, og kan utfra opplysningene være en sannsynlighet. Det er jo at han har vært utsatt for en kriminell handling med døden som følge, på en eller annen måte. Vi vet ikke akkurat hvilken, men det kan jo være rett og slett et forsettlig drap. Men det kan jo være et ran eller en vinningsmotivert handling som har ført til det her for eksempel, men det alt det ligger innenfor der».

Av de tre som spesifiserte drap som hypotese nevnte en informant at det kunne være andre straffbare forhold som lå mellom ytterpunktene:

Informant 4 *«Så har du flere imellom da, at han har havnet i en slåsskamp med noen og basket, eller bare hatt et uhell».*

To informanter nevnte spesifikt ordet underhypoteser i casen. Den ene mente det kunne være hensiktsmessig, mens den andre mente det var for tidlig i saken til å si noe om dette. En sa det slik:

Informant 7: *«Sånn setting som det her så har jeg ikke ville gått noe lenger ned i den hypotesetestinga. Det er de tre fordi at vi ikke har noen opplysninger som gjør at vi kan gå noe lenger».*

Ingen av informantene låste seg til fallhypotesen patruljen på åstedet mente var mest sannsynlig. Flere informanter påpekte at denne påstanden måtte begrunnes nærmere av patruljen og at en slik ubegrunnet påstand kunne bidra til bekreftelsesfeller i etterforskningen.

4.3.2. Bruken av hypoteser i den videre etterforskningen

Selv om alle etterforskere genererte hypoteser i casen, fortalte flertallet at de ikke bruker hypotesene etterpå, men konsentrerer seg mer om informasjonsbehov, altså hvilke spørsmål politiet trenger å få svar på i etterforskningen (5HN, Se kapittel 2.5). Tre av informantene sa dette om informasjonsbehov og hypoteser i den videre etterforskningen:

Informant 7: *«Nei, jeg må nok bare innrømme at jeg bruker nok mer informasjonsbehovene enn hypotesene. Fordi det jeg nevnte i sted her, altså veldig mange av hypotesene har samme informasjonsbehovene. Sånn at hypotesene for meg blir noe ting som utkrystalliseres seg mer etter hvert som vi går frem i etterforskningen».*

og videre:

«Men samtidig så er hypoteser veldig vanskelig å jobbe med, fordi at de...ja jeg vet ikke. Altså informasjonsbehovene er mye mer konkret og mye mer håndfast da».

Informant 3: *«Jeg synes informasjonsbehov er viktigere for å opprettholde objektivitet enn selve hypotesestrukturen i Indicia da altså. Jeg ser ofte at de [hypotesene] bare lever sitt eget liv. Vi forholder oss ikke så veldig mye til det».*

Informant 4: *«Altså utgangspunktet, i hvert fall jeg, når vi setter opp hypoteser, i hvert fall til å begynne med, så jobber vi ikke ut ifra hypotesene. Da jobber man jo ganske bredt. Også må man se hva man finner og om det bekrefter den ene eller den andre*

hypotesen mer enn noe annet da, tenker jeg. For jeg synes hvert fall veldig tidlig så er det litt farlig uansett hvilken sak det å låse seg til en hypotese».

Under er informasjonsbehovene informantene laget i casen satt opp. Tallene bak indikerer hvor mange informanter som nevnte samme informasjonsbehov. Tabellen viser variasjon i hvilke informasjonsbehov som ble satt opp.

Tabell 3. Tabell over informasjonsbehov

Informasjonsbehov i casen			
Kontakt og bevegelser	Avdøde	Skader/Dødsårsak	Annet
Hvem har avdøde vært i kontakt med (3)	Hvem er avdøde - Sykdom, uvenner, kjærester, legning, omgangskrets og psykisk sykdom (3)	Er skadene forenlige med fall (3)	Hva er tidskritisk å innhente (1)
Hvem har vært i område (2)	Psykisk helse avdøde (2)	Hva er dødsårsaken (1)	Hva gjorde melder der kl: 04 (1)
Var avdøde alene (1)	Økonomi, gjeld (2)	Hva har skjedd (1)	
Hva har kontakten gått ut på (1)	Hvordan var avdøde kledd (1)	Hvordan ser åstedet ut. Bart, glatt, snø, strødd (2)	
Hvilken rute har han gått (3)	Beruselsesgrad på avdøde (1)	Er det andre skader på avdøde (1)	
Bevegelser avdøde (2)	Hadde avdøde avtaler dagen etterpå (1)	Hvordan har det skjedd (1)	
Når har bankkort sist vært i bruk (1)		Identifisering av avdøde (1)	
Hvem har gått hvor (1)			
Hvor er mobilen (4)			

4.3.3. Tanker rundt årsaken til at politiet anvender hypoteser i etterforskningen

Fire informanter trakk frem at politiet etterforsker hypotesetestende fordi politiet skal ivareta objektivitetskravet og minimere faren for feil i etterforskningen, altså hindre justisfeil. En informant fortalte det slik:

Informant 2: «Nei det er jo at vi skal unngå at det skjer justisfeil. Det er jo en kjempeviktig grunn. Og annet er jo at det skal strukturere arbeidet og at vi forhåpentligvis, når vi har fått innarbeidet det her, blir mer effektiv og målrettet etterforskning. Og riktig ressurs på riktig sak. Kvalitet rett og slett».

En informant nevnte i tillegg at hypoteser hjalp etterforskningen i å være formålsstyrt:

Informant 7: «...Men vi skal være formålsstyrt. Vi skal ikke ha sånne avhør der vi skal ha alt. Vi skal spørre om det og det og det fordi det er interessant og relevant for saken vår».

4.3.4. Oppsummering

Oppsummert har vi sett at alle informantene genererte hypoteser. Ingen informanter gikk i detalj på straffebud og hypotesene er korte og generelle i formuleringen. I den videre bruken sa alle informantene at de ikke anvendte hypotesene, men forholdt seg mer til informasjonsbehov. De fleste informantene var samstemte i årsaken til at etterforskningen skal være hypotesetestende, og hadde refleksjoner rundt objektivitet, justisfeil og formålsstyring.

4.4. Hvordan forklarer og reflekterer etterforskere rundt hypotesetesting? Forklares testingen praktisk eller teoretisk?

Dette spørsmålet er delt opp hvor jeg først redegjør for funn opp mot etterforskningssirkelen og resonneringer her. Videre undersøker jeg hva informantene sier om testing underveis i etterforskningen, dernest hvordan informantene bruker Indicia som verktøy og til slutt hvordan de oppsummerer hypotesetestingen på slutten av en sak.

4.4.1. Bruk av etterforskningssirkelen

Alle informantene hadde hørt om etterforskningssirkelen (figur 1), men kunne ikke gjengi nøyaktig innhold før de fikk se bilde av den. Majoriteten svarte at de bruker momentene i etterforskningssirkelen når de arbeider, men at de ikke ser den for seg som en sirkel slik modellen er laget. Tre stykker sa at det ikke er noe nytt i det som står i sirkelen og at sirkelen ligger i ryggmargen. En informant fortalte det slik:

Informant 3: «Jeg har ikke behov for å se modellen, men jeg føler at det ligger i ryggraden på en måte, og i de prosessene vi gjør når vi lager etterforskningsplan. Ja hele prosessen egentlig. Så jeg føler ikke at jeg har behov for å se den, for å bruke den».

Da informantene spesifikt ble spurt om boksen «consider» og hvor bevisst de var på denne vurderingen, svarte flertallet at de nok kunne bli bedre på å vurdere hva som konkret skulle til

for å teste en hypotese, men at bevisstheten er bedre nå enn for bare noen år siden og at obligatorisk årlig opplæring har bidratt i positiv retning her. En sa det slik:

Informant 4: *«Ja, jeg tror vi har mye mer å gå på jeg. Jeg tror...men det varierer sterkt. Vi har noen hos oss som er veldig flink til det der [vurdere] og så har vi noen som ikke tenker så mye sånt».*

Selv om casen ikke var en test og at informantene derfor kan ha unnlatt å trekke frem momenter av etterforsknings sirkelen i svarene, ble casen allikevel gjennomgått for å se om momenter av sirkelen kunne spores i svarene. Gjennomgangen viste at informantene brukte deler av den da de fortalte, men bare en informant nevnte spesifikk bruk av etterforsknings sirkelen: *«(...) at man da har en, bruker etterforsknings sirkelen da, og så kontrollere den informasjonen du har til å begynne med her»* (Informant 2). Alle informantene ønsket å samle mest mulig relevant informasjon (collect). Flere trakk også frem viktigheten av å sjekke opplysningene som enten allerede lå i casen, eller den nye informasjonen som kom frem (check). En informant hadde laget seg en tidslinje på kladdarket i innledningen, og nevnte tidslinje som et etterforsknings skritt. Bruk av tidslinjer og relasjonsdiagram er en måte å koble (connect) informasjon i saken. Alle informantene konstruerte (construct) hypoteser i casen, som det er redegjort for i underkapittel 4.3. Det femte trinnet, vurdere (consider) vil bli redegjort i underkapittel 4.4.2. Flertallet fortalte om viktigheten av samarbeid med påtalejurist eller en etterforskningsgruppe i saken (consult). Funnene viser at mange av trinnene i etterforsknings sirkelen tydelig var i bruk da informantene fortalte hvordan de ville ha etterforsket casen, men uten at informantene fortalte at de brukte etterforsknings sirkelen aktivt. Informantene fortalte om etterforsknings prosessen på en praksisnær måte.

4.4.2. Testing underveis i etterforskningen

Ifølge trinnet vurdere (consider) i etterforsknings sirkelen, skal etterforskere vurdere hva som skal til for å teste hypotesene. Det utkrystalliserte seg derimot ingen klar bevisst metodisk fremgangsmåte som ble brukt da etterforskerne fortalte hvordan de gikk frem for å teste hypoteser underveis i etterforskningen. En informant sa dette om testing og vurdering:

Informant 6: *«Det som vi snakket om å vurdere det er jo igjen når du begynner å få svar på en del etterforsknings skritt, så sitter man jo og vurderer hele tiden, men det er ikke*

nødvendigvis alt som blir skrevet ned og den testinga. I de aller fleste små sakene så er det jo, ting sier seg litt selv da. Så den her blitt litt sånn, man gjør det, men jeg tror ikke man er bevisst det».

Flertallet sa, som nevnt tidligere, at de brukte informasjonsbehov mer enn selve hypotesene videre i etterforskningen. På spørsmål om hvordan de kom frem til hvilken informasjon de ønsket å innhente eller som manglet, varierte svarene og de fortalte om informasjonsbehov på en praksisnær måte:

Informant 1: *«Og så egentlig sånn generell informasjonsinnhenting basert på det som er de klassiske hypotesene».*

Informant 6: *«I en case er jo veldig enkelt for da bruker man jo det vi har. Så da har jeg notert meg det jeg tenker, eller jeg har streket under det som er viktig her og det ville jeg på en måte egentlig ha gjort med de første rapportene i saken og (...)og jeg går ut ifra den informasjonen vi har og så prøver jeg å se om det er noe vi mangler».*

Informant 6: *«Min jobb strategi er mer sånn. Det her er det jeg ser til å starte med. Jeg setter i gang med det og ut ifra det så formes egentlig teoriene».*

Informant 3: *«Man kan ikke definere hva som kommer først og sist. Det er en sånn dynamisk prosess. Ofte så er det mye enklere å lage informasjonsbehovene først. Altså hva trenger vi å finne ut av her, synes jeg da».*

Informant 4: *«Det [informasjonsbehov] er jo veldig mye. Det er stort.[...]Man vil jo vite først og fremst veldig mye om den personen som er død da, tenker jeg. Det er det første informasjonsbehovet».*

Bare en informant uttalte muntlig at informasjonsbehovene svarte til hypotesene:

Informant 5: *«Nei, altså innledningsvis så er jo alt veldig åpent så du må på en måte gå etter det som jeg har sagt, også ut ifra når vi finner svar på ulike ting både under avhør og under det tekniske, så har man kanskje noen underhypoteser eller informasjonsbehov*

som gjør at man kan linke ting opp imot som hva svekker eller bygger opp under en hypotese».

Tre informanter var allikevel bevisste på at informasjonsbehov og hypotesene måtte henge sammen. En sa det slik:

Informant 3: «Men informasjonsbehovene og hypotesen svarer jo til hverandre, så hvis vi har et spørsmål om det er Per som har begått drapet, så har vi jo noen informasjonsbehov som relaterer seg til den hypotesen».

Alle informantene fortalte om ulike etterforskningskritt de ønsket å gjøre i casen, og tabellen under viser hvilke etterforskningskritt som ble nevnt. Tallet bak indikerer hvor mange informanter som nevnte det aktuelle etterforskningskrittet.

Tabell 4. Tabell over etterforskningskritt

Etterforskningskritt i casen			
Avhør	Kriminalteknikk	Elektroniske og økonomiske spor	Annet
Avhør familie (4)	Obduksjon (5)	Trafikkdata (5)	Søk etter mobil (1)
Avhør venner/kompiser (4)	Blodprøve avdøde (1)	Passiv data (2)	Søk eiendeler (1)
Avhør nettverk (1)	Situasjonsspor åsted (1)	IMEI søk - telefon (1)	Sosiale medier (1)
Vitneavhør (4)	Gode bilder åsted (2)	Sikring telefon (1)	Sykdomshistorikk (fysisk og psykisk) (1)
Avhør melder (2)	Fottøyavtrykk på stedet (1)	Undersøkelser rundt telefon (1)	Media - etterlyse vitner (1)
Rundspørring (1)	Åstedsundersøkelse (3)	Spore telefon (1)	Lage tidslinje (1)
	Sakkyndig uttalelse på skader (1)	Bankkort avdøde (4)	Registersøk (1)
	Dokumentere skader (1)	Elektroniske spor (1)	Taxier (1)
	Bilder av avdøde (1)	Kontobevegelser (1)	
	Fottøy avdøde (1)	Innhente mer video (6)	
	Temperatur på lik (1)	Video biler i området (2)	
		Bomring (2)	

Da de fortalte om ulike etterforskningskritt, sa ingen hvorfor de ville gjennomføre dem før de ble direkte spurt, men da de fikk spørsmålet hadde informantene begrunnelser og vurderinger rundt etterforskningskrittene. Ingen informanter sa spesifikt hvordan begrunnelsene og vurderingene skulle teste de ulike hypotesene. Da de fortalte om vurderingene gjorde de det

ved å lage seg ulike fortellinger som alternative forklaringer. Flere informanter hadde laget fortellinger rundt hva som kunne ha skjedd med den manglende telefonen til avdøde i casen. En sa dette:

Informant 7: *«Det kan jo være at han har mistet den. Det kan jo være at den er fratatt han. Pengeboken var jo ikke tatt, sånn at. Jeg tenker jo i dagens samfunn så er en mobil lite verdt da i forhold til, kanskje. Altså de er jo ofte låst så du får ikke brukt dem kanskje sånn all verden da, men klart verdien kan jo være høy, så jeg at tenker den kan være borttatt eller mistet på noe måte. Uvisst hvor beruset han var. Har vi sjekket åstedet godt nok? Kan den ligge i området i nærheten, kan det være noen helt andre som har funnet den?».*

Da informantene ble spurt om hvordan funnet av telefonen ville hjelpe videre i etterforskningen resonerte de rundt hva funnet kunne bety for videre oppfølging, men uten å si hvordan informasjonen ville bidra til å teste de ulike hypotesene.

Informant 1: *«Blir den [telefonen] funnet på stedet, så gjør den jo rede for det og det er plausibelt i forhold til avstand fra kroppen og litt sånne ting, så gjør jo det noen ting med videre oppfølging på telefonen tenker jeg».*

Hva som har skjedd med telefonen kan dermed bidra til å styrke og svekke ulike hypoteser, men ingen informanter nevnte dette spesifikt da de begrunnet hvorfor etterforskningsskrittet skulle gjøres. De laget seg alternative forklaringer for hva som var sannsynlig og tok dermed i bruk abduktiv logikk, men det var vanskelig å spore en bevissthet rundt testing av hypotesene som også er en sentral del av den abduktive logikken.

Funnene viser at det varierer hvordan informantene fant ut hvilken informasjon som manglet i saken og hvordan de fant frem til ulike informasjonsbehov. Noen lette etter informasjon som kunne avkrefte hypoteser, noen gikk gjennom rapporter og logger for å finne informasjonshull, og noen begynte med etterforskningsskritt før de oppsummerte etter hvert. Måten informantene fortalte på, viser at de bygget på praksis og erfaring mer enn en metodisk fremgangsmåte. Da de vurderte og begrunnet ulike etterforskningsskritt laget de seg ulike fortellinger for hva som kunne ha skjedd, men de fortalte ikke spesifikt hvordan etterforskningsskrittene var med på å teste de ulike hypotesene.

4.4.3. Bruk av Indicia og etterforskningsplan til testing

Et fellestrekk som gikk igjen, var at seks av syv informanter utelukkende bruker Indicia (se kapittel 2.5.1) som sitt saksbehandlingsverktøy. Av disse seks bruker også noen politiets primære saksbehandlingssystem BL (se kapittel 2.5.1), men de jobber mest i Indicia. En informant sa vedkommende ikke bruker Indicia i stor grad og at det meste av saksbehandlingen skjer i BL. Informantene som jobber mest i Indicia begrunnet det med at det gir dem best oversikt over hva som er gjort og hvorfor. To stykker sa det slik:

Informant 7: «Vi bruker jo selvsagt etterforskningsplan da og så prosjekt Indicia sånn at vi ikke glemmer noe. Det bruker jeg jo i nesten alle mine saker, og klart i en her type sak må vi ha etterforskningsplan for å se, har vi sjekket ut ting og hvorfor har vi ikke sjekket ut det for eksempel, altså notoritet, det er kjempeviktig».

Informant 3: «Jeg har ikke mulighet for å holde kontroll på noen andre måter. Altså hodet mitt fungerer ikke uten kontroll og jeg husker ikke i morgen hva jeg har sagt i dag og gjort i dag altså. Mulig noen har veldig god hukommelse, men det har ikke jeg[...] også er det nå et notoritetskrav».

Likevel fortalte to informanter om utfordringer med føring av etterforskningsplan og føring i Indicia. En sa det slik:

Informant 4: «Imidlertid så har jeg jo også erfaring av at etterforskningsplaner, særlig Indicia, men kanskje også de 999-dokumentene⁹. De føres veldig hyppig til å begynne med, også er de kanskje gjort, men de ikke kvittert ut eller det skulle vært nye aktiviteter, eller det gjøres nye aktiviteter som ikke legges inn. Så det dabbes av. Det er en kjempeutfordring å få en oppdatert til enhver tid etterforskningsplan i Indicia, eller andre også, men etterforskningsplan generelt, det er en utfordring. Særlig hvis man begynner å nærme seg slutten på saken og man føler at man er i boks. Man gjør den liksom ikke ferdig».

Den ene som var skeptisk nevnte Indicia som en mulig tidstyv. Vedkommende fortalte at det tar en del tid å lage en etterforskningsplan i Indicia. I mange saker kan etterforskningen ha

⁹ 999-dokumenter er word-dokumenter som skrives i saksbehandlingssystemet BL.

kommet såpass langt før en etterforskningsplan er laget, at saken praktisk talt er ferdig. Vedkommende så da ikke behovet for å lage noen plan i Indicia. Det betyr ikke at vedkommende ikke var opptatt av å ha en plan:

Informant 6: *«Jeg er tilhenger av å ha en plan, men jeg er ikke alltid tilhenger av å ha den i Indicia».[...] jeg er tilhenger av at hvis man har skrevet ned det man har gjort og vurderingene som er gjort. Om det er så bare i BL, så synes jeg egentlig det er godt nok da».*

Funnene viser at flertallet av informantene bruker Indicia til å lage etterforskningsplan og for å få oversikt. Allikevel sa noen informanter at Indicia kan ha noen ulemper ved at det er en tidstyv og at etterforskningsplaner ikke alltid føres eller er oppdatert mot slutten av en sak.

4.4.4. Bruk av ACH-metoden og Indicias hypotesevurdering til testing

Flertallet mente vektingen av hypoteser, altså styrking og svekking, er noe som skjer underveis i saken. Dette kan skje i form av store møter hvor fokuset er hypotesetesting, eller møter underveis i etterforskningen i form av morgenmøter og oppsummeringer. En informant sa det ble brukt sunn fornuft, som er en slags vekting, og at dette ble nedfelt i et notat eller arbeidslogg underveis. En annen fortalte at styrking og svekking ble overlatt til analytikerne og at testingen ble tatt mer mot slutten. Ingen informanter kunne utdype metoden krysssjekkingsmatrise/ACH-metode (se kapittel 2.5.2). Noen få hadde hørt ordet før, men flertallet hadde ikke hørt om metoden. Flere informanter nevnte imidlertid hypotesevurderingsfunksjonen i Indicia, som kan ligne på ACH-metoden. Fem av syv informanter hadde brukt dette verktøyet, men ikke mer enn noen fåtalls ganger. Flertallet mente verktøyet i Indicia har svakheter ved at det ikke er mulig å gradere styrking eller svekking av hypotesene. En informant sa det slik:

Informant 1: *«Årsaken er at det er ikke noe differensiert inne på Indicia. Altså du kan jo ha tjue hendelser, tjue opplysninger som styrker, også én som nesten slår i hjel. Og hvis du da skal gjøre det som står i Indicia, så er det jo bare én sånn svekkelse. Og så får du jo det her har jo skjedd, men så er det andre ting som gjør at det her kan jo ikke ha skjedd, selv om...Jeg ser at det står der, når du går igjennom, men den der praktiske tilnærmingen, den menneskehjernen som en datamaskin ikke får frem».*

En annen informant mente metoden hvor man skal vekte én og én hendelse kanskje passer seg best om politiet står fast i etterforskningen:

Informant 3: *«Hvis man er flink å bruke Indicia, så synes jeg det kan være et godt verktøy. Men jeg synes ikke det egner seg i alle typer saker, den hypotesevektingen da. Styrke og svekke knappen, rett og slett[...]men som sagt, kanskje hvis man står og stamper og stamper og finner ikke noe løsning at det kan være verdt å bryte ned og få opp denne matrisen. Men til nå så har jeg ikke sett. Det er interessant, men ikke nyttig på en måte».*

En annen mente vektingen kan ha et uforløst potensial:

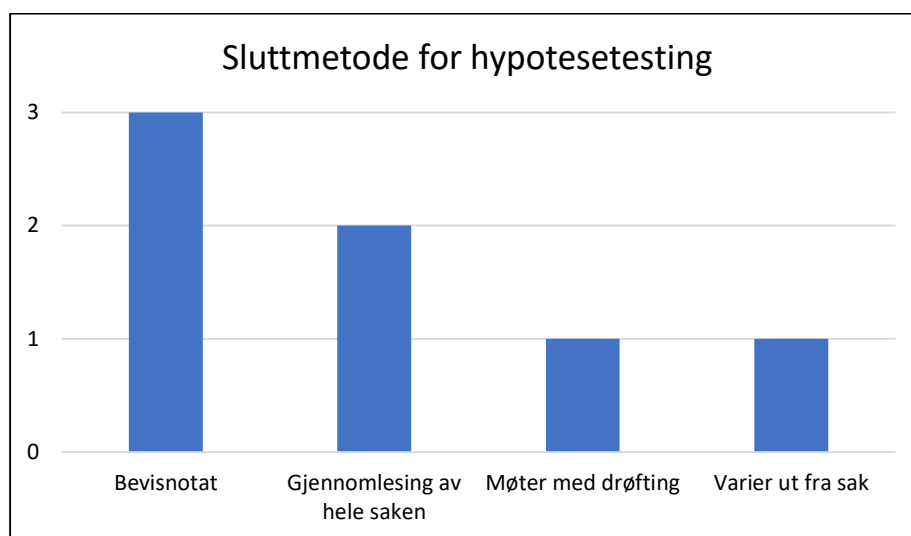
Informant 2: *«Men på våre saker så blir det jo gjerne sånn at man bruker kanskje det med hypoteser og informasjonsbehov aktivt, men så er man ikke så god på akkurat det der hypotesevektingen. Derfor jeg sier at det kanskje er et uforløst potensial der da. Hadde vi bare hatt, fått til en systematikk som hadde gitt oss en merverdi, for det er jo det det handler om».*

Funn viser at informantene mente testingen foregår underveis ved bruk av etterforskningsskritt og etterforskningsplan, men at informantene i liten grad bruker verktøy slik som hypotesevurderingen i Indicia eller ACH-metoden. Av informantene som hadde brukt hypotesevurderingen i Indicia viste de til mangler ved denne siden vektingen ikke kan graderes. En informant mente en slik matematisk fremgangsmåte tar vekk litt av det menneskelige skjønnet.

4.4.5. Metode på slutten av en sak

Det kommer ikke frem noen entydig metode informantene bruker på slutten av en sak for å sikre at alle hypotesene har blitt testet i saken. Som tidligere nevnt, mente informantene at dette er en prosess som skjer underveis. Noen nevnte allikevel at de gikk en ekstra runde på saken før den ble sendt til påtalejuristen som ferdig etterforsket. I tabellen under er det forsøkt å sammenfatte hva informantene mente de gjør mot slutten for å sikre seg at alle hypotesene er testet.

Tabell 5. Sluttmetode for hypotesetesting

Et lite flertall bruker bevisnotat som metode. Måten de gjør dette på varierer og to informanter fortalte om det slik:

Informant 6: *«Jeg leser gjennom saken en gang før jeg sender den fra meg, og skriver et notat hvor jeg vurderer og henviser til aktuelle forklaringer og rapporter som jeg mener er viktig».*

Informant 4: *«Når du er ferdig med en sak skal man jo skrive et bevisnotat og under det bevisnotatet så hender det jo seg av og til at du får noen eurekaopplevelser».*

En informant bruker òg bevisnotat, men mente det mangler noe imellom:

Informant 2: *«Møter sånn saksmøter sånn ja, så kan man jo sitte sammen og vurdere på en måte hva informasjonen har å si for saken. Der er kanskje ikke. Jeg synes liksom ikke vi er så gode å komme dit på en måte. I de sakene jeg har brukt hypoteser så er det gjerne den her biten først og det å ha liksom innsamlings [...]Ja så ender vi opp med bevisnotatet hvor alle de vurderingene er. Men den biten imellom, hvordan, der er det kanskje litt sånn uforløst potensiale da. For å si det sånn. I systematikk».*

4.4.6. Oppsummering

Alle informantene hadde som sagt hørt om etterforskningssirkelen som modell, men det var varierende hvor godt de klarte å beskrive innholdet. Da alle informantene fikk se sirkelen svarte flertallet at de anvender hele eller deler av sirkelen, men at de kanskje kunne bli mer bevisst på

trinnet «consider». Ved å se på bruken av etterforsknings sirkelen i casen, viste svarene til informantene at mange elementer av sirkelen var med. Bruken av etterforsknings sirkelen virket å være mer praktisk enn metodisk. Til forskjell fra hypotesene i saken, var det større variasjon rundt hvilke informasjonsbehov som ble satt opp, og en større variasjon i hvordan informantene fortalte at de testet hypotesene. Da informantene skulle finne nye informasjonsbehov og etterforskningskritt, laget de seg fortellinger og alternative forklaringer, en form for abduktiv logikk, men de fortalte ikke muntlig hvordan etterforskningskrittene og informasjonsbehovene bidro til å teste hypotesene. Nesten alle bruker Indicia som saksbehandlingsprogram for etterforskningen og føring av etterforskningsplan. De reflekterte både rundt fordeler og ulemper med systemet. Mot slutten av saken er det varierende hvilken metode som brukes for å sikre seg at alle hypotesene er testet. Et lite flertall skriver bevisnotat til påtalejuristen som en oppsummering av saken, mens andre ikke har en spesifikk metode.

4.5. Hva tenker etterforskere eventuelt må til for å bli bedre på hypotesetesting?

Svarene til informantene varierer, men alle ønsket mer involvering fra påtalejuristene. Dette gjaldt blant annet nysgjerrighet for saken mens den pågikk, men også ved bruk av felles saksbehandlingssystem.

Informant 7: «Men jeg savner juristene sin nysgjerrighet opp imot det her, i nåtid da. For de kommer jo i ettertid og sier at hvorfor spurte dere ikke om det? Fordi at det tenkte ikke vi på [...] At vi spiller hverandre god med engang».

Informant 5: «Ja. Og selv om alle har vært på et obligatorisk kurs en eller annen gang, så hjelper det ikke hvis ikke du bruker det [Indicia] når du kommer tilbake. Som for eksempel jurister da, som bare er på det ene kurset, men så, de blar jo ikke opp det systemet ellers. Det er vel, det er noen som gjør det, men det er ytterst få da. Og de hadde også hatt veldig godt av å være involvert i prosjektet da, både når det kommer til etterforskningsplan og at deres oppgaver også blir satt ut som aktiviteter og de kan være med og på en måte fullføre det da».

Informant 6: «Så når alle er med på leken da blir jo ting bra og der og svikter det jo fordi at de fleste juristene de kan ikke Indicia, de har vært på masse kurs, men de gjør ingenting for å opprettholde kunnskapen».

Flere informanter fortalte også viktigheten med at alle, inkludert etterforskerne, ble bedre i Indicia. To informanter sa det slik:

Informant 5: «Men det det skorter på er jo at alle må bli like flinke til å bruke det [Indicia]. Så det er jo det som er problemet i dag at jeg føler, at nivået er veldig varierende».

Informant 1: «Og hvis vi får etterforskere til å bruke Indicia i stedet for BL, for det er fullt mulig. Du trenger kun BL til også skrive i. Så har du kommet egentlig ganske langt».

Informantene hadde også tanker omkring hvordan involveringen fra påtalejurister og generell kunnskapsheving kunne bedres. Noen nevnte etterforskernes obligatoriske årlig opplæring som en arena hvor hypotesebruken kunne komme mer på dagsorden. En annen informant mente det burde være jevnlig tema på morgenmøter og statusmøter.

Informant 7: «Så vi er nødt å ha det på agendaen hele tiden og vi må få inn hypotesebruken, altså juristen må bruke det enda mer. Det her med informasjonsbehov. Jeg synes det er veldig nyttig at det kommer på OÅO, altså en plattform som treffer mange».

Informant 5: «Det bør jo være et tema jevnlig i for eksempel morgenmøter eller statusmøter da. Da kan man jo også sette opp hypotesene for eksempel og hva er det? hvor står vi nå? Hva er det som gjør at det her svekkes eller underbygges? Sånn at man på en måte som en gruppe eller som en duo eller hva man er, er på samme bølgelengde da, etterforskningsmessig».

Funnene viser at nesten alle informantene ønsket mer involvering av påtalejurist, både i selve etterforskningen, men ikke minst at påtalejurister tar i bruk Indicia slik at både etterforskere og jurister jobber i samme system. I tillegg mente informantene det er for mye variasjon i hvor god etterforskerne selv er i Indicia. Noen informanter tenkte at årlig opplæring (OÅO) kunne være

en arena for å bli bedre, mens enkelte mente temaet burde bli tatt opp jevnlig på for eksempel møter.

4.6. Oppsummering av hovedfunn

Kort oppsummert er hovedfunnene at alle informantene genererte hypoteser fritt. Ingen gikk i detalj på straffebed og hypotesene var korte og generelle i formuleringen. Det var større variasjon rundt hvilke informasjonsbehov som ble satt opp og større variasjon i hvordan informantene fortalte at de testet hypotesene. Flere informanter vektet informasjonen mer i møter og diskusjoner underveis. Da informantene skulle finne nye informasjonsbehov og etterforskningsskritt brukte de en form for abduktiv logikk ved å lage seg alternative forklaringer, men de fortalte ikke muntlig hvordan informasjonsbehov og etterforskningsskrittene skulle teste hypotesene. Nesten alle bruker Indicia som saksbehandlingsprogram for etterforskningen og føring av etterforskningsplan. Mot slutten fører et lite flertall bevisnotat som leveres påtalejurist, men noen har ingen spesifikk metode. Et fåtall har benyttet seg av analytiske verktøy for å teste hypotesene, og pekte på at det ble for matematisk og for lite praksisnær. Nesten alle informantene ønsket mer involvering av påtalejurist, både i selve etterforskningen, men ikke minst at påtalejurister tar i bruk Indicia som system og at alle jobber i samme system.

Kapittel 5. Diskusjon

Dette kapittelet vil ta for seg hovedfunnene og drøfte disse opp mot teorien og metoden som er redegjort for i kapittel to og tre. Jeg vil først ta for meg en drøfting av de enkelte forsknings-spørsmålene før det avslutningsvis ses på helheten.

5.1. Hvilke hypoteser genereres og hvordan anvendes disse i den videre etterforskningen? Er det likhet eller variasjon i hypotesesettet og bruken?

Et hovedfunn i avhandlingen var at alle informantene stor sett genererte like hypoteser hvor både straffbare og ikke straffbare hypoteser ble identifisert. En årsak til at alle genererte hypoteser kan ligge i designet av avhandlingen. Informantene visste at hypoteser var sentralt i studien min. Informasjonsskrivet som ble sendt ut i forkant av intervjuene hadde en innledning hvor det sto om hypotesetesting. Skrivet ble sendt ut før jeg gjorde forandring på opplegget i studien som er redegjort for i kapittel 3.2.1. En informant nevnte dette i intervjuet ved å uttrykke at: *«Nå er jeg jo preget av at jeg vet du skal undersøke omkring hypotesetesting»* (Informant 3). På den andre siden hadde ingen av informantene fått casen på forhånd og visste dermed ikke hvilke hypoteser som kunne være aktuelle. En ting er å vite at man skal tenke hypoteser, noe annet er å lage hypotesene opp mot informasjonen informantene fikk i casen. Den samme informanten sa dessuten videre at: *«men jeg har begynt å få en slik tankegang oppe i hodet mitt at jeg ser for meg hypoteser og informasjonsbehov ganske tidlig»*. Dette kan derfor tyde på at generering av hypoteser er etablert som metode hos informantene. Casen hadde i tillegg en mulig bekreftelsesfelle i seg ved at fall allerede var nevnt som den mest aktuelle hypotesen av patroljen. Det var ingen informanter som gikk i denne bekreftelsesfellen, og mange påpekte denne opplysningen som en mulig bekreftelsesfelle. Informantene kan ha unngått bekreftelsesfellen ved at intervju fører til en skjerpert situasjon i forhold til hverdagssituasjonen, men det kan også være at hypotesegenereringen som sagt er etablert hos informantene.

Selv om alle informantene genererte hypoteser i saken, var det få som hadde med sykdomshypotesen. Å ikke stille opp alle hypotesene kan være problematisk, ved at etterforskningen mangler etterforskningsskritt til å belyse manglende hypoteser. Det kan øke faren for bekreftelsesfeller senere i saken, ved at etterforskerne overser informasjon som taler mot en hypotese. Eventuelt kan informasjon som ville belyst de manglende hypotesene unnlates å samles inn, som igjen kan igjen føre til justisfeil. Den abduktive logikken skal sørge for at alternative hypoteser blir testet for så å slutte seg til den forklaringen som passer best utfra

informasjonen etterforskerne har. En grunn til at få nevnte sykdomshypotesen kan være at flertallet tenkte den kom inn under ulykkeshypotesen. Den ene informant som hadde kladdet hypotesene i innledningen, hadde sykdom som en underhypotese til ulykke. Det kan tenkes at de andre informantene også hadde denne inndelingen. Den ene som nevnte sykdom muntlig sa det i forbindelse med ulykkeshypotesen. Med andre ord antyder dette at sykdom kan være tenkt inn under ulykke. På den andre siden kan det være at de ikke tenkte på sykdom som en hypotese. Fahsing og Ask (2013) fant i en studie at norske etterforskere var dårligere enn engelske til å generere hypoteser. Av de norske var yngre etterforskere bedre enn eldre eksperter med minimum ti års erfaring. Selv om utvalget i avhandlingen er nær ekspertgruppa til studien i antall år, er det vanskelig å trekke konklusjoner på om det er antall år som er grunnen til at hypotesen ikke ble nevnt. I tillegg er ikke utvalget stort nok til å kunne si dette sikkert, til det trengs et større utvalg. Av de som ikke sa sykdom, ble det heller ikke nevnt etterforskningsskritt som ville vært med å belyse denne hypotesen utover obduksjon av avdøde, som allerede var forutsatt i casen. Dette kan tyde på at informantene ikke tenkte på sykdomshypotesen, noe som kan øke faren for bekräftelsesfeller og justisfeil i den videre etterforskningen. På den andre siden var ikke casen ment som en test hvor informantene skulle skrive ned alle etterforskningsskritt, til det var tiden for knapp. Det kan derfor tenkes at de ikke nevnte slike etterforskningsskritt fordi de ikke fikk nok tid til å skrive disse ned.

5.1.1. Formulering av hypoteser

Felles for alle hypotesene som ble laget, er at de svarer på spørsmålet «hva har skjedd?». Det er i tråd med hva Bjerknes og Fahsing (2018, s. 109) skriver, hvor du først må besvare hva-spørsmålet før etterforskerne går videre med de andre spørsmålene hvem, hvordan, når, hvorfor og hvor. Pedersen (2019, s. 15-16) beskriver at vi kan tenke oss hypotesegenereringen delt inn i faser hvor politiet konsentrerer seg om hva-spørsmålet i den første fasen. Da er også hypotesene preget av å være stikkordsformet og kortfattet, noe som stemmer overens med det informantene har gjort.

I retningslinjene fra Politidirektoratet (2017) står det at en etterforskningsplan skal inneholde hypoteser hvor alle straffebud blir identifisert. Flertallet av informantene laget kategorien straffbar handling uten å identifisere alle straffebudene. Flere sa det var mange straffebud som kunne være aktuelle, men nevnte ikke paragrafene eller gikk nøye inn på ordlyden i straffebudet. Å unnlate å identifisere de aktuelle straffbare forholdene, kan gjøre det vanskelig

å innhente nøyaktig informasjon som må til for å teste hypotesene, siden det ikke er utledet hva som trengs av informasjon for å belyse straffebudet. En av grunnene til at informantene ikke nevnte de konkrete straffebudene, kan være at intervju som metode er for muntlig. Det kan hende straffebudene hadde kommet klarere frem hvis informantene hadde blitt bedt om å skrive ned hypotesene i en etterforskningsplan. Det ligner mer det politiet gjør til daglig. Det vil også være i tråd med hva Sunde (2019, s. 49) beskriver som fase to i hypotese genereringen, altså bearbeidelsesfasen, hvor hypotesene skrives ned i etterforskningsplanen. At straffebudene ikke kom klart frem kan også ha noe med casen å gjøre. I casen er det vanskelig å si om det har skjedd noe straffbart eller ikke. Hadde det vært en åpenbar straffbar handling, hadde kanskje straffebudene kommet tydeligere frem siden hva-spørsmålet allerede var besvart som «straffbar handling». En tredje årsak er at det er forskjell på formkravene politiet må forholde seg til (teorien) og hva som faktisk gjøres (praksis). To informanter reflekterer rundt dette:

Informant 2: «Skal man tenke hypoteser så har vi jo vært der hvor vi har liksom definert straffebud inn i hypoteser liksom hypotese genereringsteknikken da. Hva er mer alvorlig enn det og sånn, men in the end; Hvis hypoteser skal kunne brukes må man klare på en måte ha det i bevisstheten også. Ikke bare på papiret veldig masse punkter, så må det være litt sånn ned til enkle formuleringer som gir språklig mening».

Informant 3: «For lite kunnskap på hvordan de [hypotesene] er brukende i analyse. Når man lager hypoteser så tar man alt for mye utgangspunkt i straffebudet fremfor å ta utgangspunkt i stille spørsmålet hva har skjedd. Så det blir sånn voldtekt, uaktsom voldtekt, sovevoldtekt. Helt meningsløst. Det er kanskje positivt i en sånn tankeprosess, men meningsløst i en analyse».

Disse uttalelsene antyder at informantene er bevisste på at straffebud skal være med i hypotesene, men velger å ikke gjøre det fordi hypotesene ikke blir enkle i formuleringen, og at det derfor ikke fungerer i praksis. En utfordring med å identifisere alle mulige straffebud på et tidlig tidspunkt, er at arbeidet kan bli for omfattende og detaljert, samtidig som tiden går bort til hypotese generering mer enn til selve etterforskningen (Sunde, 2019, s.43). En informant har reflektert rundt dette:

Informant 5: «Men så tenker jeg at det på en måte er viktig å ha et litt sånn realistisk syn på det når du setter opp hypoteser. Det er ikke vits å sette opp tjue hypoteser for du

klarer ikke å jobbe utfra det. Så sånn som i, jeg tenker, ok jeg setter opp tre. Og hvis jeg har noe mer informasjonsbehov under dem, så kan jeg sette det opp imot det, fordi at, det er vel litt sånn. Det er ikke noe vits å sette opp tjue caser under en hypotese på en måte av hva som kan ha skjedd. Så hvis man gjør det enkelt så tror jeg folk bruker det også».

På den andre siden kan en for enkelt formulering slik som «straffbar handling», føre til at informasjonsinnhentingen blir mangelfull siden ulike straffbare handlinger erfaringsmessig kan kreve ulike etterforskningskritt. Et drap vil for eksempel kunne føre til etterforskningskritt slik som kartlegging av relasjoner rundt avdøde, mens et ran vil kunne lede til undersøkelser rundt moduskandidater og gjengmiljø. En for grov og generell hypotese mister dermed litt av formålet siden etterforskere ikke kan utlede hva som må gjøres for å teste hypotesen før hypotesene blir mer detaljert.

Kolflaath (2019b, s. 438) skriver i sin artikkel at hypotesebegrepet i norsk politi ikke er endelig definert og at det finnes få generelle svar på hvordan en hypotese skal formuleres. Særlig gjelder det om hypotesene skal konkretiseres rundt hva som har skjedd (faktumshypoteser), eller om det som har skjedd faller inn under et straffbart forhold (subsumsjonshypoteser). I tillegg mener Kolflaath at det ikke er avklart hva som ligger i at hypoteser er ulike og at det vil bero på hvordan politiet definerer formuleringen av hypotesene. At hypotesebegrepet ikke er definert, mener Kolflaath fører til variasjon i måten hypoteser lages på i konkrete straffesaker og i måten politifolk undervises i hypoteser. Jeg finner ikke denne variasjonen i utvalget mitt. Informantene var svært lik i hvilke hypoteser de laget og hvordan de formulerte dem. En av grunnen til dette kan som sagt være at hypotesene er generelle, og dermed korte og enkle i utformingen.

5.1.2. Hypoteser og informasjonsbehov

Flertallet av informantene fortalte at de ikke bruker hypotesene i den videre etterforskningen, men i stedet jobber utfra informasjonsbehov. Mange informanter sa de går bredt ut tidlig i starten av etterforskningen, så vil teoriene utkrystallisere seg etter hvert. Å gå bredt ut i starten, stemmer godt overens med såkalte «fast track actions» som de har i England. Det er noen gjøremål som nesten alltid går igjen, og som er naturlig å starte med uansett type sak. Innes (2003, s. 174) fant at engelske drapsetterforskere praktiserte dette. Samme erfaring har Nilsen

(2012, s. 28) trukket i sin masteravhandling, dog bygger denne erfaringen mer mot organiseringen i straffesaker. Dette er en praktisk måte å jobbe på som ikke er like preget av systematikk og metodikk, men samtidig er denne praktiske erfaringskunnskapen viktig da det ikke er grunn til å vente på å utføre gjøremål etterforskerne vet må gjøres i saken (Bjerknes og Fahsing, 2018, s.114). Allikevel er det viktig med en bevissthet rundt hypotesene i saken slik at etterforskningskritt som bør utføres og som ikke fanges opp av å gå bredt ut i starten, blir identifisert. Mange informasjonsbehov og etterforskningskritt kan være like uansett sak, men de trenger ikke være det. «Fast track actions» bør derfor ikke stå alene uten en plan for hele etterforskningen og dermed hypotesene i saken (ACPO, 2006, s. 41).

Noen av informantene påpekte at informasjonsbehov skal gjenspeile seg fra hypotesen, men dette ble ikke spesifikt nevnt av alle informantene. Ser vi derimot på informasjonsbehovene de laget i casen tyder dette på at de laget informasjonsbehov utfra hypotesene. Det å ikke forholde seg til hypotesene blir dermed ikke en bokstavelig påstand all den tid informasjonsbehovene er sprunget ut av hypotesene selv om det ikke spesifikt ble nevnt. Dette er i tråd med hva Kolflaath (2019a, s. 66) beskriver om sammenhengen mellom hypoteser, informasjonsbehov og etterforskningskritt (figur 4). På den ene siden virker det altså som etterforskerne ikke bruker hypotesesettet aktivt, men heller bruker et sett av arbeidsoppgaver som alltid må gjøres i en sak, men samtidig er noen bevisste på at informasjonsbehovene skal utledes fra hypotesene. Hvis informasjonsbehov ikke er utledet fra hypotesene vil det bli vanskeligere å teste hypotesene fordi koblingen mellom etterforskningskritt og hypotese mangler. Etterforskningen skal være formålsstyrt og politiet må vite hva vi skal gjøre og hvorfor vi skal gjøre det, noe enkelte informanter reflekterte rundt. Mangler vi koblingen mellom hypotese og etterforskningskritt risikerer politiet å ikke få testet alle hypotesene på en systematisk måte, og testingen kan bli mer tilfeldig (Kolflaath, 2019a, s. 65).

En annen grunn til at etterforskere bruker informasjonsbehov og etterforskningskritt mer enn hypotesene kan være måten sammenhengen visualiseres i Indicia. Hypotesene står for seg selv i en egen modul, og etterforskerne må fysisk trykke seg inn på hypotesene for å se dem. Det bilde som oftest er åpent i Indicia er oversikten over etterforskningskrittene som er satt opp. For å se knytningene til hypotesene må etterforskerne fysisk trykke seg inn på hver enkelt aktivitet, i stedet for at de kunne vært visualisert i en matrise eller lignende. Siden hypotesene også er korte og generelle i utformingen, vil det være vanskelig å bruke dem i etterforskningen før de har blitt mer detaljert (Kolflaath, 2019a, s.75). I denne sammenhengen kan det se ut som

informasjonsbehovene derfor er enklere å jobbe utfra fordi de er mer konkrete og håndfaste slik informantene har sagt, og dermed passer bedre til den praktiske utførelsen av jobben, men etterforskerne kan miste koblingen til hypotesene på veien, som kan føre til manglende informasjonsinnhenting. At hypotesene er lite detaljerte og enkle i utformingen kan også forklarte hvorfor variasjonen Kolflaath skriver man kan finne i hypotesene, først viser seg i informasjonsbehovene.

5.2. Hvordan forklarer og reflekterer etterforskere rundt hypotesetesting?

Forklares testingen praktisk eller teoretisk?

Fahsing (2016) skriver at etterforskere må sette opp alternative hypoteser og metodisk teste disse. En måte å metodisk gå frem for å teste hypotesene, er å bruke etterforsknings sirkelen aktivt. Alle informantene hadde hørt om etterforsknings sirkelen, men kunne ikke gjenfortelle nøyaktig innhold før de fikk se bilde av den. De fortalte at de ikke så modellen for seg, men at trinnene i sirkelen lå i ryggmargen. En gjennomgang av casen viste at mange av trinnene i sirkelen ble brukt, noe som kan tyde på at elementer av den faktisk sitter i ryggmargen og anvendes i praksis. Ifølge etterforsknings sirkelens femte trinn, «consider», skal det vurderes hvilken informasjon politiet trenger for å kunne teste en hypotese. Informantene mente at politiet kanskje ikke var gode nok på å vurdere hypotesene og hva som skal til for å teste dem. Selv om alle informantene laget informasjonsbehov, var det vanskelig for dem å uttrykke hvordan de kom frem til at det var disse informasjonsbehovene og etterforsknings skrittene som var aktuelle da de ble spurt om det direkte. Det tyder på at informantene synes det er vanskelig å sette ord på hva de konkret gjør, noe som kan bety at kunnskapen er taus og ikke like bevisst for dem. Dette samsvarer med hva forskning ellers viser om at det ikke er enkelt å gjengi hva som skjer i praksis (Fahsing, 2013; Olsvik, 2013, s. 120).

Ved å se på casen og hvordan de fant frem til ulike informasjonsbehov, ble det funnet at de laget seg fortellinger og alternative forklaringer, blant annet ved en manglende telefon som ikke var funnet. Fortellingene hjalp informantene med å sette opp informasjonsbehov. «Mistet da avdøde falt», ga dem en pekepinn på å lete i nærheten av funnstedet, mens fortellingen «ranet og kastet utfor», synliggjorde at politiet måtte finne ut om telefonen var i bruk. Ved å lage seg disse alternative fortellingene får politiet hjelp med å finne informasjonsbehov slik Hald (2013, s.194) har funnet at dansk politi gjør. En slik metode gir en mer praktisk tilnærming til innsamlingen enn metodisk. At informantene ikke forteller hvordan informasjonsbehov og

etterforskningsskrittene er med på å teste hypotesene, kan tyde på at de ikke er like bevisst på trinnet «consider» i etterforskningssirkelen, slik informantene nevnte. Uten denne bevisstheten er det fare for at hypotesetestingen blir for lite systematisk og tilfeldig, i tillegg til at informasjonsinnhenting blir mangelfull slik det er argumentert for tidligere. Etterforskningssirkelen er laget som en modell for å være et metodisk hjelpemiddel i etterforskningen ved å vise hvordan 5HN kan undersøkes gjennom en systematisk prosess (Fahsing og Ask, 2018, s.62).

En grunn til at informantene ser ut til å ha en manglende bevissthet rundt trinnene i sirkelen kan være at etterforskningssirkelen er en ny modell. Den ble først publisert i 2016 (Fahsing), selv om noen av trinnene kan ligne andre modeller som finnes i pensumbøker rundt etterforskningssirkelen tilbake til 2009 (Bjerknes & Johansen, 2009, s. 29). Siden snittet for informantene er 13.5 år, har nok de færreste hatt opplæring i sirkelen. Etterforskningssirkelen er pensum på Videreutdanning i etterforskning (VEF), men har heller ikke vært pensum før den nye reviderte planen kom i 2017 (Politihøgskolen, 2015). De som tok VEF for noen år siden, vil derfor ikke ha fått denne opplæringen. En grunn til at alle allikevel har hørt om etterforskningssirkelen, kan være at den har vært en del av obligatorisk årlig opplæring (OÅO), som alle har gjennomført (Politihøgskolen, 2018). Det kan tyde på at OÅO kan bli en plattform for implementering av nye metoder og modeller. Det er mulig avhandlingen hadde fått et annet resultat hvis utvalget var informanter som nettopp hadde gått ut av Politihøgskolen, eller ansatte som akkurat var ferdig med VEF-studie. På den andre siden kan ubevisstheten komme av usikkerhet rundt testing generelt. Selv om etterforskningssirkelen er ny som modell, er den inspirert av modeller publisert tidligere (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 106). Det kan derfor antyde at det er mer usikkerhet rundt testing generelt enn bare usikkerhet rundt etterforskningssirkelen.

5.2.1. Bruk av Indicia og kryss-sjekkingsmatrise

Informantene hadde en bevissthet om at hypoteser leder til informasjonsbehov som leder til etterforskningsskritt slik Kolflaath (2019a, s.66) beskriver i sin artikkel. I samme artikkel skriver Kolflaath at etterforskningsskrittene er med på å teste hypotesene og har laget en pil som går andre veien (figur 5). Det er som sagt ikke like lett å spore denne bevisstheten rundt testing hos informantene. Svarene rundt testing varierer, og i større grad enn de gjorde rundt generering av hypotesene i saken. Når informantene snakker om testing, trekker mange frem

bruk av Indicia. Flertallet bruker Indicia som saksbehandlingssystem når de etterforsker. Ved hjelp av Indicia oppnår de en oversikt og får satt informasjonen inn i et system. Flere mener Indicia sikrer den beste notoriteten i etterforskningen, altså at alt som gjøres blir skriftliggjort og at etterforskerne kan gå tilbake senere for å sjekke hva som var utgangspunktet for at noe ble gjort, og kaller dette en form for testing. Stelfox (2009, s. 171) skriver hvor viktig det er at beslutninger skrives ned fordi det hjelper etterforskerne ved at de må tenke gjennom begrunnelsen når de noterer. Dette kan tvinge etterforskere over i system-2 tenkning. Å skrive ned beslutninger og vurderinger forplikter også mer siden de kan bli gjenstand for kritikk, noe som kan øke motivasjonen for å gjøre grundige vurderinger (Ask, 2006, s. 53).

At flertallet bruker Indicia kan også komme av at informantene stort sett jobber med alvorlige saker hvor politiet må lage etterforskningsplan, som ofte lages i Indicia (Politidirektoratet, 2017). Den ene informanten som sa Indicia ble mindre brukt, jobber med såkalte mengdesaker. (Stelfox, 2009, s. 217). Det kan hende funnene hadde vært annerledes hvis studien hadde vært gjort på enheter som kun drev på med mengdesaker. Det er mulig å sikre notoritet i BL gjennom arbeidslogger, slik den ene informanten beskrev, men etterforskerne vil ikke kunne holde rede på store mengder informasjon og hvordan informasjon er knyttet sammen, fordi BL ikke gir mulighet til knytninger eller fritekstsøk. Å bruke Indicia vil kunne frigjøre mer kognitiv kapasitet ved å slippe å huske alt, noe en av informantene også sa var fordelen med Indicia.

Flertallet av informantene som hadde erfaring i bruk av Indicias hypotesevurderingsfunksjon mente den er mangelfull fordi det ikke er noen gradering av styrking og svekking. Uten en gradering, kan politiet risikere å få «feil» svar ved at Indicia kun regner ut hvor mange ulike elementer som styrker eller svekker hypotesen. Her skiller hypotesevurderingsfunksjon i Indicia seg fra ACH-metoden, ved at ACH-metoden (kryss-sjekkingsmatrise) gir mulighet til gradering (kapittel 2.5.2). Ingen informanter kunne redegjøre for hva kryss-sjekkingsmatrise er, og har dermed ikke erfaring i å bruke et verktøy som graderer informasjon som styrker og svekker. Kryss-sjekking som metode er tatt inn som pensum på Politihøgskolen gjennom Bjercknes' og Fahsings (2018) nye lærebok (Politihøgskolen, 2017). Her beskrives kryss-sjekking som «muligens den mest fundamentale av alle etterforsknings- og undersøkelsesmetoder» (Bjercknes & Fahsing, 2018, s. 108). Selv om både etterforsknings-sirkelen og kryss-sjekkingsmatrise vies mye plass i boken, er det langt flere som har hørt om etterforskningssirkelen enn kryss-sjekkingsmatrisen. Kryss-sjekkingsmatrisen er også pensum i VEF, men av egen erfaring som VEF-instruktør er det ikke like mye fokus på denne delen av

pensumet som det er med generering av hypoteser. For lite fokus, bruk og opplæring på metoden kan gjøre at den blir mindre brukt. På den andre siden egner nok ikke metoden seg i alle typer saker slik Heuer og Pherson (2015) skriver. Erfaringsmessig kan man se for seg at i saker som nesten er oppklart, såkalte «selv-solvers» eller mengdesaker, kan metoden være uhensiktsmessig å bruke tid på, siden en av ulempe med ACH-metoden er at den er tidkrevende (Heuer & Pherson, 2015).

5.2.2. Bruk av bevisnotat

Det utkrystalliserte seg ingen klar metode som ble brukt på slutten av en sak for å sikre at hypotesen som stod igjen var den mest riktige. Tre av informantene brukte bevisnotat som en måte å oppsummere etterforskningen på. To andre leste gjennom saken før de sendte den opp og har fått seg «aha» opplevelser da de gjennomgikk saken, fordi de oppdaget at noe manglet. Riksadvokaten har nevnt bevisnotat i kvalitetsrundskrivet (2018, s. 10), men det står ikke noe formkrav her, bare at det kan hjelpe til å lede og avgrense etterforskningen. Rachlew (2009, s.32) skriver at slike oppsummeringsrapporter nødvendigvis ikke er noe «svar» på bekreftelsesfeller i etterforskning. Hvis etterforskningen er rammet av bekreftelsesfeller vil dette synet føres videre i en slik rapport, og føre til at påtalejuristen presenteres et feilaktig bilde av saken. Denne risikoen er også påpekt av en arbeidsgruppe til Riksadvokaten hvor de etterlyste en kunnskapsbasert metodikk for struktureringen i bevisnotat (Riksadvokaten, 2015c, s. 502). Det har ikke kommet noen formkrav enda, men Riksadvokaten har påpekt at påtalejuristen må ta en selvstendig vurdering av bevisene i saken og ikke bare legge bevisnotat eller oversiktsrapport til grunn (Riksadvokaten, 2017, s. 13). Uten bruk av en metodisk fremgangsmåte for å sikre at hypotesen politiet står igjen med er den beste forklaringen, kan det hende en annen hypotese er mer riktig siden vurderinger og antagelser underveis kanskje ikke har blitt vurdert opp mot de andre hypotesene. I følge ACH-metodens steg to, skal politiet skrive ned hva du bør finne, om hypotesen er riktig eller gal og samtidig skrive ned antagelser som gjøres når man vokter en hypotese. ACH-metoden kan dermed være et supplement fordi det kan få etterforskere til å bli bevisst rundt vurderingene som blir gjort, og hvordan informasjonen svarer til alle hypotesene i saken. Da kan det være lettere å oppdage mulige feilslutninger som har blitt gjort (Stelfox & Pease, 2005, s. 196). Dette er også styrken til ACH-metoden ved at det er full notoritet rundt de vurderingene som er gjort og hvordan konklusjonen ble til (Heuer & Pherson, 2015, s. 183). Informantene ble ikke spurt om hvordan de skrev et bevisnotat, så det er vanskelig å svare på hvordan de skriver ned vurderingene som er gjort,

men måten de forteller om testing generelt, tyder på at de ikke skriver ned vurderingen av alle hypotesene i notatet på en systematisk måte.

5.3. Hva tenker etterforskere eventuelt må til for å bli bedre på hypotesetesting?

Selv om informantene er bevisste på mange elementer i hypotesetesting, mente mange at politiet kunne bli bedre. Involvering fra påtalejurister var gjentakende for alle informantene. En grunn til at informantene ønsket mer involvering kan være at flertallet jobber med alvorlige saker hvor etterforskerne oftere samarbeider med påtalejuristen underveis. I mengdesakene kommer som regel saken først til påtalejuristen når den er ferdig etterforsket. I alvorlige saker hvor det er bestemt at etterforskningsplan skal utarbeides, skal dette skje i samarbeid med påtalejuristen hvor juristen er den som er ansvarlig for opprettelse av etterforskningsplan (Politidirektoratet, 2017). Allikevel ønsket alle informantene mer involvering av påtalejuristene, også den ene som jobbet mest med mengdesaker hvor slikt samarbeid som regel ikke er like nødvendig. Det kan tyde på at ønske om involveringen ikke har noe med sakstypen å gjøre. På den andre siden har etterforskerne og etterforskningsledere også et selvstendig ansvar i etterforskning. Riksadvokaten har flere ganger påpekt at den politifaglige og den påtalefaglige etterforskningsledelsen i en sak må samarbeide, og at det er til det beste for saken (Riksadvokaten, 2018). Å skyve for mye ansvar over på påtalejuristen vil kunne føre til en undergraving av etterforskningsfaget. I retningslinjene fra Politidirektoratet (2017) står det også at skriving av etterforskningsplan i praksis er en oppgave for politifaglig etterforskningsleder. Avhandlingen har kun intervjuet etterforskere og ingen påtalejurister. Det er dermed vanskelig å si noe om hvordan samarbeidet fungerer motsatt vei. Det kan tenkes at påtalejurister også ønsker mer initiativ fra etterforskerne.

Tydligst blant informantene, var ønske om at påtalejuristene ble enda bedre i Indicia. En av grunnene til at påtalejuristene ikke kan Indicia godt nok kan være at de ikke jobber ofte nok i systemet. Indicia er utelukkende et etterforskningsystem hvor saker ikke kan påtaleavgjøres, det må gjøres i BL. Påtalejuristene jobber derfor ikke daglig i samme system som mange etterforskere, og blir kanskje ikke like god på systemet siden det ikke praktiseres ofte nok (Ericsson, Prietula & Cokely, 2007). Påtalejuristene hadde ikke tilgang til systemet da det kom. Først i 2017 ble det gitt en nasjonal opplæring i bruk av Indicia og føring av etterforskningsplan for påtalejurister (Riksadvokaten, 2017, s. 19), men det er mulig denne opplæringen ikke var omfattende nok for å få juristene trygge på å jobbe i Indicia. I påtaleanalysen var et av funnene

at jurister ønsket mer kunnskap om det politifaglige arbeidet i etterforskning (NOU 2017:5, s. 175). At påtalejuristene ikke er gode nok i Indicia kan altså være en årsak til at etterforskerne savner involvering, siden det kan være vanskeligere for påtalejuristene å involvere seg i etterforskning som foregår mest i Indicia.

5.4. Oppsummering av forskningsspørsmålene

Etterforskningsfaget står som nevnt i en utvikling hvor det profesjonaliseres mer (Fahsing, 2013). Profesjonaliseringen betyr at vitenskapen i etterforskningsfaget får mer plass. Håndverket og erfaringen vil fortsatt være viktig, men teorien vil bli en større del av faget (Bjerknes og Fahsing, 2018, s.65). Til nå er mye av vitenskapen som anvendes hentet direkte fra andre fag slik som psykologi og filosofi (logikk). Kolflaath (2019b, s. 493) skriver at en del av teorien som preger etterforskningsfaget i dag, etterhvert bør utvikles av etterforskningsfaget selv for å kunne passe faget bedre. En del av teoriene er kanskje ikke hundre prosent forenelig med etterforskningsfaget og kan bidra til at gapet mellom vitenskap og praksis er for stort. Fahsing og Ask (2018, s.54) har også skrevet at det gjenstår å forene gapet mellom det praktiske og den akademiske naturen i forskningen. Det stemmer også med hva en av informantene sa: «*Det er forskjell på teori og praksis, det må jeg si*». Forskjellen kan være en av grunnene til at informantene ikke bruker teori rundt testing av hypoteser og mener for eksempel ACH-metoden blir for matematisk og for lite anvendbar i praksis.

Måten informantene forteller om etterforskning vitner om en praktisk tilnærming til faget. En grunn kan være at utvalget er en erfaren gruppe. Gjennomsnittlig har de 13,4 års erfaring fra politiet. Gjennom å jobbe i politiet har informantene opparbeidet seg erfaring og dermed en praktisk måte å jobbe på. Andre etterforskere med mindre erfaring, kunne tenkes å ha en mer teoretisk tilnærming slik de har lært på Politihøgskolen. En annen grunn kan også være at teorien ikke fungerer optimalt i praksis siden forskningen på faget ikke kommer fra etterforskningen selv, men er gjort i andre vitenskaper.

Kolflaath (2019a, s.62) savner en diskusjon rundt hypotesekravet i etterforskningsplaner. Det bør kanskje også være en diskusjon rundt hvordan hypoteser kan testes. Det var vanskelig for informantene å sette ord på hva de gjør når de tester. Dette kan tyde på at etterforskerne ikke er like bevisst på dette, og mangler opplæring eller trening i metodikken. På lik linje med at hypotesebegrepet ikke er fullstendig definert i etterforskning, virker det som om politiet enda

ikke har definert den beste formen for å teste hypoteser i praksis. Selv om det i etterforsknings-sirkelen under fasen «consider» står at det skal lages etterforskningsplan, vil ikke en etterforskningsplan i seg selv teste hypotesene med mindre det er sammenheng mellom hypotesene og etterforskningskrittene. Vitenskapelig finnes det metoder, men om disse kan overføres fullstendig til etterforskning er usikkert. Det kan bli for omstendelig, i hvert fall i saker som er åpenbare «self-solvers» (Innes, 2003). Pedersen (2019) argumenterer for at politiet i stedet for en oppstykket vurdering av mulige bevis, heller kan fokusere på helheten gjennom en fortellerorientert tilnærming. Det er mulig ACH-metoden blir for analytisk og for langt bort fra hva etterforskerne faktisk gjør til daglig og dermed for teoretisk. Bevisnotat kan eventuelt være et bedre verktøy, men som bør inkludere oppsett av hypoteser og hvordan de ulike hypotesene er vurdert, slik at metodikken i hypotesetestende metode brukes mer og dermed er med på å øke bevisstheten rundt hypotesetesting.

Hvis bevisnotatene bygges opp rundt hypotesetenkningen, vil tankesettet kanskje også lettere overføres til påtalejuristene, noe arbeidsgruppen til Riksadvokaten etterspør kunnskap om (Riksadvokaten, 2015c, s. 491). Risikoen for bekreftelsesfellen vil dermed også kunne minimeres om etterforskere må synliggjøre hvilke hypoteser som er aktuelle og hva som styrker og svekker de ulike hypotesene. Da kan det bli lettere for påtalejuristen å ta stilling til om den hypotesen som fremstår som den mest riktige er bygd på gale premisser. Bevisnotat kan være lettere å implementere da dette allerede gjøres i praksis, i stedet for ACH-metoden som ingen informanter hadde hørt om. Dog kan en slik føring også føre til økt ressursbruk siden det må mer skriving til (Ask, 2006, s. 53).

Samarbeid og mer involvering kan også oppnås ved bruk av samme systemer og verktøy. Ved å overføre all straffesaksbehandling til ett system, vil det kunne sikre at etterforskningen blir mer lik i oppsett og kanskje tenkemåte. Da vil det ikke være forskjell på hvilket system mengdesaker og alvorlige saker løses i. Å jobbe i samme system med én metodikk vil òg kunne være en fordel da etterforskningen bør være så lik som mulig fra gang til gang (Bjerknes og Fahsing, 2018 s.102). Ved å jobbe i samme saksbehandlingssystem kan det kanskje bli lettere for påtalejuristene å ta del i utarbeidelse av bevistema når etterforskningsplanen lages. Det er mulig hypotesene da formuleres mer rundt straffebed enn det gjøres av informantene i dag. Det kan føre til en økt bevissthet mellom hypoteser og etterforskningskritt siden hypotesene kanskje blir mer detaljert.

En utvikling av Indicia, hvor systemet legger til rette for å lettere se strukturen mellom hypoteser, informasjonsbehov og etterforskningskritt, kan også gjøre det lettere å visualisere metodikken og dermed øke bevisstheten rundt den. Indicia kan i tillegg forbedres ved at det blir mulig å gradere hypotesevurderingen slik enkelte informanter etterspurte, og dermed gjøre det mer likt ACH-metoden. ACH-metoden vil på den måten kanskje bli mer brukt og forskere kan dermed undersøke om metoden er til hjelp i etterforskningen. En slik utvikling av Indicia kan medføre at utforming av bevisnotat ikke blir like nødvendig siden vurderingen allerede da vil ligge i Indicia. Dette kan igjen være en annen måte å få påtalejuristene mer involvert i Indicia, og hindre økt ressursbruk.

Kapittel 6. Avslutning

Avhandlingen har gjennom tre forskningsspørsmål søkt å besvare problemstillingen: Hvordan bruker og reflekterer etterforskere rundt hypotesetesting i etterforskning? Gjennom syv dybdeintervju og en case, har etterforskere fått komme med sine tanker og refleksjoner omkring temaet i et politidistrikt i Norge.

Studien viser at hypoteser er noe som genereres av alle informantene. Det er store likheter i hvordan hypotesene er formulert, og de er korte og generelle i utformingen. Det er større variasjon i bruken av hypotesene og testingen som gjøres underveis. Det fremkommer ingen klar metode informantene bruker på slutten av en sak for å sikre at alle hypotesene er testet, men bruk av bevisnotat er det som gjøres mest. Informantene preges av å ha en mer praksisrettet tilnærming til hypotesetesting enn å følge en metodikk, noe som kan gjøre testingen mer tilfeldig. Dette kan være på grunn av det Kolflaath (2019b) beskriver i sin artikkel om at teori og metodikk etter hvert må lages av etterforskningsfaget selv. En måte å øke bevisstheten rundt hypotesetesting, kan være å innføre enkelte formkrav til bevisnotat, hvor etterforskere må skrive ned vurderingene av alle hypotesene og vise hva som styrker og svekker de ulike hypotesene.

Eventuelt kan Indicias hypotesevurdering forbedres til å ligne mer på ACH-metoden. For å øke kompetansen i Indicia, bør all etterforskning skje i samme system uansett sakstype. På den måten kan etterforskere velge å skalere detaljnivået opp eller ned alt etter alvorligheten, uten å måtte velge system i starten. En måte å involvere påtalejuristene på kan være å utvikle Indicia slik at all straffesaksbehandling gjøres der. Ved å få påtalejuristene i samme system vil dette kunne føre til en større involvering ved at systemet er kjent for dem. Eventuelt kan bruk av bevisnotat gjøre det lettere for påtalejuristene å se metodikken i bruk. Allikevel er det viktig å huske på at etterforskning er en kompleks øvelse og det finnes neppe noen enkle løsninger eller svar, men noen av tiltakene kan bidra til økt bevissthet rundt hypotesetesting, og dermed bidra til å minimere risikoen for feil i etterforskningen.

6.1. Videre forskning

Denne avhandlingen har sett på hvordan etterforskere selv tenker og reflekterer rundt temaet hypotesetesting. Utfra erfaringene jeg har gjort kunne det være interessant å se nærmere på reelle straffesaker og hvordan hypotesetestingen ble gjennomført i disse. En slik studie kunne

ha ført til mer forståelse av hva som faktisk gjøres i konkrete saker i en kontekst som er mer naturlig enn intervju og bruk av en case. Videre kunne forskere fått mer innsikt i praksisen som utføres av etterforskere og om formulering av hypotesene forandrer seg når de blir skriftliggjort i en plan, noe min studie ikke kan si noe om. Innsamling av empiri rundt hvilken opplæring, etterutdanning og timer på feltet, kunne også bidratt til å gi funnene mer generaliserbar tyngde.

Utvalget i min studie var erfarne etterforskere. Det hadde vært interessant å se hva resultatet hadde vært om utvalget tok for seg etterforskere med kortere erfaring for å se om resultatene da ble annerledes. Det ville kunne bidratt til å finne årsaker dersom er forskjeller mellom de to gruppene.

Avhandlingen har avdekket at etterforskerne ønsker mer involvering av påtalejurister. Å belyse disse spørsmålene fra påtalejuristenes perspektiv kunne ha utfylt funnene i avhandlingen. I tillegg til påtalejurister, kunne det vært interessant og undersøkt spørsmål rundt hypotesetesting blant forsvarere, dommere og alle rettsaktørene, og dermed fått med seg det holistiske perspektivet siden alle aktørene jobber med hypoteser.

Det ville også vært ønskelig med mer forskning rundt bevisnotat og utformingen av disse, herunder hvordan de skrives og hvilke formkrav som eventuelt finnes i ulike politidistrikt. Funn her kan gi ny innsikt i nødvendigheten av å gi formkrav på slike bevisnotat og om det kan bidra til å øke bevissthet på metodikken rundt hypotesetestende metode.

Antall ord¹⁰: 23913

¹⁰ Utenom forside, sammendrag, abstract, forord, innholdsfortegnelse, fotnoter, litteraturliste og vedlegg

Litteraturliste

- ACPO. (2006). *Murder Investigative Manual*. London: National Centre for Policing Excellence Lastet ned fra <http://library.college.police.uk/docs/appref/murder-investigation-manual-redacted.pdf>.
- Alison, L., Doran, B., Long, M. L., Power, N. & Humphrey, A. (2013). The effects of subjective time pressure and individual differences on hypotheses generation and action prioritization in police investigations. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 19(1), 83-93. doi: <https://doi.org/10.1037/a0032148>
- Arnesen, C. (2013). *Forskjeller i perspektiv på etterforskningen: En innholdsanalyse av innholdsmodellen i lys av stillingsnivå*. [Masteravhandling], Univeritetet i Oslo. Lastet ned fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/36757/Forskjellerxixperspektivpxxet terforskningenxixpolitietxixNorge.xEnxinnholdsanalysexavxinnholdsmodellenxixlysx avxstillingsnivx.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ask, K. (2006). *Criminal investigation: Motivation, emotion and cognition in the processing of evidence*. [Doktorgrad] Göteborg Universitet. Lastet ned fra https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/676/1/gupea_2077_676_1.pdf
- Ask, K. (2013). Bias: Fejl og faldgruber i etterforskning. I I. C. Hald & K. V. Rønn (red.), *Om at opdage: Metodiske refleksjoner over politiets undersøgelsespraksis* (s. 149-169). Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Ask, K. & Granhag, P. A. (2008). Psykologiska påverkansfaktorer vid utredningsarbeite. I P. A. Granhag & S.-Å. Christianson (red.), *Handbok i rättspsykologi*. Stockholm: Liber
- Berg, K. (2019). *Politiets håndtering av saker med savnet person: En sammenlignende studie mellom to norske politidistrikt med fokus på grunnleggende metodikk og gjeldende regelverk*. [Masteravhandling], Politihøgskolen. Lastet ned fra https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2588590/master_Berg_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Bjerknes, O. T. & Fahsing, I. (2018). *Etterforskning: Prinsipper, metoder og praksis*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Bjerknes, O. T. & Johansen, A. K. H. (2009). *Etterforskningsmetoder : en innføring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Bjørger, T., Myhrer, T.-G. & Politihøgskolen. (2015). *Forskningsetisk veileder for Politihøgskolen*
- Bukve, O. (2016). *Forstå, forklare, forandre : om design av samfunnsvitenskaplege forskingsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Burt, E. A. (1939). The English Philosophers: From Bacon to Mill Lastet ned fra <https://ia800300.us.archive.org/15/items/englishphilosoph032164mbp/englishphilosophh032164mbp.pdf>
- Carson, D. (2009a). The abduction of Sherlock Holmes. *International Journal of Police Science & Management*, 11(2), 193-202. doi: <https://doi.org/10.1350/ijps.2009.11.2.123>
- Carson, D. (2009b). Detecting, developing and disseminating detectives' 'creative' skills. *Policing and Society*, 19(3), 216-225. doi: 10.1080/10439460902871322
- Council of Europe. (1950). *European convention on human rights*. Strasbourg.
- Diderichsen, A. (2013). Vidensideal: Erkendelsesteori, politik og profesjonalisering. I I. C. Hald & K. V. Rønn (red.), *Om at opdage: Metodiske refleksjoner over politiets undersøgelsespraksis* (s. 55-92). Fredriksberg: Samfundslitteratur.

- Diesen, C. (1994). *Bevisprøvning i brottmål* (2. oppl. utg.). Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Ejrnæs, M. & Monrad, M. (2012). *Vignetmetoden: Sociologisk metode og redskab til faglig udvikling*: Akademisk Forlag.
- Ericsson, K. A., Prietula, M. J. & Cokely, E. T. (2007). The making of an expert. *Harvard business review Managing for the long term* Lastet ned 7/8, 85, fra <https://hbr.org/2007/07/the-making-of-an-expert>
- Fahsing, I. (2013). Tænkestile: Effektivitet, dyder og krydspres i efterforskninger. I C. Hald & K. V. Rønn (red.), *Om at opdage: Metodiske refleksjoner over politiets undersøkelsespraksis* (s. 117-146). Fredriksberg C: Samfundslitteratur.
- Fahsing, I. (2014). *How can we operationalize the presumption of innocence?* Paper presentert på 7th Annual Conference of the International Investigative Interviewing Research Group, Lausanne, Switzerland.
- Fahsing, I. (2016). *The making of an expert detective : Thinking and deciding in criminal investigations*. [Doctor Thesis], Department of Psychology, University of Gothenburg. Lastet ned fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2428006/The%20Making%20of%20an%20Expert%20Detective-%20Thinking%20and%20Deciding%20in%20Criminal%20Investigations.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Fahsing, I. & Ask, K. (2013). Decision Making and Decisional Tipping Points in Homicide Investigations: An Interview Study of British and Norwegian Detectives. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 10(2), 155-165. doi: 10.1002/jip.1384
- Fahsing, I. & Ask, K. (2018a). In Search of Indicators of Detective Aptitude: Police Recruits' Logical Reasoning and Ability to Generate Investigative Hypotheses. *The Official Journal of the Society for Police and Criminal Psychology*, 33(1), 21-34. doi: 10.1007/s11896-017-9231-3
- Fahsing, I. & Ask, K. (2018b). Investigative decision making. I A. Griffiths & R. Milne (red.), *The Psychology of Criminal Investigation : From Theory to Practice* (s. 52-73 s.). London: Routledge, 2018.
- Fekjær, S. B. (2015). *Hvordan forstå statistikk? : Politi og kriminalitet*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax.
- Forst, B. (2004). *Errors of justice: Nature, sources and remedies*: Cambridge University Press.
- Fredriksen, S. (2009). *Innføring i straffeprosess* (2. utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Girod, R. J. (2014). *Logical Investigative Methods: Critical Thinking and Reasoning for Successful Investigations*: CRC Press.
- Grunnloven. (1814). *Kongeriket Norges Grunnlov (FOR-2014-05-09-613)*. Lastet ned fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17?q=Grunnloven>.
- Hald, C. (2011). *Web without a weaver : On the Becoming of Knowledge : A study of criminal investigation in the Danish police*. Boca raton, Florida: Dissertation.com.
- Hald, C. (2013). Spor - at opdage tegn på kriminalitet. I C. Hald & K. V. Rønn (red.), *Om at opdage : metodiske refleksjoner over politiets undersøkelsespraksis*. Fredriksberg C: Samfunnslitteratur.
- Hald, C. & Rønn, K. V. (2013). *Om at opdage : metodiske refleksjoner over politiets undersøkelsespraksis*. Fredriksberg C: Samfunnslitteratur.
- Hendricks, V. F. (2013). Slutninger - kriterier for viden i efterforskning. I C. Hald & K. V. Rønn (red.), *Om at opdage: Metodiske refleksjoner over politiets undersøkelsespraksis*. Fredriksberg C: Samfundslitteratur.

- Heuer Jr., R. J. (1999). *Psychology of Intelligence Analysis* Lastet ned fra <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/psychology-of-intelligence-analysis/index.html>
- Heuer, R. J. & Pherson, R. H. (2015). *Structured analytic techniques for intelligence analysis* (2nd ed. utg.). Washington, D.C: CQ Press.
- Innes, M. (2003). *Investigating murder : detective work and the police response to criminal homicide*. Oxford ; New York: Oxford University Press.
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg. utg.). Oslo: Abstrakt.
- Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Karlsson, M. (2019). *Bortom rimligt tvivel: Ett polisiært arbeidssätt*. [Masteroppgave], Politihøgskolen. Lastet ned fra https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2590715/master_Karlsson_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kjelby, G. J. (2015). Bevisrettens grunnprinsipper og hovedregler i straffesaker. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebens (red.), *Bevis i straffesaker* (s. 79-152). Oslo: Gyldendal juridisk.
- Kjelby, G. J. (2017). *Påtalerett*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Knutsson, J. (2013). Måling av effektivitet i etterforskning : delrapport i "Etterforskningsprosjektet" Vol. 2013:3. *PHS forskning (trykt utg.)* Lastet ned fra <http://hdl.handle.net/11250/175108>
- Kolflaath, E. (2015). En metode for bevisbedømmelsen i straffesaker. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebens (red.), *Bevis i straffesaker: Utvalgte emner* (s. 507-534). Oslo: Gyldendal juridisk.
- Kolflaath, E. (2019a). Hypoteser i etterforskningsplaner. In E. H. Olsvik & P. Risan (Eds.), *Etterforskning under lupen* (Vol. PHS forskning 2019:3). Oslo: Politihøgskolen Lastet ned fra https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2634563/etterforskning_under_lupen.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Kolflaath, E. (2019b). Litt om vitenskapeliggjøringen av etterforskningsfaget. I K. E. Sæther, K. A. Kvande, R. Torgersen & U. Stridbeck (red.), *Straff og frithet: Til vern om den liberale rettsstat - festskrift til Tor-Aksel Busch*. Oslo: Gyldendal.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lai, L. (1999). *Dømmekraft*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Lindberg, P., Torheim, Ø. & Nicolaisen, C. (2018, 28.mars 2018). Mannen kan ha vært dødelig skadet før han traff bakken, *Bergens Tidende*, s. 4.
- Melinder, A. (2015). Vitnebevisets psykologiske fallgruver. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebens (red.), *Bevis i straffesaker: Utvalgte emner* Oslo: Gyldendal juridisk.
- Monckton-Smith, J., Adams, T., Hart, A. G. & Webb, J. (2013). *Introducing forensic and criminal investigation*. Thousand Oakes, CA: Sage.
- Myhrer, T.-G. (2015). Kvalitet i etterforskningen : særlig om påtaleansvarliges rolle og betydning : delrapport i "Etterforskningsprosjektet" Vol. 2015:1. *PHS forskning (trykt utg.)* Lastet ned fra https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/282259/kvalitet_i_etterforskningen.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- NESH. (2016). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap , humaniora, juss og teologi Lastet fra https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60125_fek_retningslinjer_nesh_digital.pdf

- Nilsen, J.-A. (2012). *Fra kaos til kontroll. Om etterforskningsledelse i startfasen av store kriminalsaker*. [Masteroppgave], Universitetet i Nordland, Senter for praktisk kunnskap.
- Nilssen, V. L. (2012). *Analyse i kvalitative studier : den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget.
- NOU 2017:5. (2017). *En påtalemyndighet for fremtiden, Påtaleanalysen*. Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/5e7d542157dc4037856658fbf6edbe9f/no/pdfs/nou201720170005000dddpdfs.pdf>.
- Olsvik, E. H. (2013). *Vitenskapsteori for politiet : tenkemåter for kunnskapsstyrt politiarbeid*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Ormerod, T. C., Barrett, E. & Taylor, P. J. (2008). Investigative sense-making in criminal contexts Naturalistic decision making and macrocognition (pp. 81-102). Lastet ned fra https://ris.utwente.nl/ws/portalfiles/portal/211824698/Investigative_sense_making_in_criminal_contexts.pdf.
- Pedersen, F. H. (2019). Hypotesen som fortelling. In E. H. Olsvik & P. Risan (Eds.), *Etterforskning under lupen* (Vol. PHS Forskning 2019:3). Oslo: Politihøgskolen. Lastet ned fra https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2634563/etterforskning_under_lupen.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Politidirektoratet. (2017). *Retningslinjer for bruk av etterforskningsplan, Versjon 1.0*. Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet & Riksadvokaten. (2016). *Handlingsplan for løft av etterforsningsfeltet*. Lastet ned fra http://riksadvokaten.no/filestore/Dokumenter/2016/Etterforskningsloftet_POD_final.pdf.
- Politihøgskolen. (2015). *Studieplan videreutdanning i etterforskning*. Lastet ned fra <https://www.politihogskolen.no/etter-videreutdanning/etterforskning-kriminalteknikk/etterforskning-VEF/>.
- Politihøgskolen. (2017). *Fagplan Bachelor - politiutdanning 2017-2020*. Lastet ned fra <https://www.politihogskolen.no/globalassets/for-studenter/regelverk-og-innholdet-i-bachelor/rammeplan-og-programplaner/Fagplan-bachelor-politiutdanning-2017-2020-politihogskolen.pdf>.
- Politihøgskolen. (2018). *Kompendium om noen strukturerte tenkemåter, metoder og verktøy for å motvirke feil i etterforskningen. Til obligatorisk årlig opplæringsprogram for etterforskere 2018*. Lastet ned fra https://politiet.ransel.no/useruploaded_files/adminGeneratedFiles/DomainFiles/473/Documents/Etterforskningsloftet/Vaar2018/Kompendium%20om%20noen%20strukturelte%20tenkemåter%20metoder%20og%20verktøy%20for%20å%20motvirke%20feil%20i%20etterforskningen.pdf.
- Politi-loven. (1995). *Lov om politiet 01.10 1995 nr. 16*. Lastet ned fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53?q=politi>.
- Påtaleinstruksen. (1985). *Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten 28.06.1985 nr.1679*. Lastet ned fra https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1985-06-28-1679/#KAPITTEL_2.
- Quinton, P. (2011). The formation of suspicions: police stop and search practices in England and Wales. *Policing and Society: Stop and search in global context*, 21(4), 357-368. doi: 10.1080/10439463.2011.610193
- Rachlew, A. (2009). *Justisfeil ved politiets etterforskning : noen eksempler og forskningsbaserte mottiltak*. nr. 25 [Doktoravhandling], Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo Unipub, Oslo. Lastet ned fra

- https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/22587/Rachlew_avhandling.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Rachlew, A. (2010). Å forske på sine egne: Metodiske og etiske utfordringer knyttet til forskning på egen profesjon. In T. Myklebust & G. Thomassen (Eds.), *Arbeidsmetoder og metodearbeid i politiet* (pp. 127-149). Oslo: Politihøgskolen. Lastet ned fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/175078>
- Rachlew, A. & Fahsing, I. (2015). Politiavhøret. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebens (red.), *Bevis i straffesaker: Utvalgte emner* (s. 225-254). Oslo: Gyldendal juridisk.
- Rassin, E., Eerland, A. & Kuijpers, I. (2010). Let's find the evidence: an analogue study of confirmation bias in criminal investigations. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 7(3), 231-246. doi: 10.1002/jip.126
- Riksadvokaten. (1999). *Etterforskning*. (Rundskriv nr.3/1999). Lastet ned fra http://riksadvokaten.no/filestore/Dokumenter/Eldre_dokumenter/Rundskriv/Rundskriv_nr3for1999-Etterforskning2.pdf.
- Riksadvokaten. (2013a). *Avhørsmetodikk i politiet*. Lastet ned fra <https://www.riksadvokaten.no/document/rapport-om-avhormetodikk/>.
- Riksadvokaten. (2013b). *Politiet og påtalemyndighetens behandling av voldtektssaker - oppfølging av regjeringens handlingsplan mot voldtekt 2012-2014 - direktiver og anbefalinger*. (Brev av 8.november). Lastet ned fra <https://www.riksadvokaten.no/document/politiets-og-patalemyndighetens-behandling-av-voldtektssaker/>.
- Riksadvokaten. (2015a). *Direktiv om bruk av etterforskningsplaner - utvidelse*. Lastet ned fra <https://www.riksadvokaten.no/document/utvidelse-av-direktiv-om-bruk-av-etterforskningsplaner/>.
- Riksadvokaten. (2015b). *Monikasaken - læringsperspektiver*. (1/2015). Lastet ned fra <https://www.riksadvokaten.no/document/arbeidsgruppens-rapport-i-monika-saken/>.
- Riksadvokaten. (2015c). *Norsk politi og påtalemyndighetens behandling av straffesakene mot Sture Bergwall* (3/2015). Lastet ned fra <https://www.riksadvokaten.no/document/norsk-politi-og-patalemyndighets-behandling-av-straffesakene-mot-sture-bergwall/>.
- Riksadvokaten. (2016). *Politiavhør*. (Rundskriv nr.2/2016). Lastet ned fra <http://riksadvokaten.no/filestore/Dokumenter/2016/Avhrsrundskriv.pdf>.
- Riksadvokaten. (2017). *Rapport om norsk politi og påtalemyndighetens behandling av straffesakene mot Sture Bergwall - Riksadvokatens vurderinger, videre oppfølging og pålegg*. Lastet ned fra <https://www.riksadvokaten.no/document/oppfolging-av-bergwall-rapporten/>.
- Riksadvokaten. (2018). *Kvalitetskrav til straffesaksbehandlingen i politiet og ved statsadvokatembetene (Kvalitetesrundskrivet)*. (Rundskriv nr.3/2018). Lastet ned fra <https://www.riksadvokaten.no/document/nytt-kvalitetsrundskriv/>.
- Riksadvokaten & Politidirektoratet. (2017). *Nasjonal straffesaksinstruks*. Lastet ned fra <https://www.riksadvokaten.no/document/nasjonal-straffesaksinstruks/>.
- Roach, J. (2019). The Retrospective Detective: Cognitive Bias and the Cold Case Investigation. I M. Roycroft & J. Roach (red.), *Decision Making in Police Enquiries and Critical Incidents: What Really Works?* London: Palgrave Macmillan.
- Roberts, P. & Stockdale, M. (2018). *Forensic Science Evidence and Expert Witness Testimony: Reliability Through Reform?* : Edward Elgar Publishing.
- Roycroft, M. (2019). The History of Decision-Making. I M. Roycroft & J. Roach (red.), *Decision Making in Police Enquiries and Critical Incidents - What Really Works?* London: Palgrave Macmillan.

- Rønn, K. V. (2013). Mistanke: Hypoteser og forklaringer i opdagelsesarbeidet. I I. C. Hald & K. V. Rønn (red.), *Om at opdage: Metodiske refleksjoner over politiets undersøgelsespraksis* (s. 255-300). Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Skjervheim, H. (1996). Deltakar og tilskodar og andre essays Lastet ned fra <https://www.nb.no/items/c8f0f2393ab739cc1cd4364dbd91db58?page=0&searchText=deltakar%20og%20tilskodar>
- Stelfox, P. (2007). Professionalizing criminal investigation. I T. Newborn, T. Wiliamson & A. Wright (red.), *Handbook of criminal investigation* (s. 628-650). Collumpton: Willan publishing.
- Stelfox, P. (2009). *Criminal investigation : an introduction to principles and practice*. Cullompton: Willan Publ.
- Stelfox, P. & Pease, K. (2005). Cognition and detection: reluctant bedfellows? I M. J. Smith & N. Tilley (red.), *Crime science: New approaches to preventing and detecting crime* (s. 191-207).
- Straffeprosessloven. (1981). *Lov om rettegangsmåten i straffesaker 22.05.1981 nr. 25*. Lastet ned fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25?q=straffeprosess>.
- Sunde, N. (2019). Strukturert hypoteseutvikling i etterforskning. In E. H. Olsvik & P. Risan (Eds.), *Etterforskning under lupen* (Vol. PHS Forskning 2019:3). Oslo: Politihøgskolen. Lastet ned fra https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2634563/etterforskning_under_lupen.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Sveaas, D. M. (2019). *Etterforskningsledelse: Perspektiver på bevissthet, metodikk og samhandling*. [Masteroppgave], Politihøgskolen. Lastet ned fra <http://hdl.handle.net/11250/2590355>
- Thagaard, T. (1998). *Systematikk og innlevelse*. Bergen-Sandviken: Fagbokforl.
- Tjora, A. H. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Tong, S. & Bowling, B. (2006). Art, craft and science of detective work. *The police journal*, 79(4), 323-329. doi: <https://doi.org/10.1350/pojo.2006.79.4.323>
- Trædal, T. J. (2016, 26.10.2016). Derfor er det krise at politiets BL-system er nede, *Politiforum*. Lastet ned fra <https://www.politiforum.no/nyheter/derfor-er-det-krise-at-politiets-bl-system-er-nede/132893>
- Viskum, B. (2013). Argumentation - at bygge og begrunde en straffesag. I C. Hald & K. V. Rønn (red.), *Om at opdage: Metodiske refleksjoner over politiets undersøgelsespraksis*. Fredriksberg C: Samfundslitteratur.

Vedlegg

Vedlegg 1: Fritak Politidirektoratet

Vedlegg 2: Fritak NSD

Vedlegg 3: Informasjonsskriv til informanter

Vedlegg 4: Samtykke fra distrikt

Vedlegg 5: Case

Vedlegg 6: Intervjuguide

Vedlegg 7: Fra kodegrupper til temaer

SV: Vurdering av masterprosjekt - taushetsbelagt informasjon

Morten Rustad <Morten.Rustad@politiet.no>

to 10.10.2019 09.00

Slettede elementer

Til: Marit Sundstrøm <Marit.Sundstrom2@phs.no>;

Hei,

Viser til din henvendelse hit.

Jeg kan ikke se at politiregisterloven § 23 om taushetsplikt er til hinder for at du kan bruke opplysningene fra intervjuene i din oppgave. Det er således ikke nødvendig å sende en formell søknad til Politidirektoratet for en vurdering opp mot politiregisterloven § 33.

For øvrig så er intervjuer av denne art samtykkebasert og jeg forstår at det ikke skal innhentes opplysninger om noens personlige forhold utover det samtykket gir grunnlag for. Politiets ansatte må iaktta sin taushetsplikt, og de ansatte som blir forespurt om å delta i studien må få presisert at taushetsplikten gjelder. Dette synes vel ivaretatt i intervjuguiden.

Vh

Morten Rustad
seniorrådgiver

Politidirektoratet
Juridisk stab

Telefon: 908 31 846
E-post: Morten.Rustad@politiet.no
www.politi.no

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Hypotesetesting i praksis: Hvordan tenker og reflekterer etterforskere når de skal teste hypoteser i en straffesak

Referansenummer

340491

Registrert

15.10.2019 av Marit Sundstrøm - Marit.Sundstrom2@phs.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Politihøgskolen

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Dag Ellingsen, dag.ellingsen@phs.no, tlf: 40021030

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Marit Sundstrøm, marit.sundstrom2@phs.no, tlf: 90115096

Prosjektperiode

01.08.2019 - 15.11.2020

Status

16.10.2019 - Vurdert

Vurdering (1)

16.10.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 16.10.2019. Behandlingen kan starte.

TAUSHETSPLIKT

Selv om det ikke er spørsmål i intervjuguiden som tilsier at det skal stille spørsmål om taushetsbelagt informasjon ønsker vi allikevel og minne deg om politiansattes taushetsplikt som her gjelder etterforskere. Studenten og politiets ansatte har et felles ansvar for det ikke kommer frem taushetsbelagte opplysninger under intervjuet. Vi anbefaler derfor at studenten minner de ansatte om taushetsplikten før intervjuet starter.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 15.11.2020.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Vennlig hilsen NSD

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vil du delta i forskningsprosjektet «Hypotesetesting i praksis: Hvordan tenker og reflekterer etterforskere når de skal teste hypotesene i en straffesak»?

Jeg heter Marit Sundstrøm og holder for tiden på med en erfaringsbasert master i etterforskning på Politihøgskolen. I dette skrivet vil du få informasjon om hva en deltakelse i studien vil innebære for deg.

Formålet med masteravhandlingen er å finne ut hvilke tanker og meninger den enkelte etterforsker har rundt hypotesetesting i en straffesak. Fokuset vil være hvilke verktøy/metodikk etterforskerne forklarer at de benytter for å teste hypoteser, hvilken opplæring de har hatt og hvordan dette fungerer i praktisk etterforskning.

Masteren gjennomføres under veiledning av professor Dag Ellingsen ved Politihøgskolen i Oslo og biveileder Politioverbetjent Asbjørn Rachlew ved Oslo politidistrikt.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du er plukket ut fordi du jobber som etterforsker i politiet og har ansvar for saker hvor du må lage hypoteser. Politimesteren har godkjent at distriktet kan være med på prosjektet.

Hva innebærer deltagelse i studien?

Å samtykke til prosjektet innebærer at du først får utdelt en case som skal gi deg muligheten til å reflektere/brainstorme rundt hypotesetesting, før du etter 10-15 minutter kommer inn og gjennomfører et intervju med undertegnede. Casearbeidet og intervjuet er beregnet å ta mellom 60-90 minutt. Intervjuet vil bli tatt opp på lyd for å sikre korrekt gjengivelse av intervjuet. Intervjuet vil bli lagret på sikker lokasjon hos Politihøgskolen og det er bare jeg som har tilgang til intervjuene. Intervjuene vil bli slettet når prosjektet er ferdig.

Frivillig deltagelse

Det er helt frivillig å delta på prosjektet. Velger du å delta kan du når som helst trekke samtykket ditt tilbake uten noen form for begrunnelse. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg om du velger å ikke delta eller å trekke seg fra studien.

Ditt personvern – hvordan behandles og brukes dine opplysninger

Opplysningene om deg vil bare bli brukt formålet for dette prosjektet. Det er kun jeg, veileder og biveileder som vil ha tilgang til dine personopplysninger og vi er alle underlagt taushetsplikt. Den informasjonen du gir under intervjuet blir gjengitt fullstendig anonymt og det vil ikke være mulig å identifisere deg i den endelige rapporten. Personopplysningen dine vil bli slettet når prosjektet er ferdig og godkjent, ca. 15.11.2020.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,

- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysningene om deg basert på ditt samtykke

Kontaktinformasjon

- Har du spørsmål rundt denne henvendelsen kan du kontakte undertegnede på telefonnummeret under
- Veileder: Dag Ellingsen, dagell@pfs.no, telefon 40021030
- Politihøgskolens personvernombud: personvernombud@pfs.no

Ønsker du å delta i studien kan du kontakte meg på telefon: 90115096 eller e-post: marit.sundstom2@pfs.no

Med vennlig hilsen

Marit Sundstrøm
Masterstudent ved Politihøgskolen

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om prosjektet "Hvordan tenker og reflekterer etterforskere når de skal teste hypotesene i en straffesak" og er villig til:

- å delta i studien (gjennomgang av case + intervju)

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 15.11.2020

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Jeg ønsker å bli kontaktet på følgende måte for avtale om tid og sted for intervju:

Tlf:

Mail

POLITIET

Marit Sundstrøm

Trøndelag politidistrikt

9010 TROMSØ

Deres referanse:

Vår referanse:

Dato:

20/3235 - 2

09.01.2020

**Søknad om tillatelse til å intervju politiansatte i forbindelse med
masterprosjekt - Erfaringsbasert etterforskning**

Viser til din henvendelse angående bruk av respondenter fra Trøndelag politidistrikt til undersøkelse i masterprosjektet.

Vi stiller oss positive til dette og forstår at du har gjort avtale med aktuelle ansatte.

Lykke til med arbeidet.

Med hilsen

Rolf Ove Viken
Avdelingsdirektør

Case

Du får nå lese et fiktivt case. Casen er ment som et hjelpemiddel for å få deg til å reflektere rundt hvordan du normalt tenker og forbereder deg i initialfasen av en etterforskning. I tillegg til at du kan bruke casen til å komme med eksempler i intervjuet etterpå. Når du leser casen kan du godt notere deg hvordan du ville gått frem for å etterforske denne saken. Det er ingen riktige eller gale svar og det foreligger ingen fasit på casen. Når det har gått 10-15 minutter vil vi fortsette med selve intervjuet. Her vil fokuset være på dine tanker og refleksjoner rundt hvordan saken bør etterforskes.

Du kommer på jobb tirsdags morgen en kald januar dag på etterforskningsavdelingen du jobber ved. I løpet av natta har en person blitt funnet død i nærheten av et utkikkspunkt i Storeby. Avdøde ble funnet av en forbi passerende ca. klokken 04:10. Dette vitnet ringte nødetatene som kom til stedet kort tid etter. I rapporten fra patruljen på stedet har de beskrevet at avdøde kunne se ut som han hadde falt ned fra et utkikkspunkt, et fall på ca. 4 meter. Avdøde hadde sår i ansiktet og på hodet, men hadde ellers ingen synlige skader på kroppen. Avdøde hadde på seg en jakke, skjorte, bukse og joggesko. I lommen på buksa ble det funnet en lommebok med bankkort og en hundreplappsedel. Utover dette hadde avdøde ingenting mer på seg.

Ved varsling av pårørende i løpet av natta fikk politiet vite at avdøde hadde vært på guttetur til Storeby. Politiet fant ut hvilket hotell avdøde hadde bodd på, og fikk gjennomført noen avhør på stedet av kompisgjengen hans. Kompisene fortalte at de alle hadde gått til byen og drukket øl i 19-tiden. På et tidspunkt hadde noen i gjengen gått videre og de visste ikke hvor det var blitt av avdøde etter dette. Klokken var da ca 23:00. En kamerat hadde fått en melding fra avdøde klokken 23:13 hvor han lurte på hvor de var og at han fortsatt var på byen. Patruljen på stedet undersøkte om det var kameraovervåking i nærheten der avdøde ble funnet. Det var ikke kamera der, men de observerte et kamera lenger unna. Patruljen fikk se gjennom videoen i aktuelt tidsrom og observerte en person som kunne ligne beskrivelsen til avdøde gående alene på vegen mens det så ut som han leste eller tastet på en mobiltelefon. Videoen viste at vedkommende passerte klokken 00:26.

Journalhavende jurist har besluttet av avdøde skal obduseres. På morgenmøte på etterforskningsavdelingen får du ansvaret for saken og du får med deg en ekstra etterforsker som skal bistå.

Intervjuguide

Innledning

- Introdusere meg som forsker
- Fortelle om formålet med studien
- Avklare taushetsplikten de har som politi: Når vi nå snakker sammen er det viktig å huske på at jeg er her ikke som politi, men som en vanlig personforsker. Det betyr at du ikke kan si noe til meg som du ikke kunne ha sagt til andre utenfor politiet. Taushetsbelagt info, eller konkrete sakeeksempler hvor det er fare for at de involverte blir gjenkjent må unngås. Du kan bruke generelle eksempler og støtte deg på casen du har lest.
- Hvordan gangen i intervjuet er tenkt (først noen generelle spørsmål, før vi går inn på ulike temaer. Jeg ønsker at du snakker mest mulig fritt, jeg noterer underveis, og kommer kanskje med oppfølgingsspørsmål).
- Avklare spørsmål fra informanten

Del 1 – oppvarmingsspørsmål

- Fortell om din politibakgrunn (kommer de ikke inn på det selv, få med deg momentene under)
 - o Hva jobber du med
 - o Hvor mange år har du jobbet i politiet
 - o Når gikk du ut av Politi(høg)skolen?
 - o Hvor mange år som etterforsker og når begynte du som etterforsker
 - o Har du jobbet med etterretning i politiet?
 - o Hvis de kommer inn på arbeidshverdagen sin her - tøm ut temaet “beskriv arbeidshverdagen din” som kommer lenger ned.
- Fortell om utdanning/kurs du har utover politi(høg)skolen (kommer de ikke inn på det selv, få med deg momentene under)
 - o Utdanninger innenfor etterforskning? VEF/andre
 - o Andre politiutdanninger (operativt, pedagogisk, ledelse, kriminalteknisk, etterretning)
 - o Etterforskningskonferanser, avhørskonferanser

- Andre utdanninger på høyskole/universitetsnivå
- Beskriv en vanlig arbeidsdag du har på jobben som etterforsker (hvis de ikke har sagt noe om dette før)
 - Jobber du mye alene eller i team
 - Jobber du med store saker/mindre alvorlige saker
 - Har du andre oppgaver utover etterforskning? Møteleder for obligatorisk årlig opplæring (OÅO), instruktørrolle etc
 - Gjennomført OÅO høst 2019?

Del 2 – Hoveddel

Tema 1: Casen

Se for deg at du skulle finne ut hva som har skjedd i denne saken hva er det første du ville ha gjort? Bruk gjerne casen aktivt når du forteller og kom med eksempler

- Kommer informanten inn på hypoteser og lager disse? Hvilke blir laget?
- Hvordan resonerer informanten seg frem til hva som har skjedd?
- Hvis noen hypoteser mangler: legg de frem og hør om dette også synes å være en god forklaring på det som kan ha skjedd.
- Hvordan går du fram videre i saken etter hypotesene er laget?
 - Nevner de informasjonsbehov? Hvis ikke spør
 - Nevner de etterforskningskritt? Spør
- Hva legger informanten i begrepet hypotesetesting – hvis de nevner det å teste hypoteser -hvis testing ikke blir nevnt – spør hva de gjør med hypotesene i saken når de har laget dem?
- Kommer de inn på Metode/verktøy for testing (indicia, kryssjekkingsmatrise, excel etc?)
- Kommer de inn på: Hvordan kommer etterforskningsplan inn her, hvordan anvendes denne?
- Indicia-prosjekt – informasjonsbehov
- Hvordan går du frem/resonerer du når du skal finne ut hvilken informasjon du trenger for å løse en sak?
 - Bruker informanten en systematikk for dette eller er det vilkårlig

- Verktøy/metode – data eller papir
- Når du skal teste en hypotese – hva er målet ditt for den hypotesen du tester – hvor vil du ende opp?
 - Hva legger du i begrepene avkrefte og bekrefte hypoteser
 - Bevissthet rundt falsifisering som metode,
 - Hva er grunnen til at du forsøker å avkrefte hypoteser
 - Bekreftelsesfeller?
- Hvordan sikrer du deg at du har oversikt over hvilke hypoteser som er svekket/styrket?
- Hvordan vil du beskrive bevisstheten av å teste hypoteser i etterforskningen av en sak i virkeligheten?
 - Bevisst på dette og bruker aktivt metodikk for å gjøre dette
 - Er ikke bevisst – bare gjør som man pleier

Tema 2: Etterforskningsprosessen

- Når du hører ordet etterforskningsprosessen, hva tenker du da?
 - Kjennskap til etterforsknings sirkelen – spør om de ikke kommer inn på dette.
 - Hvilke trinn består den av (hvis de ikke husker, vis sirkelen og spør om de har sett den?)
- Har du hatt noen opplæring i bruk av etterforsknings sirkelen?
 - Hvilken type opplæring
 - Når fant opplæringen sted
 - Hva gikk den ut på, hva lærte de konkret
- Hva legger du i trinnene bygge/konstruere og vurdere (construct og consider i sirkelen)
 - Hvordan vurdere du informasjonen under trinnet consider?
 - Har du vært borti ordet abduksjon? (komme inn på de 6 formene, høre om de bruker disse ordene når de forteller?)

- Hvordan vil du beskrive bruken av etterforsknings sirkelen i din hverdag som etterforsker? Legg frem multiple choice og spør om årsaken
 - Bruker e-sirkel aktivt i alle sakene
 - Bruker e-sirkel bare i større alvorlige saker
 - Bruker e-sirkel til en viss grad – men ikke alle trinnene
 - Bruker e-sirkel av og til
 - Bruker ikke e-sirkel men vet at den finnes
 - Bruker ikke e-sirkel og kjenner ikke til den

Tema 3: Kjennskap til ulike typer verktøy for å undersøke hypoteser

- Hvilken erfaring har du med bruken av Indicia prosjekt?
 - Lager du hypoteser i Indicia
 - Informasjonsbehov?
 - Sammenhengen mellom Indicia – informasjonsbehov – etterforsknings skritt
 - Hvordan er Indicia – prosjekt å bruke som verktøy i praktisk hverdag? (helt greit, for tidkrevende, uoversiktlig?)

- Har du hørt om kryss-sjekkingsmatrise eller ACH-metoden (Analysing Competing Hypothesis)?
 - Hvis ja, fortelle om kjennskap, hvor kjennskapen kommer fra, er den anvendt, erfaringer med dette (positive og negative)
 - Hvis nei – gå videre

- Når du er ferdig med en sak, bruker du noen metode for å sikre deg at hypotesene er sjekket ut?
 - Hvis ja – hvilken og hvordan brukes den?
 - Hvis nei – hvorfor ikke?

- Hvilke tanker har du rundt hvorfor politiet skal drive en hypotesedrevet etterforskning?
 - Hva tenker du årsaken til dette er?
 - Ser du en link til bredde og dybde i etterforskningen?

- Hvordan passer uskyldspresumpsjonen inn her (utover enhver rimelig tvil – hvis det er tvil vil det si at det er en annen forklaring som også kan stemme overens – hypotesen er ikke sjekket nok ut)
- Har du tanker om hva som skal til for å sikre at hypoteser blir sjekket godt nok ut i saker?

Del 3: Avslutning

- Oppsummere kort det som er blitt nevnt.
- Oppklare eventuelle misforståelser
- Er det andre ting rundt hypotesetesting og informasjonsbehov du ønsker å fortelle mer om som ikke du har fått fram i løpet av intervjuet?
- Takke for at de har blitt med i studien

KODEGRUPPER

TEMAER

